

**POSTMODERN DÖNEMDE ULUS DEVLETLERİN YENİ
GÜVENLİK SORUNLARI**

2021

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
BÖLGE ÇALIŞMALARI**

Hilal GÜL

**Danışman
Prof. Dr. Ali ASKER**

**POSTMODERN DÖNEMDE ULUS DEVLETLERİN YENİ GÜVENLİK
SORUNLARI**

Hilal GÜL

Prof. Dr. Ali ASKER

**T.C.
Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Bölge Çalışmaları Anabilim Dalında
Yüksek Lisans Tezi
Olarak Hazırlanmıştır**

**KARABÜK
Temmuz 2021**

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	3
DOĞRULUK BEYANI	4
ÖNSÖZ	5
ÖZ.....	6
ABSTRACT.....	7
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	8
ARCHIVE RECORD INFORMATION	9
KISALTMALAR	10
ARAŞTIRMANIN KONUSU	12
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	12
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	13
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM	13
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	13
1. BİRİNCİ BÖLÜM	15
POSTMODERN DÖNEMDE ULUS DEVLETLERİN KONUMU	15
1.1. Postmodernizm ve Postmodern Dönemde Devlet Kavramı.....	15
1.1.1. Postmodernizm Kavramının Anlamı.....	15
1.1.2. Postmodern Dönemin Modern Dönemden Siyasal Farklılıkları.....	19
1.1.3. Postmodern Dönemde Devletin Ana Özellikleri	25
1.2. Modern Devlet İnşası Olarak: Ulus Devletlerin Ortaya Çıkışı.....	31
1.2.1. Modernizm ve Modern Bağlamda Devlet Kavramı	31
1.2.2. Ulus Devlet Kavramı ve Ulus Devletlerin Ortak Özellikleri.....	35
1.2.3. Ulus Devletlerin Sorunları	39
1.3. Postmodernizm ve Ulus Devlet Çelişkisi	46
1.3.1. Postmodernizmde Milliyetçilik Anlayışı.....	46
1.3.2. Postmodernizmin Ulus Devlete Bakışı	54
1.3.3. Postmodernizmin Ulus Devlete Yönelik Eleştirisi	56
2. İKİNCİ BÖLÜM.....	63
POSTMODERN DÖNEMDE GÜVENLİĞİN BİLEŞENLERİ.....	63
2.1. Postmodern Dönemde Güvenliğin Bileşenleri; Güvenliğin Değişen Anlam ve İçeriği.....	63
2.1.1. Güvenlik Kavramının Yeni Anlamları	63

2.1.2.	Güvenliğin Yeni Türleri	67
2.1.3.	Özgürlük Güvenlik İkilemi	72
2.2.	Postmodern Dönemde Güvenliğin İnşa Edilmesi Sorunu	77
2.2.1.	Postmodern Dönemde Güvenlik Anlayışı.....	77
2.2.2.	Postmodern Dönemde Ulusal-Uluslararası Güvenlik	80
2.2.3.	Postmodern Dönemde Güvenlik Sorunları	81
2.3.	Postmodernizmde Güvenlik Kurumlarındaki Değişim	85
2.3.1.	Postmodern Dönemde Güvenlik Stratejileri	85
2.3.2.	Postmodern Dönemde Güvenlik Kurumları	87
2.3.3.	Postmodern Dönemin Özel Güvenlik Kurumları	89
3.	ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	94
	POSTMODERN DÖNEMDE ULUS DEVLETİN GÜVENLİĞİ	94
3.1.	Ulus Devletler İçin Postmodern Dönemde Güvenliğin Öncelikleri.....	94
3.1.1.	Ulus Devletlerde Güvenliğin Ana Öncelikleri	94
3.1.2.	Ulus Devletlerin Güvenliğinde İkincil Konular	96
3.1.3.	Ulus Devletin Güvenliği İçin Göz Ardı Edilen Konular.....	99
3.2.	Postmodern Dönemde Ulus Devletlere Yönelen Tehditler.....	101
3.2.1.	Ulus Devletlere Yönelen Ulusal Tehditlerin İçeriği.....	101
3.2.2.	Ulus Devletlere Yönelen Uluslararası Tehditlerin İçeriği.....	103
3.3.	Postmodern Dönemde Devletlerin Güvenlik Yönetimi	106
3.3.1.	Ulus Devletlerin Güvenlik Yönetiminde Ana Yaklaşımlar.....	106
3.3.2.	Ulus Devletlerin Güvenlik Yönetiminde Kamuoyunun Beklentileri 108	
3.3.3.	Ulus Devletlerin Güvenlik Yönetiminde Hesap Verilebilirlik	111
	SONUÇ	113
	KAYNAKÇA	122
	TABLolar LİSTESİ	134
	ÖZGEÇMİŞ	135

TEZ ONAY SAYFASI

Hilal Gül tarafından hazırlanan “POSTMODERN DÖNEMDE ULUS DEVLETLERİN YENİ GÜVENLİK SORUNLARI” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Ali Asker

Tez Danışmanı, Bölge Çalışmaları Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği İle Bölge Çalışmaları Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 14.07.2021

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Doç. Dr. Mehmet Güneş (UÜ)

.....

Üye : Prof. Dr. Ali Asker (KBÜ)

.....

Üye : Doç. Dr. Esmâ Özdaşlı (MAKÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Hilal GÜL

İmza:

ÖNSÖZ

Çalışmama başladığım ilk günden bugüne desteklerini esirgemeyen tez danışmanım, kıymetli hocam Prof. Dr. Ali Asker'e teşekkür ederim. Tez sürecinde kıymetli görüşlerine başvurduğum, her zaman desteğini hissettiğim kıymetli hocam Doç. Dr. Mehmet Güneş'e teşekkürü bir borç bilirim. Maddi ve manevi olarak tez yazım sürecimde beni motive eden, desteğini asla eksik etmeyen aileme ne kadar teşekkür etsem azdır. Ayrıca, tezim yazım sürecinde dil bilgisi konusunda destek olan yol arkadaşım Safa Alperen Karagöz'e, tecrübelerini benimle paylaşarak yol gösteren, sevgi ve desteğini hiç eksik etmeyen Zeynep Gayran'a, teknik konularda bilgi ve tecrübelerini şahsımla paylaşan kıymetli dostlarım Hamit Berat Kaya ve Burak Şakir Dalbudak'a teşekkür ederim.

ÖZ

Teknolojinin gelişmesi ve dünyanın küresel sürece girmesi ile ortaya çıkan Postmodern Dönemde devletler yeni sorunlara karşı karşıya kalmıştır. Bu bağlamda, önemli sorunlardan birisinin, güvenlik ekseninde geliştiğini vurgulamak gerekir. Devletler, Postmodern Dönemde ortaya çıkan ve eskiye nazaran kendini daha fazla hissettiren tehditlere karşı yeni çözümler üretmek zorunda kalmışlar. İklim değişikliği, hava-su-toprak kirliliği, kadına yönelik şiddet, siber tehditler, sınır ötesi terör eylemleri vs. sorunların, bu dönemde yeni bir boyut kazandığını söyleyebiliriz. Bu durum, ekonomik ve sosyal alandaki güvenlik sorunlarının devlet merkezli yaklaşımlardan çıkıp birey ve küresel merkezli yaklaşımlarla yönelmesine neden olmuştur.

Tez çalışmasında, genel olarak Postmodern Dönemde, ulus devletler ve vatandaşları tehdit eden güvenlik zafiyetlerinin mevcut durumu ve bu bağlamda yeni çözümlerin neler olabileceği tartışılmıştır. Araştırmada öncelikle, kavram ve tanımlardan yola çıkarak postmodernizm olgusu modernizmle karşılaştırılmış, günümüzdeki ulus devlet yapıları üzerinde durulmuş, onların güvenlikle olan ilişkileri, ayrıca Postmodern Dönemden nasıl etkilendikleri, nihayet, güvenliğin boyut değiştirmesi, yeni konuşulan ikincil güvenlik sorunları ve devletlerin bu bağlamdaki yaklaşımları ele alınmıştır. Bu bağlamda, devletlerin; realist kuramların güvenlik yaklaşımlarının etkisinde kalmaya devam ettikleri anlaşılmış, birey temelli ve küresel çerçevede güvenlik yaklaşımının artmasının devletleri harekete geçirdiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: modernizm, postmodernizm, ulus devlet, güvenlik

ABSTRACT

In the Postmodern Era, which has emerged with the development of technology and globalization states have faced new problems. Within this context, it is important to emphasize that one of the vital problems are security-based. States had to create new solutions to the threats that emerged in the Postmodern Period and were relatively noticeable to the past. It can be claimed that such problems as climate change, the acceleration of air-water-soil pollution, violence against women, cyber threats and cross- border terrorism have taken a new turn. These problems have made the security absence in the economic and social fields to be tackled with individual and global-centered approaches rather than state-centered approaches.

This study attempts to argue the current situation of security problems, threatening nation-states and their citizens in the Postmodern era, and new solutions to these problems. In this study firstly postmodernism was compared to the modernism. After that, the structures of nation-states and their relations with security, and how they have been affected by the Postmodern Period are examined. Finally, the reshaping of the security problems, recently surfaced secondary security problems, and approaches of the states in this matter are deliberated.

The findings indicate that states are still under the influence of the security approaches of the realist theories and the increasing of individual and global-centered security approaches have made the states take actions.

Keywords: modernism; postmodernism; national state; security;

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Postmodern Dönemde Ulus Devletlerin Yeni Güvenlik Sorunları
Tezin Yazarı	Hilal Gül
Tezin Danışmanı	Prof. Dr. Ali Asker
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	14.07.2021
Tezin Alanı	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	132
Anahtar Kelimeler	modernizm, postmodernizm, ulus devlet, güvenlik

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	New Security Problems of Nation States in the Postmodern Era
Author of the Thesis	Hilal Gül
Advisor of the Thesis	Prof. Dr. Ali Asker
Status of the Thesis	Master Degree
Date of the Thesis	14.07.2021
Field of the Thesis	Political science and international relations
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	132
Keywords	postmodernism, national state, security, new security

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
ASALA	: Ermenistan'ın Kurtuluşu için Ermeni Gizli Ordusu
BM	: Birleşmiş Milletler
DCAF	: Cenevre Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Denetimi Merkezi
DHKP-C	: Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi
FETÖ	: Fetullahcı Terör Örgütü
FoEI	: Friends of the Earth International
GATT	: Dünya Bankası ve Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
ICIJ	: International Consortium of Investigate Journalists
IMF	: Uluslararası Para Fonu
IŞİD	: Irak ve Şam İslam Devleti
IWC	: Uluslararası Balınacılık Komisyonu
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OECD	: İktisadi Geliştirme ve İşbirliği Fonu
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
SB	: Sovyetler Birliği
SS	: Soğuk Savaş
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu

UCM	: Uluslararası Ceza Mahkemesi
UDHR	: İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
WWF	: Dünya Yabani Yaşam Fonu

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu araştırmada, postmodernizmin ulus devlete yaklaşımı ve Postmodern Dönemde ulus devletlerin hangi sorunlarla karşılaştığı incelenmiş, özellikle ikincil güvenlik konuları üzerinde durulmuş, ayrıca postmodern güvenlik anlayışı ve ulus devlet arasındaki çatışma ve anlaşma durumları ele alınmıştır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

İkinci Dünya Savaşı sonrası realist ve 1980 sonrası neorealist güvenlik yaklaşımları ile devlet merkezli güvenlik konusu tartışılmıştır. Güvenlik olgusu, Soğuk Savaş'ın ardından bir dönüşüm yaşarken, Modern Dönemin önemli kurumu olan ulus devletler de bazı dönüşümlere uğramış veya güvenlik ekseninde yaşanan dönüşümden dolayı veya doğrudan etkilenmiştir. Modern Dönemle ilgili güvenlik çalışmaları günümüz Postmodern Dönemdeki sorunlara cevap veremez hale gelmiştir. Bu yüzden, her gün karşı karşıya kaldığımız sorunlarla ulus devletlerin arasındaki ilişkinin durumu, boyutu ve karakteri gittikçe önem kazanmaktadır. Uluslararası kuruluşlar nezdinde ikincil güvenlik konuları ya da eleştirel güvenlik konuları üzerinde durulmaya çalışılsa da henüz ulus devletlerin güç odaklı güvenlik siyasetinden tamamen uzaklaştığını söylemek zordur. Ancak bu dönemle birlikte gelecekte ikincil güvenlik sorunlarının devletleri daha da etkilemeye başlayacağı muhtemeldir. Günümüzde dahi; çevre sorunları, siber tehditler gibi sorunlar sınır aşan sorunlar olduğu için uluslararası alanda her gün daha çok konuşulmaya başlanmış ve devletlere zaman zaman bu konular üzerinden yaptırımlar uygulanmıştır. Bunun yanı sıra uluslararası terörizm, transnasyonal muhalefet gibi tehditler de günümüz devletlerinin birçoğunun karşı karşıya kaldığı sorunlardandır. Bu bağlamda, Postmodern Dönemin güvenlik sorunlarının ulus devletler temelinde incelenmesi büyük önem arz etmektedir.

Postmodernizm ve güvenlik bağlamında yapılan çalışmalar, Modern Dönem çalışmalarından çok daha azdır; buradan hareketle postmodernizmin ulus devlet temelinde el alınması çalışmaya özgün nitelik kazandırmaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Tez çalışması sırasında alan literatürü titizlikle taranmış, yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalar (kitap, makale, tebliğ vs.) elde edildikten sonra bilimsel araştırma yöntemleri kapsamında incelenmiştir. Tarama-inceleme yöntemiyle yürütülen bu süreçte, öncelikli olarak kavramsal çerçeve çizilmiş, alana ilişkin teorik kuram ve yaklaşımlar ele alınmış, farklı kaynaklardan edinilen bilgiler bu söz konusu kuramlar üzerinden yorumlanmıştır.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Ulus devletlerin Modern Dönemde ortaya çıkması sebebiyle Postmodern Dönemde devletin sarsılacağına ilişkin söylemler son dönemlerin önemli tartışma konularından biri haline gelmiştir. Çalışmada ulus devlete ilişkin Postmodern Dönemde yeni güvenlik sorunlarının varlığı, ayrıca ulus devlet ve güvenlik arasındaki ilişkinin karakteristik boyutu ele alınmıştır. Devletlerin, kendi meşruiyetini güvenlik üzerine kurmuş olmaları, güvenlik yaklaşımını son derece önemli hale getirmektedir.

Kısıtlı kimi çalışmalarda Kanada ve Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin postmodern devletler olarak incelenmesine rağmen dünyada hâkim devlet yapısının hala ulus devletler olduğu bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda ulus devletlerin yeni güvenlik tehditleri ile bir şekilde baş etmeye çalıştığı ve bu sorunların ulus devletlerin meşruiyetinden bir şey kaybettirmediği iddia edilmektedir.

Hipotez 1: Postmodern Dönemde ulus devletlerin güvenlik yaklaşımlarında çeşitli dönüşümler gözlemlenmektedir.

Hipotez 2: Postmodern Dönemde ulus devletlerin yeni güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya kaldıkları, bu sorunlara karşı yeni yaklaşımların yerleşmeye başladığı görülmüştür.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Araştırmanın kapsamı; genel olarak Postmodern Dönemi içermektedir. Bunun yanı sıra, konunun daha iyi anlaşılması için Modern Dönem de ele alınmıştır. Çalışma

kapsamında Postmodern Dönemde ortaya çıkan güvenlik sorunları üzerinde durulurken ulus devletlerin bu konudaki tutumları araştırılmıştır. Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi alanında, konuya ilişkin çalışmaların yetersiz olduğunu, bu yüzden, kaynak bulma konusunda zaman zaman zorluklar yaşandığını söyleyebiliriz.

1. BİRİNCİ BÖLÜM

POSTMODERN DÖNEMDE ULUS DEVLETLERİN KONUMU

1.1. Postmodernizm ve Postmodern Dönemde Devlet Kavramı

1.1.1. Postmodernizm Kavramının Anlamı

Postmodernizm; pek çok düşünür tarafından tanımlanmaya çalışılan, ancak ortak bir tanım geliştirmenin son derece zor olduğu bir kavramdır. Postmodernizm; Necmi Zeka'nın da değindiği gibi çözümsüzlüğünün nedenlerinin araştırıldığı bir bilimcedir.¹

Kavram, ilk olarak 1870'li yıllarda ressam John Watkins Chapman tarafından izlenimci resmi tanımlamak adına bir sıfat olarak kullanılmıştır. Rudolf Pannwitz ise bu kavramı 1917'de Avrupa kültürünün çöküşü üzerine yazdığı bir yapıtında ele almıştır. Tarihçi Arnold J. Toynbee postmodernizmi; modernizm sonrası tarihlendirmek amacıyla, bir süreç olarak kullanmıştır. Bahsi geçen tarih Toynbee'ye göre 1875 yılı sonrası anlamına gelmektedir.² Postmodernizmin öncelikle mimar ve resim alanlarında kendisini gösterdiğini söylemek gerekir. Modernizmin öldüğüne yönelik mimari alanından bir örnek olarak Pruitt- Igoe³ konutlarından bahsetmek gerekmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) kenarda kalmış ve sürekli göç veren küçük bir şehri olan Missouri Eyaletinin St. Louis şehrinde apartman tarzında konutlar inşa edilmişti. 1955 yılında, şehrin havasını değiştirmek ve evsizlere ve ekonomik yönden zayıf ailelere barınma sağlamak amacıyla yapılan Pruitt- Igoe yapıtları modern mimarinin temsilcisi olarak bilinmekteydi. Bu şehrin havasını değiştirmek ve hem ekonomik hem sosyal olarak yaşanabilir hale getirmek amacıyla yapılan konutlar maalesef modernizmi ve bu fikrin sahibi siyasileri hayal kırıklığına uğratmıştır. Konutlar yapıldıktan bir süre sonra yaşanmaz hale gelen bölge, uyuşturucu bağımlılarının, dilencilerin ve çetelerin meskeni haline gelmiştir. Bu kentsel yerleşim projesinin

---

¹ Necmi Zeka, "Yolları Çatallanan Bahçe, Aynalı Gödeler Dil Oyunları ve Robespierre" *Postmodernizm*, Ed., Necmi Zeka, Çev. Gülelgül Naliş, Dumrul Sabuncuoğlu ve Deniz Erksan, 2. Baskı (İstanbul: Kıyı Yayınları, 1994), s.12.

² Arnold J. Toynbee, *A Study Of History*, Ed. D.C. Somervell, 4. Baskı (Newyork: Dell Publishing, 1974). s.56.

³ Bu yapılar, ABD'nin Missouri eyaletinin batısında bulunan St. Lois şehrinde bulunmaktaydı. Kent varoşlara terk edilmişti ve gecekondulaşma oldukça fazla idi. Şehir plancıları bunun önüne geçmek ve varoş kültürünün tüm şehre yayılmasını önlemek için TOKİ benzeri binalar yaparak burayı modern hale getirmek istediler. Ancak burada yaşayan çeteler ve bazı siyahiler bu yapıları zamanla kendi evsizlerinin yeri haline getirdiler ve istenilen amaca ulaşamadı. Hatta bir süre sonra bağımlıların yuvası olduğu bilinmektedir. Bu sebeple yıkılması kararı alındı. Bu karar postmodernistler tarafından modernizmin öldüğüne işaret etmiştir.

başarısızlığa uğramasıyla modern mimarinin de başarısız olduğu çıkarımı yapılmıştır. Bunun üzerine 1972 yılında konutların yıkımına karar verilmiştir. Bugün çoğu sosyal bilimciye göre modernizmin öldüğü gün olarak temsil kazanmıştır.⁴

1915 yılında Albert Einstein'ın ortaya attığı “Genel Görelilik Kuramı” ile zaman, mekân ve kütle çekiminin yeniden sorgulanması birçok felsefi akıma, çoğu kavramın aksiyomunu yeniden değerlendirmesi gerektiğini düşündürdü.⁵ Bu kurama göre zaman, en basit tabiri ile kişiden kişiye farklılık gösteren bir şey olarak değerlendirildi. Fizik alanında 1900'lerin başından bu yana yapılan araştırmalar devam ederken Görelilik Kuramının başlattığı tartışmalar postmodernizmi de etkisi altına aldı. Stephen Hawking'in Einstein'ı rol model olarak zamanın kişisel olduğunu, ancak kişilerin bir araya gelmesi ile aynı zamanı yaşayabilecekleri fikrini öne sürmesi postmodernizmin çoğulcu hakikat kavramını destekledi.⁶ Böylece modern fizik ve matematik de dahil olmak üzere, modernizm birçok alanda tekçiliğinin meşruiyetini yitirmeye başlamıştır.

Postmodernizmin tanımlanmasındaki zorluk gerek olgunun varoluşu gerekse modernizm örneğinde olduğu gibi çok sayıda farklı disiplin tarafından tanımlanmasından kaynaklanmaktadır. Postmodernizmi tanımlamak yerine kavramak, yani anlayışın içine girebilmek gerekmektedir. Fakat bu kavrama sürecinde postmodernizm ile ilgili okumalar yapmak tek başına yeterli olmayacaktır. Dolayısı ile postmodernizmi anlamak için öncelikli olarak modernizmi anlamak gerekmektedir.

Bilindiği üzere geleneksel toplumlarda hayatın anlamsallığı ve insanların ideolojisi mit, kültür, din gibi inançlar ve gelenekler ile bütünleşmiş durumda idi. Aydınlanmayla bu anlayış yerini akılcılığa bırakmıştı. Artık din adamlarının, büyücülerin ve şifacıların yerini bilim adamları ve uzmanlar almaktaydı. Bununla beraber imparatorluklar yerini ulus devletlere bıraktı. Aydınlanma ile modernizm tarafından, akıl tek başına tüm hayatı anlamamıza ve anlamlandırmamıza yardımcı olacak başat güç olarak görülmüştü. Teknolojinin gelişmesi ve sanayi toplumunun ilerlemesiyle yukarıda bahsedildiği gibi insanlar inançlarının yerine bilimi koymuş ve teknoloji bu noktada bir araç haline getirilmişti. Friedrich Nietzsche bu bağlamda önemli bir çıkış yaparak Tanrı'nın öldüğünü, onu insanların öldürdüğünü ifade etmiştir.⁷ Bunu söylerken aslında teknoloji

---

⁴ Zeka, “Yolları Çatallanan Bahçe, Aynalı Gökdelenler, Dil Oyunları ve Robespierre”. s.14.

⁵ Zeka. s.14.

⁶ Stephen Hawking, *Ceviz Kabuğundaki Evren*, Çev. Kemal Çömlekçioğlu, 1.Baskı, İstanbul Alfa Yayınları, 2002 s.14.

⁷ Friedrich Nietzsche, *Şen Bilim*, Ed. ve Çev. Levent Özşar, 1. Baskı (Bursa: Asa Kitapevi, 2003). s.130.

ile yeni “Tanrılar” yarattığımızı vurgulamıştı. Artık fizikte, matematikte, mimaride, edebiyatta, felsefede, sanatta ve birçok disiplinde gerçeğin, estetiğin, özgürlüğün ve bilimin tek tipleştirme durumu yeniden sorgulanmaya başlamıştı. Tüm bunların gerçekleşmesiyle “post” eki popüler hale gelmiş ve birçok kelimenin önüne getirilerek, “onu aşan”, “ondan sonraki” anlamlarında kullanılır hale gelmişti. Modernizm, insan, Marksizm, hakikat gibi farklı kavramlar önüne post eki getirilerek birçok kavram gibi yeniden tartışmaya açılmıştı.

Bu tartışmalar 1980 sonrasında uluslararası ilişkilerin de konusu haline gelirken, Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra Uluslararası İlişkilerde özne ve nesne arasındaki ilişki sorgulanmaya başlamıştı. Özellikle modernizmin çocuğu olarak bilinen ulus devletler üzerinde durulmuş, tek tip bir toplum anlayışı yerini çoğulculuğa bırakmaya başlamıştı.

Postmodernizm, Uluslararası İlişkilerde yoğun olarak kimlikler, ulus devlet karşıtlığı ve kültürel çoğulculuk kavramları etrafında tartışılmaktadır. Bu kimlikler; ırk, din, cinsiyet üzerinden olabildiği gibi gettolar ve şehirlerden, farklı müzik tarzlarına kadar indirgenebilir. Kendine özgü özgürleşimci anlayışıyla postmodernizm, kimliklerin ayrıştığı ve hepsinin ayrı doğrusunun olduğu şehir devletli bir dünya tasavvurunu vurgularken çok farklı alanlarda da kendini göstermiştir. Uluslararası İlişkiler disiplininde postmodernizm tartışmalarını daha iyi anlayabilmek için yukarıda bahsedilen postmodernizm ve Uluslararası İlişkiler bağlamında değerlendirmelerde bulunmadan önce postmodernizm kuramcılarının tanımlamalarına değinilmiştir.

Her şeyin yeniden tartışılması aslında postmodernizmin büyük anlatılara olan karşıtlığından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda postmodernizm; onun ana düşünürlerinden Jean François Lyotard’ın (1924-1998) meta anlatılar olarak nitelendirdiği büyük anlatıların sorgulanması olarak yorumlanır. Lyotard’a göre bilgi de satılabilir hale gelmiş bir meta haline geldiği için bilginin, iktidarın lehine üretilen bir nesne olduğunu dile getirmiştir.⁸ Lyotard aynı zamanda kavramı felsefi anlamda kullanan ilk kişidir. Meta anlatıları tek tipleştirmek için iktidarın meşruiyet aracı olarak kullanıldığını düşünen Lyotard, bu noktada meta anlatıların yıkımı ile Postmodern Duruma geçileceğini/geçildiğini belirtmektedir. Ona göre hakikati ele aldığını iddia

---

⁸ Jean-François Lyotard, *Postmodern Durum: Bilgi Üzerine Bir Rapor*, Ed. Murat Güzel, Çev. Ahmet Çiğdem, 2. Baskı (Ankara: Vadi Yayınları, 1997). s.111.

eden ne kadar “narrative theory”⁹ varsa hepsinin de birer meşrulaştırma aracına ihtiyacı olmuştur.¹⁰ F. Lyotard, Jürgen Habermas’ın aksine Modern Dönemin kapanacağını öne sürmüştür.¹¹

Modern düşünürlerden J. Habermas ise aydınlanmanın farklı parçalar halinde devam ettiğini ve devam edeceğini ileri sürer. Daniel Bell ve Zygmunt Bauman, Habermas ile postmodernizmi; sanayi toplumu sonrası ortaya çıkan neo-muhafazakarlığın tüketim fetişi bir durum olarak ele almaktadırlar.¹²

Postmodernizmin öncülerinden olan bir diğer düşünür Jean Baudrillard (1929-2007)’dır. Siyaset Bilimini de yakından ilgilendiren konularda önemli çıkışlar yapan Baudrillard’ın alana kazandırdığı en önemli kavramlardan biri kitabının da ismi olan *Simülakrlar ve Simülasyon*’dur. Baudrillard, Postmodern Dönemi teknoloji devrimi ile başlatır ve bu devrim sayesinde gerçeğin yerini simülasyonların aldığını ifade eder.¹³ Baudrillard’a göre temel ihtiyaçlarımız yerini, imaj için aldığımız markalara bırakmıştır; simülasyonun, gerçeğin yerine geçtiği gibi imaj da temel gereksinimlerin önüne geçmiştir.¹⁴ Baudrillard yaşadığımız dönemde cam ekran arkasından izlediklerimizin, takip etiklerimizin gerçek olup olmadığını bilemeyeceğimizi vurgulamış, radikal bir çıkış yaparak Körfez Savaşı’na bir göndermede bulunmuştur. Baudrillard’ın yapmış olduğu açıklamalara göre Körfez Savaşı gerçekte yaşanmamış sadece bize gösteri olarak gösterilmiştir. Bahsi geçen savaşta bir askerin bile ölmediğini, savaşın gerçek olmadığını, bize gösterilen tüm görüntülerin kurmaca olduğunu dile getirmiştir. Körfez Savaşı ona göre bir simülasyondan başka bir şey değildir. Bu bağlamda onun kitapları ve açıklamaları abartı olarak karşılanırsa da hakikatin ne olduğunu bilmek ya da ne olmadığını anlamak bu dönemde oldukça zor görünmektedir. Postmodern toplumda Baudrillard; bilim adamlarının ve resmî kurumların güvenilirliklerini çoktan yitirdiğini özellikle vurgulamıştır.

Post-modernite ile yakından ilgilenmiş olan ve düşünceleri post-moderniteyi kavramak açısından önemli olan bir diğer öncü düşünür Friedrich Jameson’dur. Post

---

⁹ Meta Teori olarak kullanılır. Modern dönemde ortaya çıkan bireyin dünyaya tek bir ideoloji etrafından baktığı, o ideoloji ile tüm dünyaya açıklayabildiği teorileridir.

¹⁰ Ahmet Cevizci, *Felsefe Tarihi*, Ed. Derya Önder, 10. Baskı (İstanbul: Say Yayınevi, 2020). s.8.

¹¹ Lyotard, *Postmodern Durum: Bilgi Üzerine Bir Rapor*. s.8.

¹² Svilen Stefanov, Venelin Terziev, ve Vanya Banabakova, “Levels of Security and Postmodern Society,” *IJSOS- International E-Journal of Advances in Social Sciences* Cilt: 4, Sayı: 12 (2018): 588–96. s.2.

¹³ Cevizci, *Felsefe Tarihi*. s.2161

¹⁴ Cevizci. s.3149.

modernite¹⁵ Jameson'ın dikkatini öncelikle mimaride çekmiştir. Ancak daha sonra Jameson, bunun sadece mimari ile kalmadığını fark etmiş ve romanda, sinemada, reklamlarda ve sosyal hayatın içerisindeki pek çok olguda bu durumu aramaya başlamıştır; Pruitt yapıtlarından John Cage ya da Beatles müziğine, Coca Cola'nın reklamlarına kadar modernite ve post-modernite ile ilgi yorumlar yapmıştır.¹⁶ Jameson, postmodernizmi geç kapitalizm olarak adlandırmış olup kapitalizmin üçüncü momente'si olarak post-moderniteyi ele almıştır: Birincisi ulusal kapitalizm, ikincisi emperyalist kapitalizm, üçüncüsü ise içinde bulunduğumuz ve 1980 sonrası ortaya çıkan geç kapitalizmdir. Jameson'a göre Geç Kapitalist Dönemde sömürgelemler bağımsızlıklarını kazanmış ancak ekonomik sömürüyle ve post-moderniteyle ilişkili şekilde ortaya çıkmıştır.¹⁷ Jameson ve Daniel Bell; postmodern durumdaki topluma "medya toplumu, enformasyon toplumu, elektronik toplum, ileri teknolojik toplum" şekillerinde adlandırmalar yapar. Ayrıca hepimizin hayatını kökten değiştiren ve modernizmden farklı bir olgu olarak post-moderniteyi yaşamaya başlamamızın yolunu bu gelişmelerin açtığını belirtir.¹⁸

1.1.2. Postmodern Dönemin Modern Dönemden Siyasal Farklılıkları

Postmodern ve Modern Dönem ayrımını net olarak çizmek doğru değildir. "Çeviri Konuşmalar"da yer alan Fransız düşünür Micheal Maffesoli'nin de dediği gibi, içinde bulunduğumuz elli atmış yılı bir geçiş dönemi olarak adlandırmak gerekmektedir.¹⁹ Postmodernizme ister geçiş dönemi diyelim, istersek de onu belirli bir dönem olarak adlandıralım; modern siyasal eğilimlerle arasında bazı farklar bulunmaktadır. Bu noktada siyaset nedir sorusu önem taşımaktadır. Siyaset bilimci Gencay Şaylan bu soruyu, sosyal bilimlerde genel manada kabul gören bir bakış açısıyla şu şekilde özetlemiştir: "Siyaset kavramını kısaca ve genel olarak tanımlamak gerekirse, iktidar elde etme, iktidar kullanımı ve iktidarı kullanmaya katılma uğraşdır denebilir."²⁰ Siyasal olanın temeli bir önceki cümleden de anladığımız gibi iktidar kavramında

---

¹⁵ İlk yazılarında postmodernizm olarak kullansa da bunun bir dönem olarak algılanmaması bir sistem olarak algılanması gerektiğini fark ederek kullanımını post-modernite olarak değiştirmiştir. Ona göre sadece bir zaman olarak nitelendirilmemelidir ve bitmiş değildir.

¹⁶ Jameson, François Lyotard, ve Habermas, *Postmodernizm*. s.14-60-69

¹⁷ "Moderniteden Postmoderniteye" <https://www.youtube.com/watch?v=713j0gEsNs0>, Çev: Koray Kırmızısakal, Erişim Tarihi: 17 11, 2020

¹⁸ Jameson, *Postmodernism or The Cultural Logic Of Late Capitalism*. s.11.

¹⁹ Post-modernite Nedir? Nasıl Bir Krizin İçindeyiz? https://www.youtube.com/watch?v=Zbt_678W1tM Çev. İlker Kocael, Erişim Tarihi: 01.01.2021.

²⁰ Gencay Şaylan, *Çağdaş Siyasal Sistemler*, 1. Baskı (Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, 1981). s.2.

yatmaktadır. İnsanların ve toplumların, dünyadaki kıt kaynaklardan dolayı birbiri üzerinde kurmaya çalıştığı iktidarın; tarih boyunca, ekonomik sistemin dönüşüme uğramasıyla kurumsallaştığı görülmüştür. Şaylan'ın da açıklamış olduğu gibi iktidar olgusu kurumsallaşma sayesinde önce otorite kazanmış, ardından üretim ilişkilerinin değişmesi ve iş bölümü gerektiren bir sistemin şekillenmesiyle (yani ekonomik ilişkilerinin evrimiyle) devleti ortaya çıkarmıştır. Devletin nasıl ortaya çıktığı, yönetimin kimin elinde olacağı, iktidar sahiplerinin bu yönetimi nasıl elde ettiği ve yönetimi ne için kullandığı sorularına göre de siyasal sistemler belirlenmiştir.²¹ Bu noktada modernizm ve postmodernizmin siyasal farklılıkları; devlet, otorite, toplum gibi kavramlar doğrultusunda ele alınarak siyasal sistemlere, ideolojilere karşı yaklaşımlarındaki farklılıklar ve varsa ortaklıklar üzerinde durulması, araştırma bağlamında önemli görülmektedir.

Postmodernizmin yukarıdaki kavramlarla ilgili yorumlarına geçmeden önce modernizmle arasındaki en büyük farkı ele almak gerekir. Bu kavramlar arasındaki en önemli farklılık büyük anlatılar noktasında ortaya çıkmaktadır. Modernizm hayatı anlamak için büyük anlatılara sahiptir. Bu anlatıları ideolojik çerçevede almaktadır. Ancak postmodernizm yapı bozum anlayışı bu anlatıları parçalamaya yönelik bir bakış açısı geliştirir. Jean François Lyotard modernizmin; devletin ve dinin meşruiyet kazanması ve meşruiyetini devam ettirmesi amacıyla devlet ve din otoritelerinin ideolojileri kullandığını ileri sürmektedir. Lyotard meta anlatıların çekici ve gerekli olduğunu dile getirirse de bu anlatıların aldatıcı birer form olduğunu vurgular.²² Bu sebeple postmodernizm; bilginin tekliğini ve evrenselliğini reddetmektedir. Yani iki kuram arasındaki temel çarpışma ve siyasal karşıtlıklar; “İdeolojiler idealist bir amaç mı, yoksa bir özne olarak ele alınan devletin birer meşruiyet aracı mı?” sorusu ile başlamıştır. Modern Dönem ideolojilerinin; her şeyi açıklayabileceğine inanan üst anlatılarını reddeden postmodernizm; bütünsel formların yerine bir şey koymamasından kaynaklanan bazı eleştiriler almaktadır. Postmodernlik birçok formu yıkan ve onun yerine bir şey koymayan yapısı ile modern sonrasında ne olacağını tanımlamakta da zorlanmıştır.

---

²¹ Gencay Şaylan. s.2-5.

²² Linda Hutcheon, *Postmodernizmin Poetikası Tarih, Teori, Kurgu*, Çev. Yunus Balcı, 1. Baskı (Ankara: Hece Yayınları, 2020.) s.27.

Modern Dönemde katı olan her şey zamanla, yani postmodern geçişle daha geçirgen/esnek hale gelmiştir. Bu sebeple en esnek ve eleştirel görünen modern ideolojiler bile, aslında postmodernistlere göre son derece katı olarak görülmektedir. Modernist ideolojiler olarak ele alınan Liberalizm ve Marksizm birbirine taban tabana zıt görünse de aslında ikisi de bu katılıktan nemalanırlar. Ancak Postmodern Döneme geçiş sürecinde bu katılık yerini erimeye ve buharlaşmaya bırakır. Postmodernistler de hakeza toplumun bağlı olduğu evrensel ve katı olan inanç, siyasal sistem ve ideolojilerin yerini bu akışkanlığın alması gerektiğini düşünür. Bunun tezahürü devlet sistemi ile ilgili fikri duruşları da etkilemektedir.

Modernizm; “Max Weber’e göre feodalite ya da orta çağları izleyen aklın öncelik aldığı tarihsel bir dönemi ifade etmektedir.”²³ Modernizm; Lordlar ve Devlet, Devlet ve Kilise arasındaki çekişmeler ve üretimin hızla artması, sermayenin dünyaya açılması sonucunda devam edemeyen feodal dönemin nihayeti olarak bilinir. Bir diğer bakışla modernizm; iktidar ilişkileri ve ekonomik sistem arasında oluşan çatışmadan etkilenmiş, bilimsel gelişmelerin yaşanması ve pozitivist anlayışın yükselmesiyle desteklenmiştir. Modernizm kapitalist üretim ilişkilerini destekleyen aynı zamanda sürekli ileriye yönelik bir tarih anlayışına sahip bir dönem olarak ele alınır. Modernist iktidar kavramı bu nedenle ulus devletle birlikte ele alınmıştır. Modern devlet tezahüründe ortaya çıkan devlet; seküler, merkeziyetçi, vatandaşının güvenliğini sağlayan, aynı zamanda onun özgürlüklerini garanti altına alan bir yapı olmuştur. Weber’in tanımına bakıldığında devlet; belli bir toprak parçasında yasal olarak fiziki güç kullanan, şiddetin tekeline sahip olan insan topluluğudur.²⁴

İktidar kavramı modern zamanda vatandaşın sürekli olarak çalışması gerektiğini vurgulayan, üretim ve tüketimin önemini ve çalışmanın erdemini savunan bir yapı üzerinden okunmuştur. Modern iktidar, aydınlanmacı ve Protestan anlayışla aynı düzlemde yer alır. Postmodern iktidar anlayışı, eleştirel bir yaklaşımla, iktidarın; insanların özgürleşimci doğasına ket vurduğunu, onları özgürlüklerinden uzaklaştırdıklarını vurgulanır. Hakeza J. F. Lyotard’ın da bunu destekleyen görüşleri bulunmaktadır. Lyotard’ a göre bilgi ve bilgi üretimi, iktidar sahiplerinin iktidarlarını devam ettirmesinin meşruiyet aracı haline gelmektedir. Bu bağlamda Jameson

---

²³ Gencay Şaylan, *Postmodernizm*, 6. Baskı (Ankara: İmge Kitabevi, 2020.) s.35.

²⁴ H. Gökçe Zabunoğlu, “Günümüzde Ulus Devlet,” *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 1 (2018): 535–59.

postmodernizmi geç kapitalizm olarak ya da postmodern kapitalizm olarak ele almaktadır. Jameson'a göre bu dönem sömürgelerin özgürlüklerini kazandıkları dönem olarak okunmalıdır. Jameson; bahsedilen özgürleşmenin, tahakkümü ortadan kaldırmadığını politik tahakkümün yerine ekonomik tahakkümün aldığını öne sürer.²⁵ Gerek politik gerek ekonomik olarak postmodernistler iktidar kavramına olumsuz bir anlam yükler.

Postmodernizm her ne kadar ulus devletin tekçiliğine karşı bir çıkış olarak ele alınsa da bireyleri ve azınlıkları savunmasız bir şekilde tek başına bırakmaktadır. Bireyler kendilerini; postmodernizmin çoğulcu anlayışıyla uluslararası şirketlerin ve dolayısıyla tüketimin pençesine terk edilmiş bulmaktadır. Bunun en önemli sebebi postmodern kimlikler edinilmiş olmasıdır.²⁶ Modernizm ve postmodernizm arasındaki önemli farklılıklardan biri de modernizmin ulusçu siyasetinin karşısında, postmodernizmin; küreselleşmeci ve kimlikçi bir siyasal eğilime sahip olmasıdır. Kimlik siyaseti olarak postmodernizm azınlık siyaseti anlayışına, modernizm ise merkezi bir siyaset anlayışına sahiptir. Postmodernizmin; LGBTQ+ bireyler, etnik kimlikler ve mezhepler üzerinden savunduğu bir siyaset anlayışı mevcutken modernizmin temsili demokrasi üzerinden, genelin ortak iyiliğini savunan bir siyaset yaptığı görülmektedir. Bu iki kuramın aynı zamanda özgürlüğe olan yaklaşımları da farklılık göstermektedir. Postmodernistlere göre özgürlük; kişinin çevresi ile olan tüm tarihselliğinin de özgürlük anlayışı içerisinde ele alınmasıyla anlaşılacak bir kavramdır. Onlara göre bu duruş kişilerin ortak iyi ve evrensel ahlak/kültür ile kaybolmaması anlamına gelir. Oysa modernist kurama göre özgürlük anlayışı; vatandaşlık temelinde ele alınmış ve kişilerin hak ve özgürlükleri tek tipleştirilerek ortaya koyulmuştur. Modern özgürlük, başkalarının hak ve özgürlüklerine zarar vermeden kişinin hür iradesini istediği gibi kullanabilmesi olmuştur. Ancak; meta anlatıları reddeden ve hayatın tek bir ideoloji ve anlayışla açıklanamayacağını vurgulayan postmodernizm, özgürlüğün tekliğini de reddeder. “Zira demokrasi, kesinliğin mihenk taşlarının erimesi ve yok olmasıdır. Buna bağlı olarak da özgürlük, tek bir anlatıya değil, ayrı ayrı anlatılara sahip olabilmektir.”²⁷ Bu bağlamda radikal demokrasi anlayışı kısmen postmodernizmin yaşadığı siyasal sisteme daha yakın

---

²⁵ Fredric Jameson, “Moderniteden Postmoderniteye”

<https://www.youtube.com/watch?v=713j0gEsNs0&t=245s> , Erişim Tarihi: 04.01.2021.

²⁶ Zeynep Gayran, “V. Pelevin’in Postmodern Distopyası Generation π” Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, (2019). s.139.

²⁷ Halil Bayhan, “Ulus Devlet, Modernizm ve Postmodernizm” Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır, (2006). s.28.

görülür. Chantal Mouffe'un liberal demokrasiye karşı olarak ortaya koyduğu "Agnostik Demokrasi" anlayışı postmodern siyasal anlayışa en yakın demokratik sistem olarak görülmektedir.²⁸ Yine de postmodernizmin kendini kalıplar içerisinde atan bir formu kabul etmediği için kesin bir şey söylemek mümkün değildir.

Modernizm ve postmodernizmin bir diğer siyasal farkı olarak seküler ve muhafazakâr yaklaşım ele alınabilir. Postmodernizmi kesin olarak muhafazakâr ideoloji ile yan yana koymak yanlış olacaktır. Postmodern siyaset hem solcu hem de muhafazakâr ideoloji ile yan yana gelebilmektedir, ancak güncel bir örnek vermek gerekirse Türkiye'de 2002-2008 arası Ak Parti siyasetinin postmodern muhafazakâr bir iz taşıdığını söylemek mümkündür. Ayrıca ABD eski başkanı Donald Trump da postmodern söylemleriyle bir sağ partinin temsilcisi olarak bilinmektedir. Pratik siyasete yansıyan bu gelişmeler, bilim ve hakikatin tek olmadığı yönündeki görüşlerin, siyasilerin gerçekleri çarpıtarak ve onları bozuma uğratarak kullandıklarını göstermektedir. Daha çok; duygulara, toplumsal inanç ve hassasiyetlere yer verilen bir siyasi hava oluşmaktadır. Ancak bunun yanında kapitalizm hızla devam etmiş ve neoliberal politikalar da sağ partilerin vazgeçilmezi olmuştur. Bahsi geçen dönemlerde iktidarların; politik söylemlerinde daha postmodern, ekonomik ilişkilerinde neoliberal, askeri alanda ise realist bir politika izledikleri söylenebilir. Yani postmodernizm, siyasette daha çok söylemler üzerinden ortaya çıkmaktadır.

Postmodernizm; post-ulusal hareketler, insan hakları örgütleri, sivil toplum kuruluşları, çok uluslu ve uluslararası şirketler şeklinde biçimlenen, iletişim araçları ve internet gibi küresel ağların örgütlenmesi etrafında şekillenen bir siyaset anlayışına sahiptir. Ayrıca; çokkültürcülük (Multiculturalism), evrensel olanın reddi, azınlıkların kendi yönetimlerine sahip olmaları vurgusu, en belirleyici siyasal özellikleridir. Oysa modernizm; ortak fayda için yapılan fedakarlıklara, seküler bir hayat tarzına, bireyin kendi alanını korumasını kapsayan merkezileştirici bir siyaset anlayışına sahiptir. Ayrıca postmodernizmin ele alındığı bir yazıda iki dönemin farkları şu şekilde karşılaştırılmıştır:

---

²⁸ Necdet Çağlar, "Postmodern Anlayışta Siyaset ve Kimlik," *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 3 (2008): 369-86. s.384.

Tablo 1: Postmodernizm / Modernizm Karşılaştırması²⁹

MODERNİZM/MODERNLİK	POSTMODERNİZM/ POSTMODERNLİK
Hiyerarşi, düzen, merkezleştirilmiş kontrol	Anarşi, düzenin yıkılması, merkezi kontrolün kalkması
Büyük politik yatırımlar (millet-devlet, parti)	Mikropolitik yatırımlar, kurumsal güç çatışmaları, kimlikçi politikalar
Bilim ve teknoloji vasıtasıyla büyük ilerleme söylemi	İlerlemeye şüpheyle bakmak, teknoloji karşıtlığı reaksiyonlar, yeni çağ dinleri
Temsilcilerin ve medyanın önündeki “gerçeğe” inanç, “orijinalin” içtenliği	Aşırı realite, imaj doygunluğu, taklidin gerçek olandan daha güçlü olması, gerçekte var olmayan şeylerin sunulması ve bunların var olanlardan daha güçlü olması
Bilgide uzmanlaşma, her şeyi kapsama: ansiklopediler	Kılavuzluk, bilgi yönetimi, sadece ihtiyaç halinde bilgi, Web, İnternet
Kitle kültürü, kitle tüketimi	Kültürün kitlesel olmaması (demassifiedculture), küçük pazarlar, az üretim
Medya yayını	Birbirini etkileyen, müşteriye hizmet eden medyanın dağıtımı, çok miktarda küçük medya’ların ortaya çıkması (Network ve Web)
Merkezleşmiş bilgi	Dağıtılmış, yayılmış bilgi
Yüksek ve aşağı kültür ayrımı; yüksek veya resmi kültürün normatif ve otoriter olmasında uzlaşma	Aşağı popüler kültür tarafından yüksek kültür hakimiyetinin bölünmesi; popüler ve yüksek kültürün karışımı, pop kültürünün yeni değerler kazanması
Tam çalışmaların ve amacın sanat olması	Proses, performans, üretim olarak sanat
Sanat: sanatçı tarafından meydana getirilen orijinal bir objedir	Sanat: dinleyiciler ve alt kültürler tarafından meydana getirilen kültürün yeniden işlenmesi
Genel sınırlar ve bütünlük hissi (sanat, müzik ve edebiyatta)	Melezlik, kültürlerin yeniden birbirlerine bağlanması
New York mimarisi ve dizaynı	Los Angeles ve Las Vegas mimarisi ve dizaynı
Derinlere uzanan kökler/derinlik	Kök gövdeler/yüzeysellik
Niyet ve gayede ciddiyet	Oyun, ironi, resmi ciddiyete tepki
Birleşmişlik duygusu, benliğin merkez olması; “ferdiyetçilik”, birleşmiş kimlik	Bölünmüşlük duygusu ve benliğin merkez olmaması, çoklu ve çatışmacı kimlikler
Organik ve inorganik arasındaki açık farklılık, insan ve makine.	Organik ve inorganik Siborg karışımı; insan-makine-elektronik
Cinsel farklılığa göre şekillenmiş güç düzeni, tek cinsiyetler, pornografinin dışlanması	Çift cinsiyetlilik, pornografi
Determinizm	İndeterminizm

²⁹

“Postmodernizm”

<https://fenomen.org/postmodernizm/37-postmodernizm-nedir/151-postmodernizm.html> Erişim Tarihi: 02.01.2021.

Dünyanın anlatıcısı olarak kitap, yazılı bilgi sistemi olarak kütüphane	Yazılı medyanın fiziki sınırlarının aşılması olarak yüksek-medya,
Makine	Bilgi
İlkel	İleri
Nesne (object)	Özne (subject)
Gerçeklik; Gerçek (realite)	Fiilen olmasa da isim olarak var olma (virtual); Hayal (imaj)
Maddi olan	Manevi
Çekicilik	İticilik
Kural	Anarşi
Mekân	Mekânsızlık; Zaman
Ev	Anakent (metropol)

1.1.3. Postmodern Dönemde Devletin Ana Özellikleri

Devlet, bir geçiş dönemi olarak ifade edilen Postmodern Dönemde, yapısal olarak bir dönüşüm içerisine girmiştir. Fredric Jameson gibi postmodernist düşünürler bu dönüşümün sebeplerinden birini kapitalizmin yaşadığı iç krizlerle ilişkilendirir. Bilindiği üzere liberal politikalar doğrultusunda Fordist ve Taylorist sistemin ortaya çıkışı, devlet ve ekonomi arasındaki ilişkiyi farklı bir boyuta taşır; artık işçiler üretecek, saat üzerinden emek ücretlerini alacak ve aldıkları ücret ile ürettikleri ürünleri satın alacaklardır. Bu fikrin düşünüldüğü gibi ilerlememesiyle ilk dönemler kâr oranları iyi görünen şirketler, zamanla iflasın eşiğine gelmiştir. Sonuçta bütün dünyaca bilinen 1929 Büyük Buhranı yaşanmıştır. Bu buhranın en önemli sebebi; arz talep dengesizliği olarak görülmüştür. Henry Ford çözüm olarak işçilere daha fazla ücret verme yolunu denese de bu öneri sorunları sona erdirmemiştir.³⁰ İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği yıkımlar ve 1929 buhranının etkilerinin devam etmesi, devletleri yeni bir ekonomik sistem arayışına zorlamıştır. Bu noktada ekonomist John Maynard Keynes'in ortaya koyduğu Keynesyenci politikalar öne çıkmıştır. J. M. Keynes; görülmez bir el olmadığını, devletin bazı noktalarda müdahaleci davranması gerektiğini vurgulayan bir teori geliştirmiştir. Bu politikalar sonucunda zamanla devletler krizden çıkmış ve dünyada sosyal devlet anlayışı benimsenmiştir. Ancak Keynesyen Politikalar ile sosyal devlet anlayışı, devletlerin ekonomik sorunlarını tekrar yükseltmiş ve dünya çapında yeni bir krizin temellerini hazırlamıştır. 1970 yıllarına denk gelen bu dönemden yaklaşık beş on

³⁰ Şaylan, *Postmodernizm*, s.173

yıl sonra ise Postfordist Döneme geçilmiştir. Devlet; bu geçiş dönemi ile dönüşüm süreci yaşamıştır.

Postfordizm, teknoloji alanında önemli gelişmeler yaşanmasından da etkilenmiştir. Kapitalizmin boyut değiştirmesiyle postmodernizm belirginleşerek, toplumsal ilişkileri ve siyasal sistemleri etkilemiştir. İletişim ve ulaşımın çok hızlı bir hâl alması, şirketlerin dünyaya açılması yani küreselleşmenin hız kazanmasıyla devlet tek özne olmaktan kısmen çıkmıştır. Realist kuramın vazgeçilmez öznesi olan devlet, Postmodern Dönemle sorgulanmaya başlanmıştır. Ulus ötesi şirketlerin hızlıca büyümesi ve uluslararası ve üstü anlaşmaların artmasıyla devletlerin iç egemenliklerine müdahale edilmesi neticesinde devlet otoritesi sarsılmaya başlamıştır. Bu bağlamda:

Klasik Uluslararası İlişkiler kuramının merkezindeki aktör-devlet anlayışını eleştiren postmodernistler; devletin problematik dışı rasyonel bir varlık değil, düzene girmeyecek bir şeyin üzerine, yoğun örgütlenme ile disiplin uygulayarak düzen oturtmaya çalışan keyfi bir ilişki olduğunu iddia etmektedirler.³¹

Benzeri yaklaşımların artmasıyla postmodern devlet anlayışı kendi gelişimini hızlandırmıştır. Sürecin hızlanmasında devletlerin attığı adımlar da etkili olmuştur. Özellikle, devletlerin; uluslararası kuruluşların denetim mekanizmalarını kabul etmeleriyle egemenliklerinden ödün vermesi otoritelerini sorgulatan bir gelişmedir.³²

Ulus ötesi şirketler artık sadece ekonomiyi değil siyasal alanı da etkileyecek, dünya politikalarında taraf olabilecek ve bunu kendi lehine kullanabilecektir. 1980 sonrasında gelişen medya ve reklamcılık sektörü; egemen ulus devletin katı duruşunun zayıflaması sürecini daha belirgin hale getirmiştir. Kısaca medya; siyasetin dördüncü ayağı olarak varlığını ortaya koymuş ve devletin dönüşümünde önemli bir rol oynamıştır.³³

1970’li yıllar beraber dönüşen devlet; postmodern devletin nasıl bir yapıya bürüneceğinin ipuçlarını bize göstermeye başlamıştır. Devlet her ne kadar dönüşüm içerisinde olsa da postmodern devlet olarak adlandırılabilir bir örnek olduğu iddiasında bulunmak dünya gerçeklerinden uzak bir yaklaşım olacaktır. Fakat bazı siyaset bilimciler Avrupa Birliği (AB) üye devletlerini ve Kanada’yı postmodern devlet olarak nitelendirmektedirler.³⁴ Bu konuda açık görüş bildiren Cooper aslında Kanada

---

³¹ Burcu, Bostanoğlu, “Postmodernizm ve Uluslararası Politika”, <http://www.foreignpolicy.org.tr/arkaplan/mart04/tr/aykonu.htm#zuhtu>, *Arka Kapak Dergisi*, s.4. Erişim Tarihi: 04.01.2021.

³² Bayhan, “Ulus Devlet, Modernizm ve Postmodernizm”. s.60.

³³ Bayhan. s.64.

³⁴ Cooper, *The Post-modern State and the World Order*. s.29.

örneğinin çok farklı bir boyutta olduğunu da fark etmiş olabilir. Kanada'nın coğrafi olarak dünyadan uzak kalmış konumu ve ABD'nin her koşulda koruyuculuğunu üstlendiği bir ülke olması Kanada'yı postmodern devletten ziyade ABD'nin ülke haline gelmiş bir eyaleti olarak düşünmemize bile sebep olabilmektedir.

Bu niteleme ışığında postmodern devletin özelliklerini anlamak için onu tanımlayan farklı siyaset bilimcilerin ifadelerine ve onların postmodern devlet üzerine olan düşüncelerine yer vermek isabetli olacaktır. Bayhan'a göre küreselleşmeyle ortaya çıkan yeni devlet algısı, temellerini ekonomi ve siyasetin oluşturduğu, ulus ötesi kuruluş ve toplulukların doğuşu sonucu minimize edilmiş bir devlet olarak karşımıza çıkacaktır. Diğer bir söyleyişle çok uluslu şirketlerin düzenlediği uluslararası piyasaların gerekliliklerine hizmet edebilecek, daha küçük ve etkin "piyasa dostu" bir devlet kavramını öngörmektedir.³⁵

Gilles Deleuze ve Felix Guattari ise Postmodern Dönemden bahsederken yersiz yurtsuzlaştırılmış göçebe kabilelerin devlet ve din baskısından uzak olduklarını örnek göstererek küçük kabileler halinde yaşamayı idealleştirmektedir.³⁶ Baudrillard ve kısmen Lyotard da onlara katılarak modern öncesi toplulukların (ulus olmamış küçük topluluklar) birbiri ile daha uyumlu yaşadıklarını ileri sürerler.³⁷ Buradan hareketle yapılabilecek bir çıkarıma göre kimi postmodernistler Feodal Dönem topluluklarının siyasi ve ekonomik yapılanmasına göndermede bulunarak kapitalizmle uyumlu küçük devletçik modeli, üzerinden postmodern devlet anlayışının temel özelliklerini oluştururlar.

Barry Buzan ve Gerald Segal', 1996 yılında kaleme aldıkları "The Rise of 'Lite' Powers: A Strategy for the Postmodern State Author" adlı makalelerinde, postmodern devletler üzerinde durmaktadır. Yazarlara göre postmodern güçler, ekonomi yönetimi ve askeri güç konusunda ya da başka herhangi bir ağır güce karşı koyma bağlamında ulus devletlere göre daha kararsızlardır.³⁸ Mesela Soğuk Savaş bitene kadar ABD ve Rusya karşısında neredeyse bütün dünyayı saran bir korku söz konusu olmuştur. Artık dünyada böyle bir korku kalmadığı için büyük güçlere karşı duyulan aşırı saygı da

---

³⁵Bayhan, "Ulus Devlet, Modernizm ve Postmodernizm". s.64

³⁶David M. Boje, "Stories of the Storytelling Organization: A Postmodern Analysis of Disney As 'Tamara-Land,'" *Academy of Management Journal*, Cilt: 38, Sayı: 4 (1995): 997-1035. s.1003.

³⁷Boje. s.1003.

³⁸ Barry Buzan ve Gerald Segal, "The Rise of " Lite " Powers : A Strategy for the Postmodern State Author," *World Policy Journal*, Cilt: 13, Sayı: 3 (1996): 1-10. s.1.

azalmıştır. Bu da postmodern durumun ve postmodern devlet anlayışının bir dinamiği olarak anlaşılmaktadır. Makalede; İngiltere, Almanya ve Fransa gibi devletler postmodern olarak ele alınırken; Rusya ve Amerika'nın farklı bir konumda olduğu ileri sürülmektedir.³⁹ Ancak Fransa'nın insan hakları konusunda günden güne gerileyen tutumu insan güvenliği noktasında ileri bir seviyede olmadığını düşündürmektedir.⁴⁰ Bu durum postmodern bir devlet olarak Fransa'nın, postmodern özgürleşimci bir duruşla zıtlık yaşadığını göstermektedir. Aynı zamanda Avrupa Birliği devletlerinin göçmen karşıtı politikaları, sınırların önemsizleşmesi gerektiği noktasında fidan veren postmodern devlet anlayışıyla karşı karşıya gelmektedir.

Buzan ve Segal, postmodern devletlerin özelliklerinden bahsederken onların daha hoş görülü, iş birliğine daha açık ve "ulusal güvenlik" kavramından daha uzak olduklarını dile getirmişlerdir. Nitekim, Sivil Toplum Kuruluşları (STK) postmodern devletlerde neredeyse hükümetler kadar etkiye sahiptir. Bahsi geçen devletlerde bireyler de modern devletlerdeki vatandaşlarla aynı davranışları sergilemezler. Onlar da devlet ile olan ilişkilerinde dönüşüme uğramışlardır. Bu dönüşüm; onları devletçilikten uzaklaştırmış vatandaşlık hak ve ödevlerine karşı daha sorumsuz kılmıştır. Postmodern devletlerin, ulus karşıtlığı ve "çokkültürcü" yaklaşımı toplumları farklı küçük kimliklere ayırma yönelimini göstermektedir. Yazarlara göre postmodern toplumun bireyleri, daha eğitilmiş ve refah seviyesi yüksek kimselerdir; eskisi gibi geniş aile kültürüne sahip değillerdir. Aynı zamanda artık devletleri ve ulusları için ölmeyi ve uluslarını yüceltmeyi manasız bulurlar.⁴¹ Buzan ve Segal'in haklı olduğu noktalar olmakla birlikte günümüzde artan milliyetçilik hareketleri postmodern dünyada hala daha bireylerin millet olgusundan vazgeçemediklerini göstermektedir. Aksine ulus devletleşmemiş olan toplumların da bu ayrıcalıklardan yararlanmak için kendi ulus devletlerini kurmaya çalıştıklarına şahit olunmaktadır.

Yukarıda bahsedilen durumda postmodern devlette, ulus bilincinin ve ulusal paylaşımın anlamsızlaştığı ve azaldığı gösterilmeye çalışılmıştır. Bunun gibi sebeplerle artık postmodern devletler ve kişiler modern devletin en önemli dinamiği olan şiddet kullanımını artık profesyonelleştirme çabasında dırlar. Gerek ordu gerek kolluk kuvvetleri profesyonel hale gelmeye başlamıştır. Son dönemlerde Türkiye'de kısmi

---

³⁹ Buzan ve Segal. s.1.

⁴⁰ "2006-10-12 Fransa'daki Sözde Ermeni Soykırımını Yasa Teklifi – Derleme"
<https://www.ab.gov.tr/p.php?e=39476> Erişim Tarihi: 14.08.2021.

⁴¹ Buzan ve Segal. s.3.

bedelli askerlik sistemine geçilmesi ve bedelli askerlik talebinin artması, söz konusu dönüşümün bir göstergesidir. ABD’de ve birçok Avrupa ülkesinde sayıları artan özel güvenlik, istihbarat ve dedektiflik şirketleri de bu dönüşüm kapsamında birer örnek teşkil etmektedirler.

Buzan ve Segal postmodern devletin bir diğer özelliği olarak içe dönüklüğüne vurgu yapmıştır. Bu devletler çok büyük bir tehdit almadıkları sürece dış sorunlarla ilgilenmek istememişler gerek devletler arası gerek insan-devlet arası şeffaflığa önem vermiştir.⁴²

Postmodern devletlerin şeffaflık ilkesini vurgulayan bir diğer siyaset bilimci ise Indrek Grauberg’dir. Grauberg, “Modern Versus Postmodern State and Sovereignty” adlı kitabında postmodern devletlerin temel özelliğini; açıklık, karşılıklı şeffaflık ve ikincil güvenlik politikaları ile değerlendirmektedir. Grauberg’e göre postmodern devlet kendisini güven temelindeki politikalarla şekillendirmiştir. Bahsedilen güvenlik ise askeri güçler ile değil şeffaflıkla sağlanabilir. Kitap, postmodern devletlerin güvenlik özelliklerini şu şekilde ele almaktadır: “...postmodern uluslararası düzenin arkasında postmodern devlet yatıyor. Daha çoğulcu, daha karmaşık, daha az merkezîyetçi, bürokratik modern devlet, ama premodernin aksine tamamen kaotik değil.”⁴³

Postmodern devletlerin bir diğer özelliği sınırları önemsememesidir. Günümüzde hukuki anlamda birçok devletin taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) gibi kuruluşlarla sınır ötesinde alınan kararlar, taraf olan devletlerce somut karşılık bulabilmektedir. Postmodern devletlerin sınırlarının hukuki anlamda da öneminin azaldığına yönelik bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Son olarak değinilmesi gereken bir diğer konu Postmodern Dönemde devletlerin yeni toprak istencinin azalmış olduğuna yönelik öngörüdür. 21. yüzyılda da bölgesel çatışmaların daha çok görüldüğünü ve anlaşmazlık olan bölgeler dışında bir toprak kazanım politikasının olmadığını, bunun yerine farklı yöntemler ile tahakküm kurulduğunu söyleyebiliriz. Eskisi gibi, ulus devletler dönemine ait emperyalizm ve sömürgecilik kalmamış, onun yerine ekonomik emperyalizm ve sömürgecilik

---

⁴² Buzan ve Segal. s.9.

⁴³ Indrek Grauberg, “Modern versus Postmodern State and Sovereignty,” Ed. Ene Sepp (Tallin: Akademi Nord, 2006), 141. s.9.

başlamıştır. Bahsedilen postmodern emperyalizmin dikkat çeken özelliği ise dışarıdan bakıldığında gönüllülük esasına dayandığı izlenimini vermesidir.⁴⁴

Postmodernizm; sınırların, sınıflandırmaların vb. eksikliği nedeniyle var olduğundan, postmodern devletlerin sınırları daha az önem taşımaktadır. Bu devletlerin sınırlara olan ilgisi azalsa da ulusal güvenlik sorunu bitmiştir denilememektedir. Ancak Sorensen'in bahsettiği gibi; "Birbirinden gelen dış askeri tehdit artık postmodern devletlerin endişesi değildir."⁴⁵ Bunun yanında dönüşüme uğramış bazı güvenlik sorunları ortaya çıkmıştır. "Savaş tehdidi büyük ölçüde ortadan kaldırılırken, bunun yerine ekonomik, politik ve sosyal alanlarda etkili yönetim için yeni zorluklar ortaya çıktı."⁴⁶ Bahsedilen sorunların sadece sınırları kapsamaması ve güvenliğin artık ulus aşırıya geçmesi, ulusal güvenliğin sorgulanmasına neden olur. Ayrıca vatandaşların güvenliğinin, sınırlar ile bağlantılı olmadığı düşüncesine yaklaştıkları görülmektedir.⁴⁷

Yukarıda da bahsedildiği gibi dünyada güvenlik kavramıyla ilgili birtakım değişiklikler yaşanmaktadır. Araştırmanın ana konusunu oluşturan bu husus; temel olarak siber güvenlik endişelerinin artması, şirketlere karşı bireylerin yaşadıkları tehlikeler, ulus ötesi muhalefet, uluslararası terörizm, bilgi, çevre ve sağlık güvenliği gibi sorunlar etrafında şekillenir.

Postmodern devletin demokrasi ile olan ilişkisi de dikkat çekmektedir. Modernizmin vazgeçilmez unsuru olan temsili demokrasi anlayışı, günümüzde ABD'de dahi sorgulanır hale gelmiş ve son ABD seçimlerinden sonra yenilgiyi kabul etmeyen ve seçim sonuçlarının doğru olmadığını iddia eden Donald Trump, göstericilerini tahrik ederek Beyaz Saray faciasının yaşanmasına sebep olmuştur.⁴⁸

Postmodern devletler; demokrasiyi, devletler içerisindeki azınlıkları yok saymakla itham eder. Bunun yerine, David Held'in 1995 yılında ortaya koyduğu "Kozmopolitik Demokrasi" yani, çok düzeyli yönetim biçimi savunulur.⁴⁹ Bu fikrin oluşmasının sebeplerinden biri; artık belli sınırlar içerisinde alınan ulusal kararların dünyanın başka yerindeki bir kimseyi eskisinden daha fazla ilgilendirmesidir. Bugün Türkiye'nin

---

⁴⁴ Cooper, *The Post-modern State and the World Order*. s.4.

⁴⁵ Georg Sorensen, *Changes in Statehood*, 1. Baskı (Palgrave Macmillan UK, 2001). s.168.

⁴⁶ Sorensen. s.13

⁴⁷ Sorensen. s.89.

⁴⁸ Bloomberg HT, "Trump Destekçilerinden Demokrasiye Darbe Girişimi" <https://www.bloomberght.com/abd-de-trump-destekcileri-polis-barikatini-asarak-kongre-binasina-girdi-2272110>, Erişim Tarihi: 09.01.2021.

⁴⁹ Sorensen, *Changes in Statehood*. s.136.

göçmen ve mülteci politikası, Avrupa devletlerinin vatandaşlarının hayatını neredeyse doğrudan etkileyecek durumdadır. Hatta bu sebeple Türkiye ve AB arasında 2016 yılında gerçekleşen mülteci anlaşması değerli görülmektedir.⁵⁰

Liberal ekonomik sistemin gelişmesi, kapitalizmin geçirdiği krizler ve teknolojinin hız kesmeyen gelişimi dünyayı birçok alanda olduğu gibi siyasal alanda da farklı bir boyuta taşımıştır, bu dönemde postmodern fikirlerin kendilerine daha rahat bir alan bulmalarıyla, devletler bu durumdan etkilenmiştir. Kısaca postmodern devletler güvenlik endişelerinin son derece farklılaştığı, şeffaflık ve açıklığın devletler arasındaki en önemli güvenlik göstergesi olduğu, ulus kavramı yerine sigara içenler kimliğinin daha çok karşılık bulduğu çokkültürcü bireylerden oluşan hem hukuki hem de vatandaşlık bağının azaldığı anlamında, finansman ekonomisinin dünyaya daha rahat açılabilirdiği, şirketlerin ve STK'ların bireyler üzerindeki etkisinin hükümetlerden daha fazla olduğu devletler olarak ele alınabilir.

1.2. Modern Devlet İnşası Olarak: Ulus Devletlerin Ortaya Çıkışı

1.2.1. Modernizm ve Modern Bağlamda Devlet Kavramı

Avrupa'da yaşanan Skolastik Dönem kilisenin ve devletin insanlar üzerindeki otoritesinin son derece yoğun hissedildiği bir baskı rejimi dönemi olarak görülmüştür. Bu baskılardan dolayı Avrupa'da uzun süre herhangi bir gelişme yaşanması neredeyse imkânsız hale gelmiş, yenilikçi fikirlerin önü kilise tarafından kapatılmıştır. Her ne kadar kilise bu baskının yoğunluğunu artırsa da 16. yüzyılın sonlarına doğru ayrılıkçı ve yenilikçi fikirler artmaya devam etmiştir. Skolastik Dönemin ağır şartlarından doğan fikirler Rönesans Hareketlerinin temelini atmıştır. Rönesans ile gelişen Modern Dönem, 17. yüzyıldan itibaren hem felsefi hem de bilimsel anlamda sancılar yaşamış ve gelişimini başlatmıştır. Modernizmi kimileri 1400'lü yıllarda matbaanın icadıyla kimileri 30 Yıl Savaşlarıyla, kimileri ise Amerikan ve Fransız İhtilalleri ile başlatmıştır.⁵¹ Aslında bir geçiş dönemi olarak düşünülürse Rönesans ve Aydınlanma Dönemi, modernizmin köklerini salma süreci olarak değerlendirilir. Bu süreç özellikle

---

⁵⁰ "AB mülteci zirvesi: Türkiye - AB anlaşmaya vardı"

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/03/160318_ab_turkiye_anlasma_sonuc, Erişim Tarihi: 03.08.2021

⁵¹ Stephen Toulmin, *Cosmopolis: The Hidden Agenda of Modernity, History of European Ideas*, 1. Baskı (Chicago: The University of Chicago, 1992). s.85.

Francis Bacon ve Rene Descartes'in fikirleri ile desteklenmiştir.⁵² Rönesans dönemini etkileyen, modern düşüncenin önemli düşünürlerinden biri de Niccolo Machiavelli'dir.

Machiavelli, insanın bencil olduğunu, insanın bir düzen içerisinde toplumla beraber olabilmesi için devletin önemini vurgular. Ayrıca din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmasını tartışmasıyla da modern düşüncenin seküler tarzına atıf yapmaktadır. Machiavelli bunların yanında, tarihsel bağlamda politikayı ele alması ve birey vurgusu ile modernizme katkı sağlamıştır.⁵³ Niccolo Machiavelli modernizm çerçevesinde öncelikle devlet ve politika üzerindeki düşünceleri ile önem kazanmıştır.

Machiavelli modernliğin, sadece iktidarını ve birliğini bir güç politikası ve emperyalist siyaset ile tesis edip devam ettiren egemen bir iktidar aygıtı olarak devlete vurgu yaptığı için değil siyaseti ahlak ve dinden bağımsız özerk bir alan olarak tasarladığı için de moderndir.⁵⁴

Machiavelli İtalya'nın politik olarak parçalanmış bir döneminde yaşaması sebebi ile mutlak monarşileri ve güçlü bir merkezîyetçiliği savunur. Ancak Thomas Hobbes ve Francis Bacon gibi o da kralın ilahi kaynaklı bir yönetme hakkı olmadığını, gücünü daha toplumsal bir alandan alması gerektiğini vurgular.⁵⁵

Modernizm, bireylerin özne olarak var olduğu bir tarih anlayışının önemli olmasını sağlamıştır. Tarih anlayışındaki bu farklılaşmanın farklı etkileri ortaya çıkmıştır. 17. yüzyıl felsefecilerinden Niccolo Machiavelli, Rene Descartes, Francis Bocan ve Thomas Hobbes gibi isimler modernizmin en önemli temellerinden birini atmaya çalışmışlardır. Bahsedilen temel meselelerden biri; teoloji ile felsefenin birbirinden ayrılmasıdır. Artık akıl, teolojiden bağımsız olarak, teoloji ise dinden bağımsız olarak felsefeyle buluşabilmiştir. Bu ayrışma modernizmin devlet yapısını etkileyecek önemli özelliklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁶

Bir diğer önemli modernist vurgu ise yeni olanın daima iyi olacağı yönündeki kanaattir. Modern Dönemle birlikte tarihin düz bir çizgi olarak ele alınması anlayışı yer edinmeye başlamıştır. Dolayısı ile zaman geçtikçe ve tarih ilerledikçe yani, yeni teknolojik atılımlar yaşandıkça hep iyiye ve daha iyiye gidilecektir. Böylece yeni olan

---

⁵²Cevizci, *Felsefe Tarihi*. s.720.

⁵³ Arslanel M. Nazan ve Eryücel Ertuğrul, "Modern Devlet Anlayışının Felsefi Temelleri," *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 2 (2011): 1–20. s.5.

⁵⁴ Cevizci, *Felsefe Tarihi*. s.702.

⁵⁵ Alaeddin Şenel, *Siyasal Düşünceler Tarihi*, 4. Baskı (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1995) s.302.

⁵⁶ M. Nazan ve Ertuğrul, "Modern Devlet Anlayışının Felsefi Temelleri." s.3.

hep en iyisi olacaktır. Politik olarak da yeni gelişmeler eskisine göre daha iyi bir sistem sunacaktır.

17. yüzyıl felsefesinin önemli modern isimlerinden biri de Thomas Hobbes ‘tur.

...en kötü düzenin bile düzensizlik ve savaştan çok daha iyi olduğu sonucuna varan Hobbes, en çok politik düzeni rasyonel, özgür ve eşit kişiler arasında akdedilen bir sözleşme yoluyla meşrulaştırmanın yöntemini ifade eden toplum sözleşmesi öğretisiyle tanınır.⁵⁷

Hobbes, bu sözleşmenin güvenliği sağlayacak ve savaş haline son verecek olan bir güç sayesinde olacağını varsayar. Tüm insanların bazı doğal haklarından vazgeçerek bir sözleşme yapması ile savaş durumu ve kaos durdurulabilir. Bu da aslında yukarıda da bahsedildiği gibi modern devlet fikrinin temellerini ortaya atan bir fikir olarak yorumlanır. Hobbes’a göre, sözleşme sayesinde hayatlarımızı güvenle yaşayabileceğimiz bir barış haline kavuşuruz. Devletin asıl amacının ahlaklı, erdemli bir toplum varlığından ziyade kişilerin doğuştan kazandığı haklarının korunması ve bu hakların kalıcı olacağını güveninin verilmesi olarak belirlemektedir. Hobbes bu açıdan ele aldığı devletin asıl kişilere güzel bir hayat sunmak değil onları hayatının var olmasından kaynaklanır.⁵⁸

Görüldüğü üzere Hobbes, devletin bir güvenlik ihtiyacından ortaya çıkması gerektiğini savunur. Vazgeçilen haklar, sözleşme ile meşru bir egemen yaratılmasını sağlamış ve ulus devlet şiddet tekeli elinde bulunduran, gerektiğinde kendi vatandaşını cezalandıran bir mantıkla çalışır düşüncesini ifade etmiştir. Hobbes, Leviathan adlı eserinde bunları ele alarak bir kurgu aracılığıyla bize sunmaktadır. Hobbes’a göre yasama, yargı ve yürütme; egemenin elinde olursa toplumda kaos ve savaş durumu sona erecektir. Baruch Spinoza devletle ilgili yaklaşımlarda Hobbes gibi sözleşme ve egemenliğe vurgu yapar. Toplum sözleşmesi fikrine sahip olan Spinoza; doğa durumunda var olan kişinin doğuştan elde ettiği hakların korunması için hep birlikte hakların egemen bir güce devredilmesinden bahsetmektedir.⁵⁹

İki modern düşünür de devletin; güvenlik bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini, bunun da vatandaşların doğal haklarından vazgeçmesiyle mümkün olacağını

---

⁵⁷ Cevizci, *Felsefe Tarihi*. s.788.

⁵⁸ Cevizci. s.789.

⁵⁹ Cevizci. s.895.

belirtmiştir. Bu bağlamda ulus devletin doğuşunun aslında savaş halinden barış haline geçmek için ve kişilerin güvenlik kaygılarından doğduğunu söylemek mümkündür.

Bilindiği üzere 1618-1648 yıllarında Avrupa'daki topluluklar arasında dini sebeplerle 30 Yıl Savaşları yaşanmıştır. Temelde dini nitelik taşıdığı düşünülse de aslında siyasi bir güç mücadelesi olarak ele alınan bu savaşlar sırasında, savaşın nasıl sona ereceği ve güvenliğin nasıl sağlanacağı üzerinde çeşitli fikirler geliştirilmiştir. 30 Yıl Savaşları bu düşünceler eşliğinde 1648 yılında Westphalia Anlaşması ile son bulmuştur. Bu anlaşma; birçok siyaset bilimci tarafından ulus devletin doğuşunun temeli olarak kabul edilmektedir. Westphalia ile ulus devletin getirdiği; sınırlar, egemenlik, toplumdan alınan meşruiyet, devlete dışarıdan müdahale edilememesi, elçilik gibi kavramlar ve bağlamları hayatımıza ve siyaset felsefesine girmiştir. Bu süreçte ulus devlet kavramı gelişimini devam ettirmiş ve Fransız İhtilaliyle; vatandaş, güçler ayrılığı, cumhuriyet, ulus; yani ulus devletin vazgeçilmez öğelerini ortaya çıkarmıştır.⁶⁰

Zamanla laik devlet anlayışının özellikle Avrupa'da yer bulması ve imparatorlukların tarihin sayfalarına karışması ile ulus devlet bugün ki şeklini almaya başlamıştır. Burada uluslaşma ve ulus devlet formuna bürünmedeki önemli basamaklardan biri de teknolojik gelişmeler ile ulusların dillerinin tüm bölgelerde yayılması ve gerek konuşma dilinde gerek yazma dilinde ortaklaşma sürecinin yaşanmasıdır.⁶¹ Teknolojik gelişmeler sadece dilin ortaklaşmasını değil aynı zamanda ulaşım sektörünü de geliştirmiş ve devletlerin merkezi kontrol sağlamasında önemli rol oynamıştır.

Ulus devlet formunun günümüzdeki dönüşümü Max Weber tarafından tekrar ele alınmış ve devletin çeşitli tanımlamaları yapılmıştır. “Şiddeti tekelinde bulunduran güç” şeklindeki bir tanımlama, Weber'in devlet kavramına getirdiği en önemli husustur. Weber “Sosyoloji Yazıları” kitabında, devleti daha çok bürokratik çok karışık ve kapsamlı bir yapı olarak ele almıştır. Weber'e göre sürekli işlem yaptırma gücüne sahip bu siyasi örgüt, sistemin işletilmesindeki gücünü ve meşru şiddet gücünü koruduğu sürece devlet olmaya devam edecektir. Modern Devlet, idari ve yasal düzenlemeleri uygulayan ciddi bir yapıya sahiptir. Bireyler doğdukları an itibari ile bu otorite altında hayatlarına devam etmektedirler. Bu durumda birey; toprak sahibi olarak görülen

---

⁶⁰ Ömer Özkaya, “Devlet Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme,” *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 16 (2020): 317–52. s.322.

⁶¹ Erten, “Dördüncü Sanayi Devrimine Girilirken Türk Milliyetçiliği”. s.190.

devletin kurduğu sisteme karşı bağlı haldedir. Bunun da yanında devletin Şiddeti istediği gibi kullanması ve kullandırması, Şiddeti yöneten ve istediği gibi yönlendiren bir konuma sahip olmasına da dikkat çekmek gerekmektedir.⁶²

M. Weber bu tanımlarının yanında devletin asıl unsuru olan egemenliği üç farklı açıdan ele alır. Bunlar; karizmatik egemenlik, geleneksel egemenlik ve rasyonel egemenliktir. Bu egemenlik türlerinden rasyonel egemenlik modern devletin unsuru olarak değerlendirilmiştir. Weber'e göre rasyonel devlette kurumsallaşmış bir bürokrasi mevcuttur. Bu bürokrasi ile oluşturulan modern egemenlik, insan aklı ile rasyonel bir Şekilde oluşturulan ve yasalar çerçevesinde sağlanan bir egemenliktir. Yani Weber'e göre modern devlet anlayışı akla-rasyonaliteye, kurumsallaşmaya-bürokrasiye dayanmaktadır.

Marksist yazarlar da devletin güvenlik ve düzen sağlayıcı olarak var olduğunu kabul etmiştir, ancak devlet onlara göre belli sınıflara bölünmüşlükten kaynaklanan çatışmaların sonucudur. Friedrich Engels bu bağlamda devleti: "Uzlaşmaz sınıf farklılıkları ile bölünmüş bir toplumun çelişkilerinin bir ifadesi..." olarak belirtmiştir.⁶³ O, aynı zamanda devleti: "Toplumdan doğan, ama onun üstünde yer alan, git gide ona yabancılaşan bir güç..." olarak vurgulamıştır.⁶⁴

Modernizm ve modern ulus devlet bu bölümde daha çok güvenlik bağlamında açıklanırken tarihsel gelişmeleri üzerinde de durulmuştur. Skolastik Dönemde uygulanan baskılardan ve dini/ilahi yaptırımlardan sıyrılmış ve rasyonaliteyi ön plana çıkarmış olan modernizm onun kurumsal bir varlığı olan devlette de rasyonalitenin yansımaları görmüştür. Bu doğrultuda devlet, güvenlik gereksinimini sağlayan, hakların ve özgürlüklerin korunduğu bürokratik bir yapı olarak önümüze çıkmaktadır. Bu bağlamda ise Modern Dönemin vazgeçilmez sistemi, demokratik cumhuriyetler olarak kurumsallaşmıştır.

1.2.2. Ulus Devlet Kavramı ve Ulus Devletlerin Ortak Özellikleri

Devlet kavramının ve kurumunun, çok uzun yüzyıllardır hayatımızda bu Őekliyle var olduğu düşünölmektedir ancak devlet, insanlığın ilk gününden bu yana var olmuş

---

⁶² Max Weber, *Sosyoloji Yazıları*, Çev. Taha Parla, 1. Baskı (İstanbul:1986), Aktaran: Nalan Yeşim Erdoğan, "Yeni Sorunlar Karşısında Ulus Devletin Geleceği Küreselleşme, Çokkültürcölük ve Ulus-Devlet" (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017). s.46.

⁶³ Erdoğan. s.25.

⁶⁴ Erdoğan. s.26.

bir kurum değildir. Hele ki bizim anladığımız ulus devletin şekillenmesi 200 sene öncesine dayanmaktadır. Bu sebeple modern devlet anlayışının dönüştüğü son ve tartışmasız en büyük kurumsal yapısı olarak ulus devleti insanlık tarihinin sonuna kadar var olabilecek bir kurum olarak değerlendirmek yanlış görülmektedir. Modernizmin çeşitli sancılar sonucunda ortaya çıkardığı yeni devlet şekli dönüşüme uğramış ve bu dönüşüm sırasında dünyadaki ulus devletlerde ortak olan bazı özellikler belirginleşmiş, ulus devlet hakkında çeşitli tanımlamalar yapılmıştır.

Kimi düşünürler ulus devleti, feodal düzen sonrasında ortaya çıkması ve merkantilist özelliklerle desteklenmesi sebebiyle ekonomik bir sonuç olarak da değerlendirmişlerdir. Ulus devletlerin bu noktadaki önemli ortak özelliklerinden biri, kuruluş aşamalarında izledikleri merkantilist politikalarıdır.⁶⁵ Bunun yanında ulus devletlerin var oluş sürecinde burjuva grupların varlıkları önemli rol oynamıştır.⁶⁶ Devletin ekonomik temelde ele alınmasının bir diğer sebebi ise burjuvanın kilise, kral ve soylulara karşı başkaldırısından kaynaklanmaktadır.

Ulus devlet yaklaşımlarında Ozan Erözden'in genel kabul gören kapsamlı bir tanımında bu tür devletlerin ortak özelliklerinden bahsedilmektedir. Bu tanımlama ile ulus devletlerin kimi ortak özellikleri belirlenmiştir.

Ulus-devlet, sınırları belirlenmiş bir toprak parçası üzerinde yasal güç kullanma hakkına sahip ve yönetimi altındaki halkı türdeşleştirerek, ortak kültür, simgeler, değerler yaratarak, gelenekler ile köken mitlerini canlandırarak, birleştirmeyi amaçlayan bir tür devletin oluşumuyla tanımlanan ve günümüze şekil veren modern bir olgudur. Ulus ile ulus devletin, çoğu zaman olduğu gibi, çakışması durumunda aralarındaki temel farkın bir ulusun üyelerinin bir topluluk oluşturma bilinci göstermeleriyle birlikte, ulus-devletin bir ulus yaratımında veya ulusların kendi farkına varmaları için çalışması ve bir topluluk duygusu geliştirme çabası olduğu söylenebilir. Ulusun ortak bir kültürü, değerleri ve simgeleri varken, ulus-devlet bunları pekiştirme ve 'vatana bağlılık' gibi bir amaç gütmüştür. Bu bilincin siyasi olarak oluşmasında Avrupa'nın 1815 Viyana Kongresi sonucu ortaya çıkan haritanın uzun bir zaman dilimi sürecinde bozulmaması da önemli bir faktör olarak görülmektedir.⁶⁷

Bu tanımın yanında ulusun mu önceden var olduğu yoksa devletin mi ulus yarattığı konusu tartışılmaktadır. Kimi devletlerde ulus bilincinin sonradan kazandırılmış olduğu, devletin kurulması ile bu yaklaşımın geliştirilmiş olduğu iddia edilse de tarihte kimi milletler, ulus devlet mi önce, varlıklarını farklı sistemler ile devam ettirmişlerdir. Ulus

⁶⁵ Hasan Yaylı, "Fransız Devriminden Günümüze Ulus-Devlet" *Türk Yurdu Dergisi*, Sayı: 262, <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=2307> Erişim Tarihi: 21.01.2021.

⁶⁶ Ali Asker, "Azerbaycan'da Milli Kimlik İnşasında Sosyo-Ekonomik Etkenler ve Millet Olgusunun Fikri Temelleri (19. Yüzyılın Sonu - 20. Yüzyılın Başı)," *Yeni Türkiye*, Sayı: 75, (2015). s.521.

⁶⁷ Ozan Erözden, *Ulus Devlet*, 3. Baskı (İstanbul: 12 Levha Yayınları, 2013). s.50-70.

oluşumundaki önemli bir aşamada, millet olma basamaklarının tamamlanmış olmasıdır. Bu basamaklar; ortak dil, kültür, tarihten yola çıkarak günümüze kadar devam eden edebi bir kültürel, tarihi dokusunun olması ve ortak bir tarih, tarihte farklı sistemlerde kurulmuş farklı sistemlerde teşkilatlanmış devlet ve benzeri yapılara sahip olmak şeklinde belirlenmiştir. Ancak Fransız İhtilali ile ortaya koyulan ulus kavramı (Türkçede millet kelimesi ile arasında anlam farklılıkları bulunmaktadır) yeni bir şey olarak sunulmuş ve bu kavram burjuvanın hazırladığı bir süreç sonunda ortaya çıkmıştır.

Ulusun sonradan bütünleşmesi ya da önceden var olması ise milletten millete, devletten devlete değişen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Örnek olarak, Avrupa’da Fransız İhtilali sonrası milletleşme sürecine değinilebilir. Avrupa devletleri, Feodal Dönemde çok yakın mesafelerde çok farklı diller kullanmıştır. Fransa’da bu durumu aşmak için 1539’da mahkeme kararı ve kanunlar vasıtası ile resmi ve ortak dilin Fransızca olması yönünde önemli bir adım atılmıştır. Ancak bu adıma rağmen çoğu köyde farklı diller konuşulmaya devam edilmiştir. Fransız İhtilali sonrasında bu durum ortadan kaldırılmış, her kesimin Fransızca konuşması ve kullanması sağlanmıştır. Bu adım Fransa’nın ulus devlet olma yönündeki en önemli etmenlerinden biridir.⁶⁸

Ulus kavramı üzerinde en çok duran siyaset bilimcilerin başında Ernest Gellner gelmektedir. Gellner; ulusu tek bir tanıma sığdırmamış, ulus hakkındaki farklı yaklaşımları ele almıştır. Bunlar, yukarıda da kısaca değindiğimiz; kültürel yaklaşım, ilki (etno-sembolik) yaklaşım, sanayileşme ile ortaya çıkan ulusçu yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Gellner, ilki ve kültürcü yaklaşımın günümüzdeki ulusları tanımlamak için yetersiz kaldığını düşünmektedir. Gellner’a göre ulusların siyasi yapılanma içerisinde ele alınması gerekir. Aynı zamanda Gellner ulusların, ulusçuluk tarafından icat edilen bir şey olduğunu yani normatif olmadığını vurgulamıştır. Benedict Anderson da ulus kavramını bir ciddiyetle ele almış ve “Hayali Cemaatler” kitabında ulusların yoktan icat edilmediğini vurgulamış, ortak paylaşımlar etrafındaki kişilerin düşüncelerindeki hayali bir cemaat olarak tanımlamıştır. Gellner’in ulusların varlığını sahtekârlığa dayandırması yaklaşımına karşı çıkmıştır.⁶⁹

---

⁶⁸ Ali Rıza Saklı, “Fransa ve Almanya’da Uluslaşma Süreci ve Ulus Bilincinin Oluşması,” *Akademik Bakış*, Sayı: 32 (2012): 1–19. s.10.

⁶⁹ Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, Çev. İskender Savaşır, 2. Baskı (İstanbul: Metis Yayınları, 1995). s.21-22.

Ulusların mı devleti, devletin mi ulusları oluşturduğu tartışması devam ederken Ozan Erözden “Ulus Devlet” kitabında ulus devletlerin ortaya çıkma biçimini üçe ayırmaktadır. Bunlardan ilki Avrupa benzeri şekilde yapılan ulus devletler, diğerleri Amerika gibi yerel halkın katledilmesi ve göçmen kitlesi ile oluşturulan ulus devlet, sonuncusu ise sömürgelerin bağımsızlığını kazanıp kendi devletlerini kurma mücadeleleri sonucunda kurulan ulus devletlerdir.⁷⁰ Erözden’in tanımlarından ilkinin ele alarak yola çıkarsak; ulus devlet ona göre millet olmanın gerekliliklerini yerine getirmiş, ortaklaşa kültüre sahip olan etniğin, diğer etniklere ya da topluluklara daha baskın hale gelmesiyle, devletleşme sürecini gerçekleştirmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu süreç ise etnik temelden artık o etniği çıkarmakta ve kapsayıcı bütünleştirici kurumsal bir sürece geçiş yapmasını sağlamaktadır.⁷¹ Bu süreç aynı zamanda sanayileşme ile eş zamanlı ve uyumlu bir şekilde gelişmiştir.

Yukarıda da bahsedildiği gibi ulus devlet kavramına yönelik, farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Adam Smith’e göre; “Bu kavram ülke çapında geniş bir işlem piyasasının yaratılması ve denizaşırı kolonileri korumak için kullanılan kurgusal bir araçtır” şeklinde ele alınmıştır.⁷²

E. Gellner da ulus devleti ekonomik düzlemde ele almıştır. Yazara göre tarım toplumunda imparatorluklar ve krallıklar nasıl ortaya çıktıysa sanayi toplumunda da ulus devletler ortaya çıkmıştır; sanayi toplumlarında devletin yokluğu tartışılmazdır.⁷³

Ulus devletlerin en önemli ortak özelliklerinden biri Fransa örneğinde olduğu gibi devletin ortak bir dile sahip olmasıdır. Türkiye’de de modernleşme sürecinde halkın İstanbul Türkçesi konuşması ve kullanmasına yönelik çalışmalar yapılmış, Halkevlerinde vatandaşlara okuma öğretilmiştir. Aynı zamanda vatan kavramı da ulus devletlerle birlikte ortaya çıkan bir kavram olarak bilinmektedir. Sınırlar ve topraklar ulus devletler için çok önemli özellik taşımaktadır; vatandaşlar gerektiğinde toprak için ölmüştür. Bu sebeple ordulara atfedilen önem had sahaya ulaşmıştır. Güvenlik kavramı da ulusal güvenlik bağlamında değerlendirilmiştir. Ulus devletlerin geliştirdiği ve hepsinde bulunan bir ortak özellik de mitlere ve tarihe sıkça atıfta bulunmalarıdır. Her ne kadar kültürel ulusçuluğa karşı çıkanlar olsa da bugün diplomatik savaşlarda bile

---

⁷⁰ Ozan Erözden, *Ulus-Devlet*, s.8-9.

⁷¹ Erözden, s.9.

⁷² Kürşad Zorlu; Hande Kırmızıoğlu, “Adam Smith’in Devlet Anlayışı Üzerine Kuramsal Bir İnceleme,” *Akademik Bakış*, Cilt:11, Sayı: 22 (2018): 77–99. s.81.

⁷³ Saklı, “Fransa ve Almanya’da Uluslaşma Süreci ve Ulus Bilincinin Oluşması”. s.87

tarihi göndermelere rastlanmaktadır. Bunun bariz örneğini Kurtuluş Savaşında yapılan anlaşmalar ile verebiliriz. 16 Mart 1920 tarihinde İngilizler İstanbul'u işgal etmiş, ancak bundan bir sene sonra, yani 16 Mart 1921'de Türkiye ve Rusya bir anlaşma imzalanmıştır. 18 Mart 1921'inde imzalanan bu anlaşmanın tarihi Türk Heyeti tarafından 16 Mart 1921 olarak gösterilmiştir. Burada, birkaç yıl önce İngiltere safında savaşa giren Rusya'nın artık Türk Kurtuluş Savaşı'nı desteklediğini göstermektedir. Bu tarz örnekler tarihte oldukça fazladır. Kazanılan savaşlar, yapılan anlaşmalar milletin ve devletin belleğini oluşturmaktadır.⁷⁴

Ulus devletlerin bir diğer ortak özelliği meşruiyetin kaynağındaki değişimdir. Artık meşruiyet Tanrı'dan, kiliseden veya soydan kaynaklanan özelliklerden değil, doğrudan ulustan gelmektedir.

Bu başlıkta farklı aşamalardan geçmiş ve farklı gruplandırmalara ayrılmış ulus devletlerin gerek yönetsel gerek yapısal açıdan bazı ortak yönleri olduğu üzerinde durulmuştur. Ayrıca ulus devletlerin; dil, din, kültür ortaklığı, sınırları belli bir siyasi yapılanması, güvenliğin ulusal güvenlik temelinde tanımlanması, silahlı güçlere olan vurguları ve meşruiyet kaynaklarının aynı olduğu gösterilmiştir.

1.2.3. Ulus Devletlerin Sorunları

Küreselleşmenin etkisiyle, sosyal bilimlerde ulus devletlerin sonunun gelip gelmediği tartışmaya açılmıştır. Jürgen Habermas'a göre "Demir yolu, buharlı gemi ve telgraf 19. yüzyılda dolaşım ve mal nakliyesini ayrıca bilgi akışı ve mübadelesini nasıl yoğunlaştırıp hızlandırmışsa bugün uydu tekniği, hava ulaşımı ve dijital iletişim de aynı şekilde geniş ve yoğun ilişkiler şebekesi doğurmuştur."⁷⁵ Burada ilk olarak Modern Dönemin ortaya çıktığı, sonradan yaşanan değişim sürecinde küreselleşmenin doğduğu belirtilmiştir. Bu süreçte ortaya çıkan ulus devletler iken ikinci süreçte küresel sistemde var olan Postmodern Dönem, ulus devletlerin çeşitli sorunlarını beraberinde getirmiştir. Bunların yanında küresel sistemin getirdiği yeni ulus üstü kurumlar ve şirketler, ulus devletlerin yetki alanlarında bazı değişikliklerin yaşanmasına neden olmuş; ulus devletlerin yetki ve egemenlik kavramı ile ilgili bazı sorunları belirlemiştir. Özellikle

---

⁷⁴ Remzi Çetin, "Milli Mücadele Dönemi" Türk Dış Politikası (1918-1923)", <https://www.youtube.com/watch?v=OarcLiSYmgE&list=PLM4pLP3Ws27Lvu1YXQiR5K7O8KKE4624y> Erişim Tarihi: 10.07.2021.

⁷⁵ Jürgen Habermas, *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Geleceği*, 1. Baskı (İstanbul: Yarın Yayınları, 2018). s.85.

Uluslararası Para Fonu (IMF), İktisadi Geliştirme ve İşbirliği Fonu (OECD), Dünya Bankası ve Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT), AB, Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü(NATO), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi(AİHS), İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi (UDHR) gibi kurum, kuruluş ve anlaşmalar ayrıca uluslararası faaliyet sürdüren STK'lar, devletlerin egemenlik alanlarında önemli değişikliklere sebep olurken, izledikleri siyasi, hukuki, ekonomik ve sosyal politikalarda da önemli değişimler yaşatmıştır. 2002'den 2010'a kadar Türkiye'nin AB üyelik sürecinde izlediği hem sosyal hem de ekonomik liberalleşme politikaları örnek olarak gösterilebilir. AB, Türkiye'ye bu anlamda yumuşak güç uygulamış bir ulus üstü kuruluştur.

Egemenlik konusundaki daralma sadece teknolojik gelişmeler veya ekonomik nedenlerle değil aynı zamanda bunların sonucunda ortaya çıkan hukuki müeyyidelerle ilişkilidir. Bu bağlamda Dünya Ticaret Örgütü'nün 1995–1999 dönemdeki Genel Sekreteri Renato Ruggerio'nun “Tek bir küresel ekonominin anayasasını yazıyoruz”⁷⁶ ifadesi dikkat çekmektedir. Şener bu bağlamda; küresel çapta ekonomik ilişkilerin hukuki temelini oluşturan Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (MAI)⁷⁷ için ulus devletlerin egemenlik sahasını daraltan bir yönünün olduğuna dikkat çekmiştir.⁷⁸

Tüm bunlara ek olarak uluslararası kurumlar devletlere karşı bireylerin haklarını savunmaya başlamışlar, hatta kimi durumlarda bireyleri, yani devletin kendi vatandaşını kendisinden korur konuma gelmişlerdir. Ulus devlet teorisinde devletin temel amacı vatandaşını korumak iken postmodern geçiş döneminde bu anlayış zaman zaman ulus üstü kurumlara devredilmiş olarak görülmektedir. Birleşmiş Milletlerin (BM) “İnsan Hakları” adı altında kimi ülkelere ya da topluluklara müdahale etmesi, yukarıdaki düşünceyi destekler niteliktedir. Devletlerin hakimiyeti, vatandaşların devletlerine karşı korunması noktasında, kimi dış müdahalelere açık hale gelmiştir. Ancak bazı durumlarda BM atması beklenen adımları atmamış ve bu durum bazen katliamlarla sonuçlanabilmiştir. Ruanda ve Bosna'da gerçekleşen insanlık dışı uygulamalar buna birer örnek teşkil etmektedir. Şener'e göre bu vahşet karşısındaki beklenti BM Anlaşması'nın 2. Maddesinin 7. Fıkrasına ters düşerek, uluslararası hukukta egemenlik ile müdahalecilik ikilemini doğuran soruların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bir

---

⁷⁶ Sami Kiraz, “Uluslararası İlişkilerde Egemenliğin Değişen Yüzü,” *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1 (2012): 93–102. s.100.

⁷⁷ MAI aynı zamanda çevre sorunları ve ticari ilişkilerin birlikte ele alınması gerektiğine de dikkat çeken bir anlaşmadır.

⁷⁸ Bülent Şener, “Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devlet ve Egemenlik Olguları,” *Journal Of History School*, Cilt:7, Sayı: 18 (2014): 51-77. s.69.

yanda ise insan hakları ihlalleri karşısında uluslararası beklentiler ikilemin artmasına sebep olmuştur.⁷⁹

Ulus devletlerin dönüşümündeki bir diğer önemli etken de ekonomi kaynaklıdır: bu bağlamda devletlerin ekonomik egemenliği kırılmaya başlamıştır. Bu değişimi Habermas; devletlerin sınırları içerisinde var olan ulusal ekonomilerden ziyade piyasalar içerisinde gömülü devletler olarak değerlendirmiştir.⁸⁰ Neoliberal ekonomi politikaları sebebiyle kimi ülkelerin vatandaşları ucuz iş gücü olarak emek sömürüsüne maruz kalmıştır. Bugün uluslararası pek çok ulus ötesi şirket; Çin, Hindistan, Afrika gibi ucuz işgücünün fazla olduğu yerlerde fabrikalar kurmuştur. Bu ülkelerde orta gelirliilerin sayısının her geçen gün azalması, zengin ve yoksullar arasındaki farkın da günden güne açılması gibi bir sorunu beraberinde getirmektedir.⁸¹ Devletler neoliberal politikalar sebebiyle küreselleşmenin getirdiği bu sorunla baş etmek durumunda kalmışlardır.

Küreselleşme, iletişim ve ulaşım teknolojilerinin hızlı gelişimiyle bazı sorunlarının ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Aynı zamanda sosyal medya ile tek kişiden birçok kişiye ulaşan bilgi ve çeşitli söylemler karşılıklı ve çoklu iletişimi artıran bir hale gelmiştir. Ulus devletlerin sınırlarının çok daha ötesinde vatandaşı hakkında bilgi sahibi olan sosyal medya şirketleri günden güne gelişmeye devam etmiştir. Hatta birçok ülkede temsilcilik dahi açmadan varlık göstermişlerdir. Günümüzde bazı internet siteleri ve çeşitli uygulamalar devletler tarafından yasaklansa da vatandaşlar farklı şekillerde yasaklı site ve uygulamalara ulaşmaktadır. Bu anlamda ele alınan sorun, ulus devletin egemenliğine karşı bir problem yaratırken, devletin, sanal mecraları tekeline bulunduran sosyal medya şirketlerine karşı savunmasız olan vatandaşını korumakta zorlandığı görülmektedir.

Bilindiği üzere, ABD eski başkanı Donald Trump, Facebook üzerinden yönlendirilen bir aday olurken, sosyal medya aracılığı ile Rusya'nın ABD seçimlerine gizlice müdahale ettiği ileri sürülmüştür. Seçim sürecinde ABD'de meydana gelen kimi protesto ve ayaklanmalarda dış destekli çeşitli bot hesapların sosyal medyadan yoğun bir şekilde kitlelere karşı çeşitli algı yönetimi yaptığı iddia edilmiştir. Türkiye'de de çeşitli kriz, afet, sınır ötesi harekât vb. durumlarda sosyal medya üzerinden yürütülen

---

⁷⁹ Şener. s.99.

⁸⁰ Şener. s.56.

⁸¹ Kemal Baş, "Küreselleşme ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği," *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:18, Sayı:1 (2009): 49–70. s.50.

algı çalışmaları yapıldığı bilinmektedir. Türkiye'nin, sınır güvenliğini sağlamak, Suriye'deki iç karışıklık ve insanlık dışı uygulamalara karşı bölge halkının güvenliğini tesis etmek, mülteci hareketlerinin artmasını önlemek, Suriyeli mülteciler için güvenli bölge oluşturmak gibi amaçlarla düzenlediği Barış Pınarı Harekâtı önemli bir örnek teşkil etmektedir. Harekât sırasında dış basında ve muhasım hesaplarda, Türkiye'nin sivil halkı hedef aldığına ve işgal amacı güttüğüne yönelik kara propaganda yürütülmüştür.⁸²

Ulus devletlerin sahip oldukları askeri teknolojileri arasındaki uçurum, geri kalmış ülkelerin varlık sorunu yaşamalarına sebep olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nda ABD'nin Hiroşima ve Nagazaki'de nükleer bomba kullanması sonucunda diğer devletlerin nükleer çalışmalar üzerine yoğunlaşmadıkları takdirde, varlıklarının her an tehlikede olacağı kanısına ulaşmalarına yol açmıştır. Her ne kadar İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra silahlanmaya ve nükleer gücün kullanılmasına yönelik kısıtlamalar ve yasaklar getiren anlaşmalar imzalanmışsa da bu belgeler, ulus devletlere güven vermemiş ve kimi ülkeler nükleer çalışmalar yapmaya devam etmişlerdir. Bugün ulus devletlerin, dış politikada atacakları adımlarda, nükleer güçten yoksun olmaları veya askeri teknoloji anlamında gelişmemiş olmaları, onları kısaca sokmakta ve uluslararası arenada 1648 Westphalia Anlaşması'nın sunduğu egemen eşit devletler statüsüne zarar vermektedir.

Küreselleşmenin etkileri ve yoğun kapitalist şirketlerin duyarsızlıkları yüzünden ortaya çıkan başka sorunlardan da bahsedilebilir. Bunlardan biri de çevre sorunlarıdır. Özellikle sanayileşme ile insanlık; toprak su ve hava kirliliği, ozon tabakasının delinmesi, buzulların erimesi gibi ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunlar ulus devletlerin kısa vadede uzak kaldıkları ancak, uzun vadede kendilerini de önemli ölçüde etkileyebilecek niteliktedir. Özellikle vatandaşların yaşam alanlarını korumak ve sağlık güvenliklerini sağlamak önemli bir sorun olarak gözükmektedir. Ancak çevre güvenliği, ulus devletlerin güvenlik yaklaşımında öncelikli konular arasında yer almamaktadır. Prof. Dr. Tarık Oğuzlu, İfade ve Fikir Derneği, Türk Dış Politikası E-Sertifikalı Bahar okulunda yaptığı, “Geçmişten Günümüze Türk Dış Politikasında ABD ve Avrupa İlişkileri” adlı konuşmasında, bu konuyu şu şekilde dile getirmiştir:

Orta büyüklükteki devletlerin gelişmeleri için çevreyi biraz da biz kirletebilelim yaklaşımı, orta büyüklükteki ulus devletlerin büyümesi, sanayi atıklarının gerçekleştirilebilmesi için çevre sorunlarının göz ardı edilmesi isteğini ve bugün ki

---

⁸² Hilal Gül, “Postmodern Dönemde Güvenlik ve Barış Pınarı Harekâtı” *Türk Akademisi Stratejik Araştırmalar Vakfı*, (2019, Ankara). Erişim Tarihi: 18.03.2021.

gelişmiş ülkelerin geçmişteki yaptığı hatalarının bedelini orta büyüklükte devletlerin sorunu olmaması gerektiği...⁸³

Bu bağlamda düşünüldüğünde özellikle gelişmekte olan ulus devletler için çevre güvenliğinin geleneksel güvenlikten sonra geldiği söylenebilir. Bernard Shaw bu konuya şu şekilde yaklaşmıştır:

Bir ulusun kendi topraklarında dünyanın geri kalan kısmının çıkarlarını düşünmeksizin dilediğini yapma hakkına sahip olması fikri artık geçerli değildir” görüşünü desteklercesine ulus-devlet anlayışının ve ulusal sermayenin yerini almaya başlamış uluslararası şirketler egemen güç olmuşlardır.⁸⁴

Bu iki karşıt görüş, ulus devletlerin farklı hareket edecekleri öngörüsünü doğurmaktadır.

1990’lardan itibaren ulus üstü çevre güvenliği konusunda çalışmalar yapan STK’lar ortaya çıkmıştır. Çeşitli ulus üstü anlaşmalarla ulus devletlerin, tüm dünyayı ilgilendiren çevre konularında daha duyarlı olması gerektiğine yönelik yumuşak güç uygulanmıştır. Bunlara örnek olarak; Dünya Yabani Yaşam Fonu (World Wild Fund for Nature-WWF), Greenpeace ve Amsterdam merkezli Friends of the Earth gibi hükümet dışı organizasyonlar, Birleşmiş Milletler Çevre Programı (The United Nations Environment Programme UNEP-BMÇP) Uluslararası Balınacılık Komisyonu (IWC-International Whaling Commission) gibi hükümetler arası kuruluşlar örnek olarak verilebilir.⁸⁵ Şener, ulus devletlerin mevcut dönemde baş etmekte zorlandıkları konuları şu şekilde sıralamıştır:

- 1) Karar alma süreçlerinin giderek artan meşruiyet kaybı ya da demokratik meşruiyet açığı,
- 2) Meşruiyeti sağlamaya hizmet eden yönetsel ve örgütsel işlevlerle ilgili giderek artan bir yetersizlik,
- 3) Küreselleşmenin getirdiği bu tarz problemler dışında ulus devletlerin ekonomik sosyal, çevre/sağlık tehditleri, eğitim.⁸⁶

Ulus devletlerin ele alınan sorunlarının genel olarak Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra yani postmodern duruma geçiş süreci ile ortaya çıktığını söylemek

---

⁸³ Tarık, Oğuzlu, “Geçmişten Günümüze Türk Dış Politikasında ABD ve Avrupa İlişkileri” *İfade ve Fikir Derneği* Türk Dış Politikası e-Sertifikalı Online Bahar Okulu, Program Tarihi: 14 Mart 2021.

⁸⁴ Bernard Shaw, *Fabianism and the Empire a Manifesto by the Fabian Society*, 2009. Aktaran: M. Hakan Yalçınkaya, Coşkun Çilbant, ve Neslihan Yalçınkaya, “Küreselleşme ile Yeniden Şekillenen Ulus-Devlet Anlayışı,” *International Journal of Economic and Administrative Studies* Cilt: 4, Sayı: 8 (2012): 1–26. s.2.

⁸⁵ Tarık Ak, “Ulusal Güvenlik - Çevresel Güvenlik Ekseninde Silahlı Kuvvetler Çevre İlişkisi” Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, (2013).

⁸⁶ Şener, “Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devlet ve Egemenlik Olguları”. s.66.

mümkündür. Bu bağlamda Mustafa Kemal Aydın ulus devletlerin sorunlarını şu şekilde ele almıştır:

- 1) Genellikle iktidar koltuğunu tahkim etmenin bir aracı olarak kullanılan askeri gücü ayakta tutmanın topluma yüklediği maliyet gittikçe ağırlaşmaktadır.
- 2) Bilgi toplumu, doğal kaynakların önemini azaltmaktadır. Sömürgeler ise, hammadde deposu olmaktan çok ulusal devletin hazinesini boşaltan karadelikler haline gelmiştir.
- 3) Ulusal devlet egemenliğini ifade eden toprak önemsizleştirilmiştir.
- 4) Ulusal sınırları fazlaca dikkate almayan bir küresel ekonominin dünyaya hâkim olmaya başlaması, ulusal devletin siyasal bağımsızlığını da anlamlı olmaktan çıkarmıştır.⁸⁷

Stephen D. Krasner ise devletlerin egemenlik kaybı üzerinden yaptığı incelemede egemenliği, dört farklı kategoride ele almıştır. Bunlar; iç egemenlik, sınır ve karşılıklı bağımlılık, uluslararası hukuk, Westphalian egemenliği şeklinde sıralanmıştır. İç egemenlik; bir devlette kamu otoritesinin örgütlenmesi ve bu otoritenin denetim mekanizmasına ve kontrol gücüne sahip olması anlamına gelmektedir. İkinci kategorideki egemenlik; kamu otoritesinin sınır ötesi hareketlerini de denetleyebilme kabiliyetidir. Uluslararası hukuk egemenliği ise devletlerin birbirlerini tanımaya dayalı egemenlik alanıdır. Son kategorideki egemenlik dış aktörlerin iç otorite konfigürasyonuna müdahale şeklinde tanımlanabilir.⁸⁸

Ele alınan benzeri sorunlar ve egemenlik tanımları incelendiğinde ve yukarıdaki örnekler/durumlar ele alındığında egemenlik kavramı üzerinde ciddi bir sorgulamanın var olduğu görülmüştür. Şener'e göre bahsedilen sorunların ortaya çıkmasında ve devletin egemenlik anlayışının zayıflamasındaki en önemli sebeplerden biri devletlerin kendi istekleriyle ulus üstü iş birlikleri yapmaları ve kendi egemenliklerini kısıtlayacağını bildiği anlaşmalara ortak olmalarıdır. Bu da tek ve mutlak olan egemenliğin anlamının aşınmasına ve anlam kaybı yaşamasına sebep olmaktadır.⁸⁹

Devletler Hobbesyen bir açıdan ele alındığında devlet; bireyler için güvenlik kavramı etrafında birleştirici bir unsurken, onları ulus üstü şirketlere karşı savunmasız bırakması, bunun yanında kimi uluslararası müdahaleler ile kendi vatandaşlarının dışarıdan korunma ihtiyacını karşılaması ve ekonomik anlamda hakimiyet kaybı yaşaması sonucunda 21. yüzyılda önemli sorunlarla karşı karşıya kalmıştır.

---

⁸⁷ Mustafa Kemal Aydın, *Sermayenin Küreselleşmesi 'Kapitalizmin Altın Dönemi'nden Neoliberal Dalgaya Uzanan Süreç*, 2. Baskı, (İstanbul: Değişim Yayınları, 2003) s.94-95.

⁸⁸ Yalçınkaya, Çılbant ve Yalçınkaya. s.18.

⁸⁹ Yalçınkaya, Çılbant ve Yalçınkaya. s.8.

Küreselleşmenin maruz bıraktığı sosyo-ekonomik farklılıklar ile teknolojik gelişmelerin hızlanması, internetin ve ulaşım teknolojilerinin ulus devlet sınırlarının önemine ket vurması, ekonominin dünyada birbiri ile fazlaca iç içe geçmiş olması gibi birçok sebep yüzünden ulus devletler günümüzde değişimin ve dönüşümün süreçlerine girmiştir.⁹⁰

Tüm bunların yanında sınırların, önemini büyük ölçüde koruyor olması, Rusya'nın Kırım işgali ile bize kendisini gösterirken, Azerbaycan'ın işgal altındaki topraklarını 30 yıl sonra karşı taarruz ile geri kazanması gibi örnekler sınırların, hala ulus devletlerin güçlü olduğu durumlarda önemli olduğunu bariz şekilde sergilemektedir. Ayrıca Covid 19 salgını ile devletlerin sınırlarını kapatmaları, yurt dışı uçuşlarını kaldırmaları, vatandaşlarına uygulanan sınırlı serbest dolaşım kısıtlamaları devletlerin var olan sınırlarını gerektiğinde daha etkin kullanabileceğine örnek teşkil etmektedir. Bu durum her ne kadar kimi batılı devletlerde tam olarak bu şekilde gerçekleşme de dünyanın geri kalanına bakıldığında temel ihtiyaç olarak güvenlik ön plana çıkmıştır. Ayrıca otoriter devletlerin salgınla mücadelede daha başarılı olması, sınırları ve merkezi yapılanması güçlü devletlerin önemini ortaya koyarken, vatandaşların özgürlüğünden de bazı şeyleri çalabildiğini göstermektedir.

Son dönemlerde dünyanın pek çok yerinde yönetimlere karşı çeşitli sebeplerle protesto gösterileri düzenlenmiştir. Bu gösterilerin temel nedenleri arasında hükümetlerin yaptıkları; yolsuzluklar, otoriter yönelimler, ekonomi yönetimdeki başarısızlıklar, liyakatsiz yönetimler ve benzeri farklı sebeplerin ön plana çıktığını görmekteyiz. Covid 19 salgınından önceki dönemde; Hong Kong, Rusya, Bolivya gibi dünyanın çok farklı bölgelerinde ortaya çıkan benzeri eylemler, salgın sebebiyle azalsa dahi salgının uzamasıyla tekrar ortaya çıkmıştır. Buradan yola çıkarak ulus devletlerin kendi iç egemenliklerinde sorunlar yaşadıkları ve yönetimde bozulmalar yaşandığı düşünülmektedir. Dünyada baş gösteren ekonomik sorunlar, otoriter yönetimlerinde şiddetini artırması, liyakatsiz yönetimlerin sergilenmesi ve yukarıda da belirttiğimiz Postmodern Dönemin etkisiyle ulus devletlerin kısıpca alınması; gelecekte ulus devletlerin kısa vadede olmasa da uzun vadede dönüşüme uğrayacağına dair ipuçları vermektedir.

---

⁹⁰ Şener "Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devlet ve Egemenlik Olguları." s.56.

Bu başlıkta ulus devletlerin sorunlarının neler olduğu ve meşru egemenlik zemininde nasıl güç kaybettiği, nasıl sorunlar ile boğuşmak durumunda kaldığına dair durumların tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Ulus devletlerin sorunlarını başlıklar halinde ele aldığımızda aşağıdaki başlıklar örnek verilebilir:

1. Meşru egemenlik zemininde farklı sebeplerden zayıflama
2. Ulus üstü kurumlar ile iş birliği ve ulus üstü anlaşmalar
3. İletişim ve ulaşım teknolojilerindeki hızlı artış ve vatandaş koruma noktasında noksanlıklar
4. Uluslararası şirketlerin güçlenmesi
5. Teknolojik gelişmeler arasındaki uçurum
6. Gelir dağılımındaki eşitsizlik/ işsizlik tehlikeleri
7. İstikrarsız sermayenin ülke ekonomilerine olumsuz etkisi
8. Göç hareketleri
9. Çevre sorunlarında yönetsel yetersizlikler
10. Sosyal bozulmalar

Ulus devletler, küreselleşmenin ortaya çıkardığı, postmodern düşünüşün sürdürdüğü bir aşınma içerisinde. Bu aşınma henüz onların temel yapısal varlıklarını ortadan kaldıracak durumda değildir ancak ulus devletinin binasında aşındırmalar ve gözle görülür zلزeler yarattığı görülmektedir. Uluslararası sistemin günden güne ortak iş birliklerine, ortak ekonomik atılımlara yol açması, bu aşınmanın devam edeceğini ve devletleri dönüşüme zorlayacağını düşündürmektedir.

1.3. Postmodernizm ve Ulus Devlet Çelişkisi

1.3.1. Postmodernizmde Milliyetçilik Anlayışı

Millet ve milliyetçilik nedir sorularını bir çırpıda cevaplamak imkansızdır. Milliyetçiliği; ilköç yaklaşım, modernist yaklaşım ve etno-sembolik yaklaşım olarak ele alan farklı düşünürler bulunmaktadır. Ancak konumuz bağlamında değerlendirildiğinde, milliyetçilik çalışmalarındaki farklı bakış açılarından, modernist milliyetçilik anlayışının ele alınması daha makul görülmektedir. Modernist yaklaşıma geçmeden önce Marx ve Engels'in milliyet yorumuna bakmak yerinde olacaktır. Marksizm ve Millet kavramları her ne kadar birbirine zıt düşen ve dışlayan ideolojiler olsa da milliyet tanımları modernist yaklaşımla uyum göstermektedir. Onlara göre; devleti olana millet,

devleti olmayana ise milliyet (bugün etnik olarak değerlendirilebilir) denmektedir.⁹¹ Aynı zamanda millet olabilmek için aynı dile, coğrafyaya vs. sahip olmak da yeterli değildir. Marksizm'e göre millet olabilmek için ekonomik ve sosyal gelişimi de tamamlamış olmak gerekmektedir.

Yukarıda bahsedilen modern milliyetçiliğin üzerinde durulmasının temel sebebi, ulus devlet, sanayi devrimi, küreselleşme ile doğru orantılı gelişen bir akım olarak karşımıza çıkmasıdır.⁹² Modernist milliyetçiliğin kuramsal çalışmaları özellikle 1950'li yıllardan sonra artmıştır. Modernist düşünürler milletin ne zaman ortaya çıktığı ve hatta milliyetçiliğin ne zaman ortaya çıktığı noktasında bile farklı düşünebilmektedirler. Onlar millet kavramını etnik olarak ele almak yerine modern milleti daha çok vatandaşlık ile ilişkilendirmektedir. Antony Smith, bu bağlamda şu düşüncüyü ifade etmiştir:

Bu, her şey bir yana, "millî" kimlikle kastettiğimiz şeyin, zayıf da olsa belli anlamda bir siyasî topluluğu gerektirdiğini gösterir. Siyasî bir topluluk da topluluğun bütün fertleri için en azından belli ortak kurumların, hak ve görevlere dair tek bir yasanın varlığını ima eder. Yine topluluk mensuplarının kendilerini özdeşleyecekleri, aidiyet hissi duyacakları belli bir toplumsal mekân, az çok hatları kesin ve sınırlanmış bir toprak parçasını da akla getirmektedir.⁹³

Smith yine aynı kitabında millet kavramının tanımına da yer vermektedir. Bu tanıma göre millet; "...tarihî bir toprağı/ülkeyi, ortak mitleri vs. tarihî belleği, kitleyi, bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğunun adı olarak tanımlanabilir"⁹⁴ şeklinde ifade edilmiştir.

Smith, milliyetçiliğin doğuş tarihini 18. yüzyıl olarak belirtmektedir. O tarihten önceki duyguları, henüz oturmamış ve bulanık duygular bütünü olarak ele alırken; Fransız ihtilali döneminde milliyetçiliğin kavramsal olarak daha oturduğunu ve içeriğinin şekillendiğini dile getirmektedir.⁹⁵ Bu ideolojinin aynı zamanda laik olduğunu da vurgulamaktadır.

Milliyetçilik tartışmaları Gellner ve Benedict Anderson arasında bolca geçmektedir. Bu tartışmalar çerçevesinde millet kavramının ve milliyetçiliğin uydurulmuş olduğunu

⁹¹ Umut Özkırmı, *Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış*, 1. Baskı (İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1999). s.43.

⁹² Özkırmı, s.98.

⁹³ Antony D. Smith, *Millî Kimlik*, Çev. Bahadır Sina Şener, 1. Baskı (Ankara: İletişim Yayınları, 1994). s.24.

⁹⁴ Ernest Gellner, *Uluslar ve Ulusçuluk*, Çev. Büşra Ersanlı Behar ve Günay Göksoy Erdoğan (İstanbul: İnsan Yayınları, 1992). s.20.

⁹⁵ D. Smith, *Millî Kimlik*. s.76.

savunan Gellner'a, Smith ve Anderson, katılmamaktadır. Smith bu noktada, milliyetçiliğin de diğerlerinden daha fazla icat edilmiş olmadığını vurgular. Anderson ise daha önceki başlıklarda da belirtildiği gibi milletlerin uydurulma anlamında icat edilmediğini, onların var olan bir temelden icat edildiğini söyler ve “*Hayali Cemaatler*” olarak vurguladığı milletleri ve onların milliyetçiliğine yüklenen olumsuz icat edilmişliği eleştirir. Benedict Anderson’ın tanımına göre “Ulus hayal edilmiş bir siyasal topluluktur. Milletler; kendisine hem egemenlik hem de sınırlılık içkin olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaattir.”⁹⁶ Aralarında geçen tüm bu tartışmaların yanında hepsinin uzlaşmış olduğu bir konu da vardır. Bu da etnik bir topluluk olmanın millet olmak için yeterli olmayacağı görüşüdür.⁹⁷ Mitler, hikayeler, efsaneler vb. gibi durumların olması ve örgütlü olmak gerekmektedir. Kısaca her etnik grubun millet olması beklenmemelidir.

Ernest Gellner, “Nation and Nationalism” yani Türkçe ‘ye Ulus ve Ulusçuluk olarak çevrilmiş olan kitabında kısaca milliyetçiliğin tanımına yer vermektedir. Ona göre milliyetçilik “...etnik sınırların siyasal sınırların ötesine taşmamasına ve özellikle aslında genel ilkenin dışladığı bir rastlantı olarak bir devletin içindeki etnik sınırların iktidar sahipleri ile yönetilenleri birbirinden ayırmamasını öneren bir siyasal meşruiyet kuramıdır.”⁹⁸

Modernist milliyetçilik anlayışına sahip bir Türk düşünür ise Ziya Gökalp’tir. Gökalp, millet tanımını şu şekilde ele almıştır; “...millet, ne ırkın, ne kavmin, ne coğrafyanın, ne politikanın ne de iradenin belirlediği bir topluluk değildir. Millet, dilce, dince, ahlakça ve güzellik duygusu bakımından ortak olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden oluşan, bir topluluktur.”⁹⁹

Milliyetçilik ideolojisi ya da modernist milliyetçilik bir siyasi kuram olarak, farklı tanımlarına rağmen sanayileşme, kitle iletişimin artması vb. gibi sebeplerle son halini almıştır. Fransız İhtilalinden çok önceki zamanlarda ortaya çıkmış olan Hititler, Sümerler, Atinalılar Yunanlar vb. toplulukların ise millet kavramını tam karşılamadığı

---

⁹⁶ Anderson, *Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*. s.20.

⁹⁷Gizem Karaköse, “Küreselleşme Çağında Kimlik, Milliyetçilik ve Çokkültürlülük Görünümleri,” *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1 (2020): 506–19. s.507.

⁹⁸ Gellner, *Uluslar ve Ulusçuluk*. s.20.

⁹⁹ Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*. s.28.

görülmüştür. Ancak bu toplulukların, millet olma özelliğinin hepsini karşılamasa da kimi özelliklerini yansıttığı görülmektedir.

Postmodernizm yukarıdaki bölümlerde de ele alındığı üzere Modern Çağın karşısında yer alan, onun akılcı yaklaşımının tümüne ve meta anlatılarına meydan okuyan tarafı ile bilinmektedir. Bu bağlamda millet ve devlet kavramları düşünüldüğünde Postmodern Dönemin bu kavramlara karşı çatışmacı bir pozisyonu olduğu açıkça görülmektedir. Postmodernizmin; bireyselliğe, yerelliğe, çok kültürlülüğe ve etnik kimliklere dikkat çekmesi, küreselleşmenin önemli savları olarak bilinmektedir.¹⁰⁰ Daha önceki başlıklarda ele alınan kısımlardan da anlaşılacağı gibi sanayileşme sonucunda modern, küreselleşme sonucunda ise postmodern bir döneme girdiğimiz görülmektedir.¹⁰¹ Günümüzde yerellik, çok kültürlülük, etnik kimliklere yapılan vurgular ulus devletin ve milliyetçi ideolojinin işini zorlaştırmakta ve çeşitli iç çatışmalara, toplumsal kaoslara sebep olabilmektedir. Bu bağlamda postmodern siyaset hakkında Kearney görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

Postmodern teörinin siyaset için radikal çıkarımları olabileceği ileri sürüldü. Örneğin, merkezin postmodern eleştirisinin; logolar, arche, köken, mevcudiyet, kimlik, birlik, yapı ya da egemen özne olarak, yerleşik merkezileştirilmiş iktidar kategorilerine meydan okuduğu iddiasıyla sık sık karşılaşılr. Burada en sık alıntılanan örnekler totalitarizm, sömürgecilik veya emperyalizm eleştirisiyle ilgilidir.¹⁰²

Bugün ulus devletleşme sürecini tamamlamamış olan kimi başarısız devletlerin ‘safları sıklaştıramaması’ bu devletlerin egemenlik ihlaline maruz kalmasına sebep olabilmektedir. Bunun bir örneği Suriye iç savaşına kadar giden süreçte görülebilir. Postmodern Çağın ayrılıkçı siyaset anlayışına, ulus devletler her ne kadar direnmeye devam etseler de yukarıdaki örnekte de belirtildiği üzere millet olma bilinci gelişmemiş ve modernist milliyetçilik anlayışından uzak millet ve devletlerin yeni dönemin konjonktürü altında ezildiği görülmektedir. Bunun için bir örnek olarak da Libya’daki karışıklığı gösterebiliriz. Libya uluslaşma sürecini tamamlayamamış bir devlet olarak, içerideki çeşitli etnik-dinsel temelli çatışmaların yaşanmasına ve egemenliğinin diğer devletler tarafından çokça ihlal edilmesine şahit olan bir devlettir.

Yukarıda verilen iki örnekten anlaşılacağı üzere sanayi devrimini yaşamamış, Fransız İhtilali sonrasında ortaya çıkan modern milliyetçilik üzerine bir ulus inşa

¹⁰⁰ Erten, “Dördüncü Sanayi Devrimine Girilirken Türk Milliyetçiliği”. s.191.

¹⁰¹ Erten. s.190.

¹⁰² Richard Kearney, “Postmodernity and Nationalism: A European Perspective,” *Modern Fiction Studies*, Cilt: 38, Sayı: 3 (1992): 581–93. s.581.

sürecine girememiş olan devletler, bugün postmodern dünya siyaseti ve yeni sömürge anlayışları altında ezilmektedirler. Bunların yanında ulus inşa sürecini aşmış ve modern milliyetçiliğin en önemli kalesi olan ulus devletler ise onlar kadar yıkıma uğramamış ancak zamanla ulus devletlerde de çeşitli çatlaklar oluştuğu görülmüştür. Milliyetçilik ideolojisi günümüzde hem en önemli kalesine sahip çıkmak hem de yıpranmasının önüne geçmek için çaba sarf ederken bir yandan da içerideki azınlıkçı siyasete karşı hala daha uluslaştıramadığı kesimlerin diğer devletler tarafından kullanılmaması için çaba saf etmektedirler. Bu bağlamda Keayner postmodern siyaset içerisinde şöyle bir öneride bulunmuştur;

Ancak liste bir milliyetçilik eleştirisini de içerecek şekilde genişletilebilir. Aşağıda, merkezden uzak iktidarın postmodern motifinin, esasen "modern" ulus-devlet kavramının altını oymayı vaat ettiğini incelemeyi öneriyorum. Ademi merkezîyetçilik ve yaygınlaştırma süreçlerinin, en azından Avrupa bağlamında- yeni bir federalizm biçimi, demokratik bir bölgecilik biçimiyle dengelenebileceği, siyasi bir konfigürasyon olasılığına işaret edeceğim. Bu politik biçimlerin her ikisinin de paradigmaya radikal alternatifleri temsil ettiğini ileri sürüyorum.¹⁰³

Bu öneriden de anlaşıldığı gibi ulus devletler ve milliyetçilik, postmodern siyaset açısından tehlikeli görülmektedir. Bu tehlikenin nihayete nasıl varacağı sorusu hala tartışma konusudur.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan, egemen devletler olma fikri ve Wilson ilkelerindeki bir maddede geçtiği üzere her millet kendi kaderini tayin hakkına sahip olmuş ve imparatorlukların dağılması ile birçok yeni devlet kurulmuştur. O gün devlet olmaya henüz hazır olmayan, yukarda ele alınan millet tanımı içerisine henüz tam olarak giremeyen topluluklar bugün milliyetçilik ideolojisinin ve ulus devletlerin en önemli sorunlarından biri haline gelmiştir. O dönemde millet olduğu halde devlet kuramamış olan ve hala daha başka devletin boyunduruğunda yaşayan kimi milletler varken kendini azınlık olarak niteleyen topluluklar etnik gruplar bundan çok daha fazla bulunmaktadır. Bir örnek vermek gerekirse; Çin sınırları içerisinde özerk bir bölge olarak bilinen Sincan Bölgesi'nde daha önce devlet kurmuş, milletleşme sürecini tamamlamış olan Uygur Türkleri bulunmaktadır. Buna karşın Çin'in uç noktadaki otoriter yönetimi ve insanlık dışı baskı yöntemlerini kullanması sebebi ile Uygur Türklerinin, bırakın devlet kurmasını, insanca yaşamasına dahi izin verilmemiş, toplama

---

¹⁰³ Kearney. s.581.

kamplarında asimilasyon politikalarına maruz bırakılmışlardır.¹⁰⁴ Bu örneklerin yanı sıra milliyetçilik ideolojisi ile çatışan, kendini etnik olarak azınlık statüsünde sayan topluluklar da bulunmaktadır. Bu bağlamda; “Tüm kültürel ve politik farklılıkların mutlak bir uzlaşya dahil edilebileceği modern bir bin yıllık devlet fikrine, Lyotard’ın "muhalefet" dediği gibi, açık uçlu farklılaşma sürecine, sentezsiz çeşitliliğe yönelik postmodern tercih tarafından direnilir.”¹⁰⁵

Dünyadaki postmodern siyaset ve küreselleşmenin artması gibi nedenler ile etnik grupların yerel kültürüklerin gerilemediği aksine geliştiği görülmektedir. Çok kültürcü politikalara sahip çeşitli devlet ve ulus üstü kurumların bu yerellik anlayışını desteklediği ve rakip devletleri, bu şekilde zayıflatmaya çalıştığı görülmektedir. Türkiye’de Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ), Kürdistan İşçi Partisi terör örgütü (PKK) (ve uzantıları), Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (DHKP-C) terör örgütlerinin çoğu Batı ve Doğu ülkesi tarafından desteklendiği bilinen bir gerçektir. Bu destekler bahsi geçen terör örgütlerine gerek silah satarak gerek eğitimler verilerek yapılmaktadır. Bu örgütlerin Türkiye’nin rahatlamasına izin vermemek adına kullanıldığı uzun yıllardır bilinmektedir. Kürt etnik grubunun henüz yukarıda dile getirdiğimiz milletleşme sürecine erişmediği görülmektedir. Gerek edebi gelişim gerek dilin ortaklaşması gerek ortak bir tarih yazımı gibi önemli konularda Kürt etnik grubu millet olma sürecini tamamlamamıştır. Bu konular ile ilgili tartışmalar hala daha devam etmektedir. Ancak devletin kuruluşunda kurucu iktidar Türkler ile birlikte olmuş ve onlara destek olmuşlardır. Bunun gibi problemlere sahip tek ulus devlet Türkiye değildir. Bir yandan da postmodern siyaset, modern milliyetçiliğin kapsayıcılığına karşı, yıkıcı bir girişimle etno-sembolik ya da çok kültürcü, azınlıkçı siyaseti benimsemiş ve bu da milliyetçiliğin mevcut durumunu kötü etkilemiştir. Şu anda ise milliyetçiliğin ya da ulus devletin sonunun geldiğini söylemek ya da tam tersini dile getirmek oldukça güç görünmektedir. Milliyetçilik ideolojisinin farklı boyutları arasında yaşanan bir tartışma, ilerleyen günlerde daha da konuşulur hale gelebilir. Bu da yukarıda belirtilen modern kapsayıcı milliyetçilik anlayışı ve etno-sembolik azınlık milliyetçiliği olarak dile getirilebilir.

Modern milliyetçilik anlayışı ve ulus inşa sürecinde bazı devletler başarılı olmuştur. Fakat bu süreci tam olarak başarı ile gerçekleştirememiş olan devletler ise bugün azınlık

---

¹⁰⁴ “ABD’li yetkililer Almatı’da Çin mağduru ailelerle görüştü: Uygur akademisyen Karluk, Türk makamlarına seslendi” <https://qha.com.tr/haberler/abd-li-yetkililer-almati-da-cin-magduru-ailelerle-gorustu-uygur-akademisyen-karluk-turk-makamlarina-seslendi/281130/> Erişim Tarihi: 29.03.2021.

¹⁰⁵ Kearney, “Postmodernity and Nationalism: A European Perspective”. s.585

sorunları nedeni ile ciddi problemler yaşamaktadır. Postmodern siyaset ve kısmen onun kurumları olarak ele alınabilecek olan UCM ve ulus üstü kurum, kuruluş ve şirketler; devletlerin egemenliklerine çeşitli azınlıkçı ve çok kültürcü siyasetleri ile müdahil olabilmekte ve uluslararası arenada onları sıkıştırabilmektedir. Türkiye’de, İstanbul Sözleşmesine günümüzde karşı olan iktidarın 2011 yılında sözleşmeye şerh dahi düşmeden imza atması bu baskıya örnek olarak verilebilir. Bunun gibi çeşitli anlaşmalar birçok ülke tarafından, AB’den fon almak ya da birliğe dahil olma vaadiyle baskı unsuru olarak karşımıza çıkarılmaktadır. Doğrudan bir egemenlik ihlali söz konusu olmasa da dünya siyasetinin ve devletlerin üzerinde oluşturulan çeşitli baskılar aracılığı ile politikalarının yönlendirilebildiği görülmüştür. Tüm bunlara rağmen “Her ne kadar küreselleşmeci ve postmodernist düşünürler tarafından varlıkları yadsınsa da millet ve milliyetçilik kavramları ve ulus devletler çağımız siyasal sistemi içerisinde etkinliğini korumaktadır.”¹⁰⁶ Aynı zamanda kimi düşünürler tarafından son derece iyi niyetliymiş gibi görülen azınlık hakları savunuculuğu siyasetinin, art niyet taşıdığı da düşünülmektedir. Ziyaüddin Serdar’a göre:

Postmodernizmde kültürlerin sentezine yapılan çağrılar, dünyanın Batılılaştırılması ve Batı medeniyetinin evrenselleştirilmesi yolunda atılmış kurnazca adımlar olarak görülmelidir. Sentez, ancak evrensel sahnede eşit olarak temsil edilen eşit güce sahip eşit iki kültür arasında gerçekleşebilir.¹⁰⁷

Postmodern siyaset, yukarıda da bahsedildiği gibi küreselleşme ile ortaya çıkmıştır. Ulus devletlerin sınırları ve egemenlikleri, küreselleşmenin önünde duran ve küreselleşmeye engel oluşturan bir yapı olarak düşünülmektedir. Bu bakış açısıyla azınlık siyaseti ve ulus devlete karşı geliştirilen postmodern siyaset, devlet sınırlarının daha az etkili olabileceğini de akıllara getirdiği gibi küresel sermayenin dünya üzerinde daha rahat bir şekilde gezinmesinin de önünü açacaktır. Küreselleşme hareketleri, sınırsız bir dünyada kişileri uluslararası kurumların ya da şirketlerin tehditlerine daha çok maruz bırakacak bir süreci getirecektir. Ancak bunlara karşı kimi siyaset bilimcileri tarafından aşağıda verilen örneklerde postmodern tezlerin güçlü olduğunun düşünüldüğü bir dünya da tasavvur edilebiliyor:

...Peter Glotz O, "20. yüzyılın sonunda ulus-devletin ekonomik, ekolojik, askeri ve kültürel açıdan güncelliğini yitirdiği" tezini destekliyor.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Erten, “Dördüncü Sanayi Devrimine Girilirken Türk Milliyetçiliği”. s.189.

¹⁰⁷ Serdar Ziyaüddin, *Postmodernizm ve Öteki*, Çev. Gökçe Kaçmaz (İstanbul: Söylem Yayınları, 2001) Aktaran: Gürsoy Akça, “Postmodernizm ve Ulus Devlet,” *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2016, 233–57. s.248.

¹⁰⁸ Ralph Dahrendorf, *Reflections on the Revolution in Europe*, (London: Sage, 1988) Aktaran: Kearney, “Postmodernity and Nationalism: A European Perspective”. 1992, Cilt: 38, Sayı: 3, 581-593. s.588.

Ve buna göre, bölgesel özerkliğe ve uluslar ötesi yapılara kadar iki uçlu bir hareket için savunuyor. Demokrasinin yeni postmodern senaryoda başarılı olabilmesi için gereken, "etnik gruplar ve azınlık hakları için azami garantileri olan bir pan-Avrupa federasyonudur."¹⁰⁹

Konu küresel sermaye açısından ele alındığındaysa farklı bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Bugün büyük markaların, yerel kültürlerle yönelik çalışmaları bulunmaktadır. Bu çalışmalar, yerel kültürlerle, küresel sistem içerisinde yer aldıklarını düşündürmesi açısından önemli bir reklam stratejisi olarak görülmektedir. Dünyada milliyetçi ideolojinin egemenliği yerine parçalı yerel kültürlerin ortaya çıkması, küresel sermayenin tekelleşmesine ve dolayısı ile büyük uluslararası şirketlerin tekelleşmesi sürecine katkı sağlayacaktır. Bunların yanında postmodern siyasetin demokrasiyi geliştireceği düşüncesi tartışmaya açıktır. Ana medya, yeni medya ve şirketlerin reklam stratejileri düşünüldüğünde insanların küreselleşmeye ne kadar çok maruz kalırlarsa kendi düşüncelerini oluşturmalarının da bir o kadar karmaşık hale geleceği düşüncesi tartışılmaktadır. İnsanlar gerek siyasilerin gerek ticari ya da ticari amaç gütmeyen kurumların reklam stratejileri karşısında kendi fikirlerini, benliklerini oluşturma hususunda güç bir duruma düşmektedir.

Milliyetçiliğin yıkımı ve sonrasında hayal edilen federe devletlerin üstün olan ulus tarafından tekrar ele geçirilmeyeceğinin taahhüdünü vermek de zor görünmektedir. Kearney bu konuya "Savunulan ulus üstü federasyonun güçlü ulus tarafından tekelleştirilebilme tehlikesi..."¹¹⁰ olarak yaklaşırken buna karşı Lyotard "...Gelin bütünlüğe karşı bir savaş başlatalım, gelin sunulamayana tanıklık edelim, farklılıkları etkin kılıp, adın onurunu kurtaralım."¹¹¹ demektedir.

Bu başlık altında yer alan bilgiler ışığında, genel olarak milliyetçilik ve postmodern teorinin çatıştığı; birbirilerine karşı bir savaş içerisinde oldukları görülmektedir. Postmodernizmin; meta anlatılara karşı küçük parçacıklanmayı savunması, modernizmin akılcı ve bütünlükçü anlayışına karşı azınlıkçı ve ayrılmış olanların ayrılıkçı hareketlerini destekleyen bir siyaset güdümünde olması, milliyetçilik karşısında ise modern dünyada yeri olmayan ve ulus devletlerin en önemli sorunlarından olan etnik sembolik milliyetçiliği desteklemesi, modern milliyetçilik ile arasında ciddi sorunları olduğunu ortaya koymaktadır.

---

¹⁰⁹ Kearney. s.589.

¹¹⁰ Kearney. s.590.

¹¹¹ Lyotard, *Postmodern Durum: Bilgi Üzerine Bir Rapor*. s.159.

1.3.2. Postmodernizmin Ulus Devlete Bakışı

Bir önceki başlıkta da değindiğimiz üzere postmodernizm ulus devlet ile olan ilişkisinde karşıtlıklar barındıran bir kuram olagelmıştır. Adı üstünde Modern Dönemin bir kurumu olarak ortaya çıkan ulus devlet, birçok anlamda postmodernizm ile ters düşmüştür. Ayrıca ulus devletin, postmodernizmin ayrıştırıcı politikalarına karşı 21. yüzyılda bir duruş olarak varlığını devam ettirdiği görülmüştür.

Ulus devlet, bütünlükçü ve merkeziyetçi bir yapıya sahipken postmodernizmin ortaya koyduğu devlet anlayışında federasyon benzeri yapılar olduğu siyaset bilimciler tarafından belirtilmiştir. Bunun yanında postmodern devlet kuramı, merkeziyetçiliğe karşı duran yapısıyla da ortaya çıkmıştır. Modern devlet anlayışı akılcılık, aydınlanma, milletleşme, metalaşma, sanayileşme gibi temellerin üzerine kurulurken postmodernizm bu temellere tamamıyla itiraz eder. Bu bağlamda postmodernizm ve ulus devletin barışması ve yol yürümesi mümkün görülmez. Postmodernizm, ulus devletin bütünleştirici bir üst kimlik siyasetine karşı azınlık siyasetini savunduğu için çeşitli tartışmalara konu olur. Bu husus da ulus devletlerin üniter yapısına karşı ve onların yıllardır başının belada olduğu azınlık sorunlarına karşı başlatılmış bir savaş gibi görülmesine neden olur.

Postmodernizmi bir kez daha açıklamak gerekirse şu tanım oldukça yerinde görülmektedir; “Postmodernizm, açık bir merkezi hiyerarşi veya düzenleyici ilkedен yoksun olan ve aşırı karmaşıklık, çelişki, belirsizlik, çeşitlilik ve birbirine bağlılık veya karşılıklı referanslık içeren kültürel, entelektüel veya sanatsal bir duruma gönderme eğilimindedir.”¹¹² Bu tanımlamanın dinamiklerine bakıldığında postmodernizmin ulus devlet ile olan ilişkisinin başlamadan biteceği anlaşılmaktadır. Modernizmin merkezi hiyerarşiyi, düzenleyici ilkeleri, karmaşıklığın aksine net politikaları, çeşitlilikten ziyade bütünlükçü tek vücut olma politikaları, vatandaşları ile tek tipçi aynı zamanda da bireysel akılcılığı öne çıkaran politikalarıyla, postmodern çok sesliliğe karşı olduğu anlaşılmaktadır. Postmodern devlet anlayışı tam olarak ortaya koyulmasa da postmodern devlet anlayışının antitezi ortaya koyulmak istenirse ulus devletin bunu karşılayacağı aşikârdır.

Modernizm- postmodernizm tartışmasını ekonomi temelinde ele alan yaklaşımlara da ulus devlet açısından bakmak gerekmektedir. Bu yaklaşımlarda modernizm ve ulus

---

¹¹² Stephen, “Postmodernism and Literature”. (Academia.com ‘dan alınmıştır.) s.6.

devlet; sanayileşme ve Fordist sistemle uyumlu, bunun yanında da Korporatist yaklaşıma meyilli olarak değerlendirilmiştir. Postmodern Dönem ise endüstri sonrası toplum olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda Belek şunları dile getirir:

...'postmodern' toplum kuramlarının, "modernist"-Fordist emek düzenleme ve toplum yapılarındaki temel kurumların sarsıldığı ve onların yerini "endüstri ötesi toplum" paradigmasının önermelerinde belirlenen "esnek" yapı ve ilişkilerin aldığı bir bütünlüğü anlatmaktadır.¹¹³

Gürsoy Akça da Belek gibi, çalışmasında Modern Dönemin siyasal kurumu olan devleti, ekonomik değişim üzerinden ele almaktadır. Bu noktada Postmodern Dönemde dünyadaki ekonomik değişimlerden ulus devletin de payını alarak farklılaştığı görülmektedir. Bu bağlamda postmodern siyasetin, ulus devlet kurumunu eritmeye niyetli olduğu anlaşılmaktadır. Devletlerin küreselleşme sürecine dahil olmaları onları hem zayıflatmakta hem de atılım yapacak olan sınıflarının uluslararası alanda ticaret yapmalarını sağlaması bağlamında devletlere fayda sağlamaktadır. Akça'nın Harvey'den aktardığına göre şu şekilde bir yaklaşım bulunmaktadır:

Ulus-devlet ile büyük sermayenin Fordist dönemdeki uzlaşımında 1972 yılından sonraki gelişmelere koşut olarak sorunlar belirmiştir. Bu dönemde küresel kapitalizmin güç dengeleri finans sistemlerindeki gelişmelerle değişmiş, "büyük şirketlere, devlete ve kişisel finansmana karşı bankacılık ve finans sektörü" ayrıcalık kazanmıştır. Bu süreçte ulus-devlet, finans sisteminin küresel eşgüdümsel güçlenmesine koşut olarak sermaye hareketleri ve hatta kendi mali ve ekonomik politikaları üzerindeki denetleme gücünü büyük ölçüde kaybetmiştir.¹¹⁴

Drucker ise yukarıda değinilen kapitalist değişimle birlikte ele alınan devleti farklı bir açıdan şu şekilde değerlendirir:

...bu bağlamdaki gelişmelerin ulusal kimliği ve egemenliği tehdit eder bir boyuta ulaştığına dikkat çeker.¹¹⁵

Postmodernistlerin ulus devlet hakkında çeşitli görüşleri bulunmakla beraber ulus devletin postmodernizm tarafından buharlaşması gereken bir kurum olarak görüldüğü her hâlükârda bellidir. Bu durum bir sonraki başlıkta bahsi geçen dönemin ulus devlete yönelttiği eleştirilerde daha geniş olarak ele alınmaktadır.

¹¹³ İlker Belek, *Postkapitalist*, 2. Baskı (İstanbul: Sorun Yayınları, 1999). s.151-173.

¹¹⁴ David Harvey, *Postmodernliğin Durumu*, Çev. Sungur Savran (İstanbul: Metis Yayınları, 1999) Aktaran: Akça, "Postmodernizm ve Ulus Devlet". s.244.

¹¹⁵ Peter F. Drucker, *Kapitalist Ötesi Toplum*, Çev: Belkıs Çorakçı (İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayınları 1993) Aktaran Akça. s.244.

1.3.3. Postmodernizmin Ulus Devlete Yönelik Eleştirisi

Postmodernizm, ulus devlete karşı ekonomi, eğitim, iç ve dış politika gibi çok farklı alanlarda çeşitli çıkışları ve eleştirileriyle bilinmektedir. Bu farklı konulardaki eleştirilerine kısaca değinmek gerekir. Bu eleştirilere geçmeden önce Modern, Postmodern ve Sorenson'ın açıklaması ile Postkolonyal devlet anlayışların; hükümet, millet ve ekonomi üzerindeki fikirleri hakkında ipucu veren tabloyu incelemek faydalı olacaktır.

Tablo 2: Modern Postkolonyal Postmodern Karşılaştırması¹¹⁶

	Modern	Postkolonyal	Postmodern
Hükümet	Bir dizi idari, polis teşkilatı ve askeri organizasyona dayanan merkezi bir yönetim sistemi, yasal bir düzen tarafından onaylandı ve meşru güç kullanımı üzerinde tekel olduğunu iddia etti.	Zayıf idari ve kurumsal yapılara dayanan "yakalanan özerklik". Kural, hukukun üstünlüğünden ziyade baskıya dayanır. Meşru şiddet kullanımının tekeli kurulmadı.	Uluslar üstü, uluslararası, ulusal ve yerel kurumlara dayalı çok düzeyli yönetim (çeşitli kombinasyonlarda).
Millet	Gesellschaft ve Gemeinschaft anlamında bir topluluk oluşturan, yüksek düzeyde bir uyum, devlet ve milleti bir arada tutan bir bölge içindeki insanlar.	Yerel / etnik topluluğun baskınlığı. Düşük düzeyde devlet / ulus uyumu. Düşük düzeyde devlet meşruiyeti.	Uluslar üstü ve uluslararası kurumlar vatandaşlık haklarının kaynaklarıdır. Kolektif kimlik aynı zamanda ulusun üstündeki ve altındaki seviyelere de bağlıdır.
Ekonomi	Yeniden üretimi için ihtiyaç duyulan ana sektörleri içermesi anlamında kendi kendini idame ettiren ayrılmış ulusal ekonomi; ekonomik faaliyetin büyük bir kısmı evde gerçekleşir.	Dünya pazarı bağımlılığı ve yapısal heterojenlik. Tutarlı ulusal ekonomi gelişmedi.	Ekonomik faaliyetin büyük bir kısmı sınır ötesi ağlarda yerleşiktir. 'Ulusal' ekonomi çok daha az kendi kendini idame ettirmektedir.

¹¹⁶ Sørensen, *Changes in Statehood*. s.910.

Bir önceki başlıkta genel olarak değinildiği ve tablo üzerinden de kısmen anlaşılacağı üzere postmodern bakış açısının, her anlamda modernist siyasal kuruma oklarını yönelttiği fark edilmektedir. Ekonomik anlamda özellikle farklı başlıklarda sırası geldikçe ele alınan çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Kısaca tekrar değinmek gerekirse; küreselleşme ve endüstrileşme sonrası olarak ele alınan iki dönem bulunmaktadır. Genel olarak Modern devlet daha müdahaleci dönemler geçirmiş olmakla beraber Klasik Liberal Dönemde ekonomik müdahale yavaş yavaş azalmıştır. 1980'li yıllara gelindiğinde ise Neoliberal Dönemde teknolojik gelişmelerin de desteklenmesi ile ulus üstü şirketlerin kültürleri etkilemesi, yerel kültürlerin farklılıklarına vurgu yapması, ulus devletlerin sınırlarının öneminin azalması ve devletin ekonomik egemenliğine ve müdahaleciliğine ket vurması gibi nedenlerle bir çatışma bulunur. Bu bağlamda postmodernizm; ulus devletleri, yeterince sınırlarını açmamakla ve ekonomik egemenliği devam ettirmek için bu güce karşı durmakla itham etmektedirler. Postmodernistlerin bu yaklaşımını savunmasına bir neden olarak da bireylerin özgürlüğü konusu bulunmaktadır.

Postmodernistlerin temelde amaçladıkları mesele, insanın özgürleşmesidir. Bu özgürleşme Liberal ya da Marksist özgürleşmeden farklıdır. Özgürlük kavramına farklı yaklaşımlarının yanında zamanla modernizmin otoriter bir yapıya büründüğüne dair fikirler belirmiştir. Yani postmodernizm; modernizmin, devlet ile bireyleri özgürlükleri noktasında kısıtladığını ileri sürmektedir. Bunun bilinçli yahut bilinçsiz bir şekilde yapıldığı düşünülmektedir. Modern devletin eğitim alanında tektipleştirici bir yöntem sergilediğini iddia etmekte ve bu sebeple bireylerin özgürleşmesine ket vurduğu düşünülmektedir. Bunun yanında medya yolu ile de bu tektipleşmenin sağlanmaya çalışıldığı iddia edilmektedir. Oysa postmodernler çok kez değinildiği üzere çoğulculuktan yana politikalar sergilemektedirler. Postmodern devlet, modernizmin bürokratik yapısına sahip devletine göre daha çoğulcu bir yapıya sahip olacaktır. Bunun yanında postmodern devletin daha basit olacağı söylenmektedir. Dış politika gibi konulara daha az yoğunlaşan bir yaklaşımı bulunacaktır. Yapı sökümlerle beraber kamuoyu, medya ve çeşitli çıkar gruplarının devreye girmesini sağlayacaktır. Bunun gibi nedenlerle özelleştirme, bireyselleşme ve küreselleşme süreci mühim görülmektedir.¹¹⁷

---

¹¹⁷ Micheal Peters, "Globalism and its Challengers The Postmodern State, Security and World Order" https://globalization.icaap.org/content/v2.2/04_peters.html#1 Erişim Tarihi: 05.06.2021.

Postmodern devlet anlayışının modern devlete karşı en önemli eleştirilerinden biri de devlet ideolojisinin baskısıdır. Amacı da bu ideolojiye karşı daha etkisiz dış politikaya sahip daha az aktif bir devlet, olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında modern devletin, bürokratik terör kurumlarıyla beraber var olduğunu dile getiren kuramcılar da bulunmaktadır.

Modernlik projesini, bireysel teröristin bilinç durumu ve hayret uyandıran eylemleriyle bir araya getirenler, karanlıkta, askeri ve gizli polis hücrelerinde, kamplarda ve kurumlarda uygulanan, kıyas kabul etmez süreklilik ve yaygınlıktaki bürokratik terörün modern devletin *raison d'être*'i¹¹⁸ olduğunu -sadece bu tip yönetsel terörün modern bürokrasilerin zorlayıcı araçlarını kullandığı önermesine dayanarak- iddia edenlerden daha az dar görüşlü değillerdir.¹¹⁹

Temel eleştirilerden biri de millet kavramı üzerinedir. Milleti oluşturan bireylerin bir sözleşme yapmasının kötü sonuçlarından bahsederler. Postmodernistler tarafından sözleşme ile bireylerin devlete fazlaca yetki vermesi eleştirilir. Bireylerin bağımsız durumdan kendi haklarından vazgeçerek bazı haklarını tek bir egemene devretmeleri kimi postmodern kuramcılara göre insanlık dışı olayların yaşanmasına neden olan radikal bir milliyetçiliğe yol açmaktadır. Bireyleri topluluk içinde var olan ve onunla gelişen olarak açıklayan yaklaşıma göre oldukça karmaşık, büyük ve tek tipleştiren sistemleri, bireylerin doğasının kabul ettiği bir biçim olmadığı iddia edilir.¹²⁰

Yukarıda da belirtildiği üzere postmodernistler tekilciliği ve tek tip bir toplum idealini eleştirmektedirler. Onlara göre bu durum kişilerin özgürlüklerini ellerinden alır. Postmodernistler modern devletin vatandaşlık temelli tek tip politikalarına karşıdır. Postmodern devlet yapısı bağlamda çoğulcu kimlikleri olan bir sistemi önermektedir.¹²¹ Bu noktada postmodernistlere, kimlikleri ayrı ayrı değerlendirdiği ve kimliklerin kendi yönetimlerini sergilemelerinin yıkıcı sonuçlarını ele almadığı eleştirisi getirilir. Onlar oldukça gerçekçi davrandıklarını; din, etnik vb. kimlikler ile oluşan cemaatleşmenin olumlu sonuçları olacağını iddia ederler.¹²² Kısaca kimi postmodern düşünürler tarafından devletlerin yıkılması ve ulusların kendi aralarında bölünmesi, sonrasında ise küçük topluluklar yaratılması gerekmektedir. Merkezi kontrolden uzak, dış tehditlere

¹¹⁸ Raison Detr, devletlerin var oluş amacını açıklamak için kabul görmüş bir felsefi terimdir.

¹¹⁹ Zeka, "Yolları Çatallanan Bahçe, Aynalı Gökdelenler, Dil Oyunları ve Robespierre". s.40.

¹²⁰ John B. Cobb Jr., *Postmodernism and Public Policy*, Ed. David Ray Griffin, 1. Baskı (Albany: State University of New York Press, 2002). s.132.

¹²¹ Gözde Kılıç, "Postmodern Devlet Anlayışı," *Cumhuriyet Strateji Dergisi*, Cilt: 31, Sayı: 1 (2005). s.2.

¹²² Kılıç. s.10.

açık (ki onlar bu dünyada sınırların öneminin kalmayacağını tasavvur ederler) küçük yapılanmaların, bireylerin özgürleşmelerine daha uygun olduğunu iddia ederler.

Kısaca postmodernistler “Devleti arka plana itip bireyi öne çıkararak belirsizliği, parçalılığı, kültürel çoğulculuğu savunurlar.”¹²³ Ancak bu postmodernizm tartışmalarında eleştirilmiştir. Örneğin Micheal Peters bu durumu şu cümle ile eleştirmektedir: “Postmodern devletin, çağdaş kapitalizmin ve onun birincil paydaşlarının kısıtlamalarından bir şekilde bağımsız olarak işleyebileceği fikri saçmadır. Böyle bir pozisyon hem saftır hem de jeopolitik gerçeklik karşısında uçar.”¹²⁴

Ancak postmodern kurumlar olarak sayılabilecek ulus üstü yapılanmaların devletin sınırlarını ve egemenliğini ihlal etmesinin yanında artık bazı önemli yapı taşlarını yönettiği ve onlar üzerinde baskı kurduğu düşünülmektedir. Sheptyckit’ye göre devletler bu zamana kadar önemli uluslararası uyuşturucu ticaretini, mafya yapılanmalarını, teröristleri gibi halk şeytanı olan yapıları kontrol etmiştir. Ancak yeni dönemde bu yapıların uluslararası şirketler de bu yapılar üzerinde yönetme hakkı ve gücü bulmuştur.¹²⁵ Düşman ya da üzerinden zaman zaman devletin de ticaretini yaptığı bu halk şeytanları olarak adlandırdığı örgütlerde ya da yapılarda dahi devletlerin egemenlik kaybı yaşamaları önemli bir çıktı olarak görülmektedir.

Kimi postmodernistler ise modern devletin vatandaşlarının bazı durumlarını eleştirmiştir. Bunlardan biri de zorunlu askerlik meselesidir. Postmodernler için ulus, parçalanması alt kimliklere bölünmesi gereken uydurulmuş bir yapıdır. Bu sebeple vatandaşların ulus için ölmeleri onlar için anlamsızdır. Bunu daha da derinleştirerek şu bağlamda ele almışlardır: “Ulusun, tamamen bencil nedenlerle yapılan bir sözleşmenin sonucu olduğunu gerçekten anlayan insanların, muazzam kişisel fedakârlık ve risk altında millete hizmet etmeye gönüllü olma olasılığı düşüktür.”¹²⁶ Bahsedilen fedakârlık birçok anlama gelebilir ama en önemlisi can kaybı olarak değerlendirildiği için zorunlu askerlik hizmetinin eleştirdiği düşünülmüştür. Bunun yanında itaatın de eleştirildiği görülmektedir:

İtaat etmeyi kabul etmenin tek amacı kazanılan kişisel güvenlikse, millete bağlılıktan dolayı güvenliği feda etmenin hiçbir anlamı yoktur. Bununla birlikte, böyle bir fedakarlık, gerçek tarihimizde yaygın bir fenomen olmuştur. Vatanserverlik ruhu,

¹²³ Kılıç. s.4.

¹²⁴ Peters, *The Postmodern State, Security and World Order*. s.7.

¹²⁵ J. W.E. Sheptycki, “Transnational Policing and the Makings of a Postmodern State,” *British Journal of Criminology*, Cilt: 35, Sayı: 4 (1995): 613–35. s.630.

¹²⁶ Cobb Jr., *Postmodernism and Public Policy*. s.131

büyük ölçüde ulusun diğer vatandaşları ile geçmişte ve şimdiki iç ilişkilerimiz tarafından oluşturulduğumuzu, kişisel kimliğimizin çoğunun bu topluluğa katılımımıza bağlı olduğunu ve iyi anlaşılırsa çok daha iyi anlaşılır. -Milletin varlığı ortak refahımızdır.¹²⁷

Modern devletin postmodern ve postkolonyal devlete göre iyi yaşam arayışının daha düşük olduğu düşünülmemekte ve ulus devlet, bu anlamda da eleştirilmektedir. Aynı zamanda bu yaşam arayışının modern devlete göre uluslararası alana çok daha bağımlı olduğu iddia edilmektedir.¹²⁸

Postmodernizm ve onun ortaya koyduğu devlet tahayyülü modernizmin kurumu olan ulus devlet ile görüldüğü üzere hiç uyuşmamakta, taban tabana zıtlıklar taşımaktadır. Bu başlıkta yazılanları kısaca toparlamak gerekirse, ayrışmalar ve karşıtlıkları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Postmodernizm, modern devletin merkezîyetçi tüm anlayışına karşı çıkmakta onun yerine yerel yönelimleri savunmaktadır.

2. Postmodernizm, ulus devletin eğitim programını iktidar elindeki medya tekeli, vatandaşları tek tipleştirmek için kullanmakla eleştirmektedir.

3. Postmodernizm, millet kavramının yapay olduğunu ve bölünmesi gerektiğini, alt kimliklerin özgürlüklerini eline alması için elzem olduğunu düşünmektedir.

4. Postmodernizm, ulus devletin zorunlu askerlik uygulamasına karşı çıkmakta, vatandaşların uymak zorunda oldukları bir sözleşme sebebi ile hayatlarını ortaya koymalarını eleştirmektedir.

5. Postmodernizm, ulus devletin vatandaşlara yüklediği sorumlulukların çoğunu eleştirmektedir.

6. Postmodernizm; ulus üstü kurumları desteklemekte ve ulus devletin ulusal güvenlik politikalarını eleştirmektedir. Postmodernizmin güvenlik anlayışı Modern Döneme göre oldukça farklıdır. Bahsedilen güvenlik çerçevesinde ulus devletin ikincil güvenlik yaklaşımı olarak değerlendirdiği çevre, sağlık vb. güvenlik sorunlarının birincil güvenlik sorunu olarak görülmesi gerektiğini savunmaktadır.

Maddelere de bakıldığında anlaşılmaktadır ki postmodernizm pek çok konuda modern ulus devletin politikalarını ve hatta reason d'etresini eleştirmektedir. Bu eleştirilere karşı olarak modernist kimi düşünürler realist dünyada bu eleştirilerin karşılığının olmadığını düşünmektedirler. Ayrıca postmodern düşüncenin değerlerinin

---

¹²⁷ Peters, *The Postmodern State, Security and World Order*. s.131.

¹²⁸ Sørensen, *Changes in Statehood*. s.188.

tüm dünyada kabul görmesinin mümkün olmadığı kanısındadırlar. Ancak bu başka bir konunun tartışmasıdır. Şimdilik tartışma ulus devlet üzerinden yürümekle birlikte onun yıkılıp yıkılmadığını ya da sorunlarla baş etme kapasitesinin düşüp düşmediğini söylemek için henüz erken görünmektedir. Bu duruma objektif yaklaşmak için Sheptycki'in şu cümlesi önemlidir: "Ulus devletin hem yoğunlaştığını hem de çöktüğünü görebiliriz hem ulus-ötesi polisliğin ortaya çıkışını hem de egemen birimlere sağlam demirlemesini görebiliriz, sapma ve düzensizliği yönetme teknik kapasitesinde hem parçalanma hem de birliği görürüz."¹²⁹

---

¹²⁹ Sheptycki, "Transnational Policing and the Makings of a Postmodern State". s.631.

2. İKİNCİ BÖLÜM

POSTMODERN DÖNEMDE GÜVENLİĞİN BİLEŞENLERİ

2.1. Postmodern Dönemde Güvenliğin Bileşenleri; Güvenliğin Değişen Anlam ve İçeriği

2.1.1. Güvenlik Kavramının Yeni Anlamları

Bilindiği üzere Uluslararası İlişkiler teorileri ve Siyaset Bilimi disiplinleri Batı temelli çalışmalar üzerinden okunmakta ve tartışmalar bu yönde ilerlemektedir. Bu bağlamda öncelikle güvenlik kelimesinin İngilizce karşılığı olan ‘security’ kavramı ele alınmıştır.¹³⁰ Birdişli’nin değindiği üzere Latince ‘se’ ve ‘cure/core’ kelimelerinden gelen security, kaygı ve üzüntüden özgür/uzak olmak anlamına gelmektedir.¹³¹ Güven kelimesi, Türkçede “Küven” kelimesi olarak böbürlenmek anlamında kullanılırken 19. yüzyıl ile bugünkü anlamını kazanmıştır.

Güvenlik insanlık tarihinden bu yana, insanlar tarafından bir ihtiyaç olarak görülmüştür. Ancak akademik anlamda Uluslararası İlişkiler çerçevesinde tartışılması çok eskiye dayanmamaktadır. Soyut bir kavram olduğu ve farklı disiplinlerde farklı anlamlarla ele alındığı için yerine ve zamanına göre çeşitli kullanımlarıyla bilinmektedir. Güvenlik çalışmalarında kavramın kabul görmüş bir tanımı varsa o da gerek doğadan gerek insandan gelebilecek çeşitli felaketlerden korunma ihtiyacı olarak tanımlanmasıdır.¹³² Bahsedilen korunma hissi ise Maslov’un ihtiyaçlar hiyerarşisinde en temelde yer almıştır.¹³³ Hem fiziksel hem de psikolojik temelde ele alınabilecek olan kelimenin temel anlamına bakıldığında da “korku ve tehlikeden uzak durma hissi” olarak karşılık bulduğu görülmektedir. İnsanlar için daha çok fiziksel açıdan öne çıkan kavram, devletler bazında ele alındığında daha çok, sınırların ve vatandaşların olası bir saldırıdan korunması manasında incelenmektedir.¹³⁴

---

¹³⁰ Fikret Birdişli, *Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik; Kavram-Teori-Uygulama*, 3. Baskı (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017). s.19.

¹³¹ Birdişli, s.19.

¹³² Alan Collins, Giriş: Güvenlik Çalışmaları Nedir?, *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları*, 3. Baskı, Çev. Nasuh Uslu, Ed. Alan Collins (İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2017). s.1.

¹³³ Bogdan Stepanovich Levyk, “National Security Transformation in the Context of Postmodernism as Modern Cultural, Social, and Political Reality,” *Journal of History Culture and Art Research*, Cilt: 9, Sayı: 4 (2020): 176–83. s.179.

¹³⁴ Suat Dönmez, “Güvenlik Anlayışının Dönüşümü: İttifak Kavramı ve NATO” (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, (2010). s.1.

Uluslararası İlişkilerde güvenlik kavramı, günlük hayatta kullanılan güvenlikten daha farklı bir anlam içermektedir.¹³⁵ Arnold Wolfers bu anlamda güvenliği ilk defa tanımlayan kişi olmuştur. Wolfers'ın tanımına göre güvenlik kavramımız objektif ve sübjektif anlamıyla iki farklı kategoriye ayrılmaktadır. Ona göre objektif anlamda güvenlik, eldeki verilere, değerlere karşı herhangi bir tehdidin olmamasıdır. Sübjektif temelde güvenlik ise bu değerlere yönelik herhangi bir tehdit unsurunun saldırı olarak belirmesi korkusunun taşınmasıdır.¹³⁶

Özellikle 11 Eylül 2001 saldırısı sonrasında dünyada güvenlik kelimesinin yeni bir anlama büründüğünü ve bu bağlamda politikalarda değişiklikler yaşandığını söylemek mümkün hale gelmiştir.¹³⁷ Aslında bu değişim sadece 11 Eylül ile değil, eleştirel kuramların bu tarihten önce güvenliğe karşı geliştirdikleri farklı bakış açılarıyla da sağlanmıştır. Eleştirel kuramlardaki bakış açısının farklılığının temelinde, başat faktör olan devlet bağlamında incelenen güvenlik anlayışından, birey bağlamında ele alınan bir güvenlik anlayışına doğru evrilme olduğu görülmüştür.

Kısaca, Uluslararası İlişkiler temelinde ele alınan güvenlik, sistemin dönüşmesine bağlı olarak farklılaşmıştır. Uluslararası güvenlik, ulusal güvenlik, birey güvenliği olarak farklı şekillerde ele alınmış olan kavram, Modern Dönem güvenlik çalışmalarında ise öncelikle ulus devlet temelinde incelenmiştir. Bu durum; doğrudan ulus devletin ontolojisiyle ilgili olarak sınırlar, ordu, dost/düşman, egemenlik, bağımsızlık vb. gibi kavramlar çerçevesinde oluşan bir güvenlik düşüncesini ortaya çıkarmıştır.

1970'lerden itibaren güvenlik çalışmalarına en çok önem veren teori, neorealist teori olarak bilinmektedir. Neorealist teorinin; devlet, askeri güvenlik ve politik güvenlik çerçevesinde ele alınan bir güvenlik anlayışı bulunmaktadır.¹³⁸ Güvenlik bu bağlamda daha çok devlet güvenliği olarak karşımıza çıkmıştır. Uluslararası anarşi durumu ise bu anlamda doğa durumuna benzetilmiştir. Ancak doğa durumunun ortaya çıkardığı kaosu çözümü olarak toplumsal sözleşme ortaya koyulmuş olsa da realist

---

¹³⁵ Barry Buzan, Ole Waever, ve Jaap de Wilde, *Security A New Framework For Analysis*, 1. Baskı (London: Lynne Renner, 1998). s.21.

¹³⁶ Fikret Birdişi, "Güvenlik Politikalarının Konstrüktivist Bir Unsuru Olarak Güvenlik Kültürü ve Türkiye Örneği," *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 4 (2017): 58–78. s.60.

¹³⁷ Vahit Güntay, "Değişen Güvenlik Anlayışında Kriz Yönetimi ve Yumuşak Güç Algısının Örnekleme," *Yeni Güvenlik Ekosistemi ve Çok Taraflı Bedeli*, Ed. Tolga Sakman, Ayşegül Yılmaz, ve Ufuk Çiçek (İstanbul: TASAM, 2018), 147–56. s.148.

¹³⁸ Bülent Sarper Ağır, "Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Anlayışı," *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 22 (2011): 97–130.

kurama göre bugün güvenliğin sağlanması, gücün maksimize edilmesi ile mümkün görülmüştür.¹³⁹

Oysa 1980'lerin sonrasında dünya sistemi yeniden bir dönüşümün içine girmiş ve birinci bölümde ele aldığımız Postmodern Döneme doğru geçiş yaşanmıştır. Postmodern Dönem, güvenlik anlayışını dönüştürmeye başlamıştır. 1980'lerden ve özellikle Soğuk Savaş Döneminden sonra güvenliğin ele alınışı önemli ölçüde dönüşüme uğramıştır.

Soğuk Savaş Döneminde Rusya'nın da nükleer silah çalışmalarında önemli adımlar atması sonucunda, tarafların birbirini ortadan kaldıracı bir yola girme ihtimali ortaya çıkmıştır. Hatta bu durum Türkiye'ye de yansımıştır. Bu dönem ancak ABD'nin İzmir'deki Jüpiter füzelerinin, Rusya'nın da Küba'daki füzelerinin kaldırılması ile yumuşamaya girmiştir. Bu ve benzeri olaylar sonucunda 1980'lere gelindiğinde artık güvenlik sorununa "ortak güvenlik" algısı temelinde yaklaşılmaya çalışılmıştır. Ortak güvenlik anlayışı; devletlerin düşmanlarına karşı güvenlik amacıyla değil, düşmanları sayılabilecek devletlerle dünyada bir güvenlik oluşturma amacı olarak ileri sürülmüştür.¹⁴⁰

Bilindiği üzere İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana realist ve neorealist kuramlar gelişip güvenlik çalışmalarında Uluslararası İlişkiler disiplinine önemli katkılarda bulunmuştur. Realist güvenlik kuramcıları güvenlik okumalarını daha çok devlet aktörlüğü üzerinden yapmalarına rağmen neorealistler önemli bir noktada onlardan ayrılarak sistemin yapısına dikkat çekmiştir. Kimi neorealist kuramcılar devletlerin sürekli bir güç yarışı içerisinde olması yerine güç dengesi politikasını önermiştir. Kenneth Waltz bu anlamda neorealizmin öncülerinden biri olarak bilinmektedir. Waltz'a göre devletler sürekli güç yarışı halinde ve saldırı konumunda olmak yerine, varlıklarını korumak için savunma politikası geliştirmeyi seçerlerse, sistemde denge siyasetiyle güvenlik sağlanacaktır.¹⁴¹

Tüm bu olumlu gelişmelerin yanında dünya sisteminin değişmesi neorealist kuramcıların bazı konularda cevap üretememesine sebep olmuştur. Neorealist

---

¹³⁹ Kolasi, "Eleştirel Teori ve Güvenlik: Kimin İçin Güvenlik?" s.123.

¹⁴⁰ Pınar Bilgin, "Individual and Societal Dimensions of Security," *International Studies Review*, Cilt: 5, Sayı: 2 (2003): 203–22. s.204.

¹⁴¹ Atilla Sandıklı ve Bilgehan Emekler, "21'inci Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanlar'ın Güvenliği," *Uluslararası Balkan Kongresi*, Ed. Hasret Çomak ve Caner Sancaktar (Kocaeli, 2011), 41. s.24.

güvenliğin günümüzde cevaplayamadığı soruları ve çözmekte zorlandığı sorunları Kolasi şu şekilde ele almıştır:

Ancak neo-realizmin iki kutuplu yapının sürekliliğine vurgu yapması, Soğuk Savaşın barışçıl sonunu öngörememesi ve sonuçlarını (NATO'nun dağılmaması, tersine derinleşmesi; Almanya'nın birleşmesi, tek-kutupluluğun oluşması; devlet-dışı aktörlerin yükselişi gibi) açıklayamaması güvenlik alanındaki realizmin tekelinin kırılmasına neden oldu.¹⁴²

Özellikle 1980'lerden ve Soğuk Savaş'tan sonra neorealizme karşı Frankfurt Okulundan temel alan eleştirel güvenlik çalışmaları bu anlamda önemli görülmüştür. Bu okul daha çok sol gelenekten gelen siyaset bilimci ve düşünürlerden oluşan entelektüel bir topluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Okulun önde gelen isimlerine bakıldığında; “*Max Horkheimer, Theodor W. Adorno, Herbert Marcuse, Erich Fromm, Walter Benjamin, Leo Löwenthal, Friedrich Pollock, Henryk Grossmann, Kari August Wittfogel, Franz Borkenau, Otto Kirchheimer, Franz L. Neumann ve Jürgen Habermas*”¹⁴³ gibi düşünürler sayılmaktadır. Eleştirel çalışmalardan önce realist ve neorealist kuramda, güvenlik kavramının güç kavramı ile arasındaki bağ incelenmemiştir. Özellikle neorealist kuramın vurguladığı güvenlik, devlet temelinde ve onun devamlılığının sağlanması için gücün maksimize edilmesi bağlamında ele alınmıştır. Eleştirel kuramcılar, güçle bağdaştırılan kavramın, olumsuz bir anlam taşıması sebebiyle, tekrar ele alınması gerektiğini vurgulamıştır. Bunun yanında güvenliği sağlamaktan ziyade güvensizlik oluşturan durumlar üzerinde de yoğunlaşılması gerektiği dile getirilmektedir.¹⁴⁴ Bu anlamda devletlerin güvenlik sağlamak için gücü maksimum düzeye çıkarma isteği ya da yani güç yarışı diğer devletlerin güvensizliklerine neden olmuştur. Aynı zamanda hükümetler tarafından ulusal güvenlik kavramı ve beka durumu çeşitli amaçlar için propaganda aracı olarak kullanılmış ve bu da başka sorunları ortaya çıkarmıştır.¹⁴⁵

Martin Shaw; Barry Buzan ve Antony Giddens'in fikirlerini ele aldığı bir makalesinde, güvenliğin sadece uluslararası sistem ya da devlet temelinde değil, devletin içindeki kültür ile de ilgili olarak değerlendirilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Ayrıca güvenliğin anlamına farklı bir bakış açısı getirmeye çalışmıştır. Shaw; Barry

¹⁴² Kolasi, “Eleştirel Teori ve Güvenlik: Kimin İçin Güvenlik?” s.128.

¹⁴³ Sezgin Kızılcılık, *Frankfurt Okulu*, 2., vol. 53 (Ankara: Anı Yayıncılık, 2008). s.24.

¹⁴⁴ Birdişli, “Güvenlik Politikalarının Konstrüktivist Bir Unsuru Olarak Güvenlik Kültürü ve Türkiye Örneği”. s.59.

¹⁴⁵ William T. R. Fox ve Barry Buzan, *People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations*, Whealsheaf Books, 1. Baskı (Brighton: John Spiers, 1983). s.9.

Buzan'ın fikirlerini, *Devlet Birey ve Korku* adlı kitabından yola çıkarak ele almıştır. Shaw'a göre Buzan; oldukça devlet merkezli bir güvenlik anlayışına sahiptir.¹⁴⁶ Buzan her ne kadar realistlerden ayrılrsa da fikirlerinin merkezinde hala devlet bulunmaktadır. Shaw, her ne kadar Buzan'ın bakış açısını, çalışmasının detaylı olması noktasında değerli bulsa da sosyolojik açıdan yetersiz bulmuştur.¹⁴⁷

Bunların yanında güvenliğin kazandığı başka anlamlar da bulunmaktadır. 21. yüzyılda artık güvenlik denildiğinde akla sadece savaşlar ve savaşlardan kaynaklanan devlet merkezli bir tehdit gelmemektedir. Aynı zamanda; sağlık güvenliği, çevre ve iklim güvenliği, kadın güvenliği, bilgi güvenliği gibi bireyleri doğrudan etkileyen ve tüm dünyada ortak olan bazı sorunlar, tehditler ortaya çıkmıştır. Antony Giddens ayrıca, çağımızda güvenlik ile risk arasında önemli bir ilişki olduğunu, 19. ve 20. yüzyılın farklı risklere sahip olduğunu söyleyerek açıklamaktadır.¹⁴⁸ Giddens'a göre bireyler, değişen riskler ve nihayetinde ortaya çıkan güvenlik sorunlarıyla, kendi yöntemleriyle baş etmeye çalışmaktadırlar. Bu durum son zamanlarda artan terapiler, yaşam tarzı seçimlerindeki değişim ve yaşam planlarının geliştirilmesi gibi örneklerle günlük hayatımızda karşımıza çıkmaktadır. Bahsedilen şey fiziksel güvenlikten çok, manevi ve psikolojik güvenlik olarak da düşünülebilir. Giddens'ın bahsettiği ve bireylerin hayatlarını doğrudan etkileyen bu riskler; savaşlar, kazalar, uluslararası uyuşturucu ticareti, uluslararası müdahalecilik, uluslararası terörizm, siber güvenlik sorunları, bilgi güvenliği sorunu, politik kadın cinayetleri gibi çeşitli alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁴⁹

2.1.2. Güvenliğin Yeni Türleri

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ulusların bağımsızlıklarını kazanması ile ulus devlet bağlamında kurulan bir düzen ortaya çıkmıştır. Bu düzen aynı zamanda ulusal güvenlik yaklaşımlarını da beraberinde getirmiştir. 1990'lardan itibaren ulusal güvenlik yaklaşımları sorgulanır hale gelmiş ve BM gibi kuruluşların attığı adımlar ile güvenlik kavramı yeni bir boyut kazanmıştır. BM, 1994'te yaptığı çalışmalar ile "Nükleer Güvenlikten İnsan Güvenliğine" misyonunu benimseyerek; bir önceki bölümde de değindiğimiz üzere ulusal güvenlikten birey güvenliğine doğru bir yönelim

---

¹⁴⁶ Martin Shaw, "There Is No Such Thing as Society: Beyond Individualism and Statism in International Security Studies," *Review of International Studies*, Cilt: 19, Sayı: 2 (1993): 159–75. s.161.

¹⁴⁷ Shaw. s.165.

¹⁴⁸ Shaw. s.170.

¹⁴⁹ Shaw. s.171.

sergilemiştir. Bu bağlamda ortaya farklı güvenlik türleri çıkmaktadır. Bunun yanında Uluslararası Küresel Yönetişim Komisyonu, 1995'te devlet güvenliğinden insan ve gezegen güvenliğine doğru bir geçiş olması gerektiğini açıklamıştır.¹⁵⁰

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile artan karşılıklı bağımlılık politikası, devletlerin çeşitli anlaşmalar ve örgütler aracılığıyla birbiri ile çatışmasını önleyici bir misyona bürünmüştür. Bunun sonucunda tehdit kavramındaki Hobbesyen 'düşman anlayışı', yerini Lockçu 'rakip anlayışına' bırakmıştır; askeri çekişme kendisini daha çok ekonomik çekişmelere ya da ortaklıklara dönüştürmüştür.¹⁵¹ Yaşanan bu dönemsel değişim güvenlikte çatışma anlayışından farklı bir döneme girmemize ön ayak olmuştur. Bu durum sonucunda, askeri gücün etkisini azaltması beklenirken, kimlik çatışmaları sebebiyle hala önemini koruduğu görülmüştür.

1990 öncesi geleneksel güvenlik anlayışları, küreselleşmenin etkisiyle ortaya çıkan yeni ortak sorunlarla değişmiştir. Ulusları aşan teknolojik gelişmeler, sosyo-ekonomik bağlamda dünyada güçlü hale gelmiş şirketlerin, devletin gücünü sarsması ve bu gelişmelerin yeni güvenlik açıklarını meydana getirmesi, ulus devlet güvenlik anlayışını dönüştürmüştür. Güvenlik sağlayıcı rolüyle, milleti iç ve dış düşmanlardan koruması gereken devlet, yerini ikincil güvenlik konuları ile de ilgilenmek zorunda kalan bir pozisyonuna taşımıştır. Bu durumun gerçekleşmesinde eleştirel güvenlik çalışmalarının önemli etkisi olduğu düşünülmektedir. Ayrıca yeni eleştirel güvenlik çalışmaları yaşanan değişimi devletten özgürleşme olarak yorumlamıştır.¹⁵²

Patriot Kanunu, denge yaklaşımındaki yerleşik anlayışı bozmamıştır. ABD'de yürürlüğe giren anti terör kanunları, terörü önlemeye yönelik olarak tasarlanmış olsa da terörizmle ilişkisi olmayan ABD vatandaşlarının, azınlıkların ve özellikle yabancıların özgürlüklerinde ciddi kısıtlamalar getirmektedir.¹⁵³

Dünyanın vatan temelinde oluşan güvenlik anlayışından sıyrılması durumu daha çok konuşulmaya başlanmıştır. Bu durum sınırların geri planda kaldığı güvenlik anlayışının artmasına neden olmuştur. Ayrıca devletin vatandaşlarının güvenliğini sağlaması

---

¹⁵⁰ Benjamin Miller, "The Concept of Security: Should It Be Redefined?," *Journal of Strategic Studies*, Cilt: 24, Sayı: 2 (2008): 12-42. s.13.

¹⁵¹ Ağır, "Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Anlayışı" s.114.

¹⁵² Ağır, s.114.

¹⁵³ Faruk Turhan ve Muharrem Aksu, "11 Eylül Sonrası Abd'de Özgürlük ve Güvenlik Dengesi Açısından Terörü Önleme Amaçlı Tedbirler /Özellikle Patriot Kanunu ile Getirilen Kısıtlamalar," *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1 (2011): 47-90. s.114.

gereken konumunu daha tartışmalı hale getirmiştir.¹⁵⁴ Bunun yanında kimi eleştirmenler, devletleri; tehditlerin ortaya çıkmasından sorumlu tutulması gereken ve güvenlik sorunlarına yol açan aktör olarak görmeye başlamıştır. Bu güvenlik sorunları ise toplu katliamlar, çevre kirlilikleri, devletin kendine muhalif grupları baskılaması, hapis ve idam ile cezalandırması olarak belirtilmiştir.¹⁵⁵

Bu dönemde özellikle küreselleşmenin ve serbest piyasa ekonomisinin yayılması ile gelişmeleri takip eden sorunlar ortaya çıkmıştır. Yeni güvenlik sorunları; kirlilik, insanlığın refahına yönelik saldırılar, hastalıklar, uyuşturucu, suç ve konvansiyonel olmayan silahların yayılması gibi yeni çağın yeni güvenlik açıklarıdır.¹⁵⁶ Anlaşılacağı üzere gerek uyuşturucu kaçakçılığı gerek konvansiyonel olmayan silahların yayılması ve kirlilik gibi sorunlar, ulusal bazda kalan sorunlar değil aksine sınır aşan ve hatta evrensel çeteleşmelerin doğmasıyla ortaya çıkmış sorunlardır. “Terörle yakından ilişkili olan yasa dışı göç, uyuşturucu madde kaçakçılığı ve örgütlü suçlar, Soğuk Savaş sonrası Avrupalı devletlerin mücadele etmesi gereken konular olarak gündeme gelmeye başlamıştır.”¹⁵⁷

Benjamin Miller, sanayileşme ile insanları tehdit eden yeni sorunlar üzerinde çalışmış ve bu sorunları farklı kategorilerde ortaya koymuştur. İş güvensizliği, kronik işsizlik, düşük ücretli çalışma gibi ekonomik güvenliği ilgilendiren sorunların yanında gerek yasal gerek yasa dışı göç ve mülteci hareketleri de bazı güvenlik sorunlarını ortaya çıkarmıştır.¹⁵⁸ Bu güvenlik sorununun bedelini Türkiye yakın geçmişte ödemiş ve hala ağır bir şekilde ödemektedir. Örnek vermek gerekirse, Suriye’de çıkan iç savaş sonrasında sınır kapılarımızı açtığımız Suriye vatandaşlarının yanında, dönemin en etkin terör örgütü olan Irak ve Şam İslam Devleti’ne (İŞİD) bağlı kimselerin sınırlarımızdan girmeleri sonucuyla karşılaşmıştır. Bunun sonucunda Reina patlaması, Ankara Güvenpark patlaması gibi korkunç sonuçların ortaya çıktığı bilinmektedir. Bunların yanında ekonomik sorunların artması, sosyal uyumun gerçekleştirilememesi gibi

---

¹⁵⁴ Ağır, “Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Anlayışı”. s.124.

¹⁵⁵ Miller, “The Concept of Security: Should It Be Redefined?” s.19.

¹⁵⁶ Ağır, “Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Anlayışı”. s.107.

¹⁵⁷ Turhan ve Aksu, “11 Eylül Sonrası Abd’de Özgürlük ve Güvenlik Dengesi Açısından Terörü Önleme Amaçlı Tedbirler /Özellikle Patriot Kanunu Ile Getirilen Kısıtlamalar.” s.50.

¹⁵⁸ Miller, “The Concept of Security: Should It Be Redefined?” s.20.

sebeplerle toplumda zaman zaman karışıklıklar çıkmış, bu da sosyal hayatta güvenlik sorunları yaşanmasına sebep olmuştur.

Anlaşılabacağı üzere 1990'lerden sonra çok farklı konularda güvenlik sorunları ortaya çıkmış ve bu sorunlar evrensel olarak dünyayı ilgilendiren meseleler haline gelmiştir. Bu bağlamda güvenlik çalışmalarında, insan güvenliği ve ortak güvenlik anlayışı olarak iki temelde çalışma alanı oluşmuştur.¹⁵⁹

Güvenlik sorunlarından; ortak evrensel güvenlik sorunu olarak karşımıza çıkan bir diğer sorun ise sınır aşan terör olaylarıdır. Literatürde “Sınır Aşan Terörizm” “Transnational Terrorism” olarak bilinmektedir. Dünyada özellikle 11 Eylül 2001 saldırısından sonra uluslararası terörizm üzerine araştırmalar yoğunlaşmıştır. O dönemlerde El-kaide ve diğer terör örgütleri varken, günümüzde IŞİD'in bu kapsama girdiği görülmektedir. Hatta “Ermenistan'ın Kurtuluşu için Ermeni Gizli Ordusu” terör örgütü (ASALA) ve PKK'nın yurt dışında Türk diplomatlara düzenledikleri saldırılar, Orta Doğu'da yaşayan Türklere yönelik asimilasyon uğraşları ve terör saldırıları; uluslararası terörizmin bizi de yakından ilgilendirdiğinin açık örneğidir. Bunların yanında PKK'nın ve kollarının Suriye, İran, Filistin gibi ülkelerde eğitim görmesi ve kamplarını buralarda kurması terörizmin nasıl dünyaya yayıldığını ve sınır aşan bir tehdit haline geldiğini göstermektedir.

Günümüzde terör örgütlerinin ya da kimilerine göre “isyancı grupların” sayılarının artmasının temel sebeplerinden biri ise devletlerin diğer alanlara müdahalelerini bu örgütler aracılığı ile yapıyor olmasıdır.¹⁶⁰ Bugün gerek ABD gerek Rusya ve diğer devletlerin müdahale etmek istedikleri bölgelerde kendilerini destekleyecek silahlı gruplar oluşturdukları ya da oluşmuş olan grubu destekleyerek (hem silah lojistiği hem de maddi anlamda) farklı bölgelerde güç unsuru olarak yer aldıkları bilinen bir gerçektir.

Uluslararası terörizmin artmasının başka sebepleri de bulunmaktadır. Bunlardan biri olarak Oğuzlu şu noktaya işaret etmiştir: “Zayıf ve başarısız olarak adlandırılan devletlerin yaşadıkları iç egemenlik sorunları, bu tip ülkelerde yeşerme zemini bulan terörist hareketlerin başka ülkelere sıçramasını kolaylaştırmaktadır.”¹⁶¹ Bu bağlamda

---

¹⁵⁹ Emma Rothschild, “What Is Security?,” *American Academy of Arts & Sciences Stable*, Cilt: 124, Sayı: 3 (1995): 53–98. s.66.

¹⁶⁰ Miller, “The Concept of Security: Should It Be Redefined?” s.19.

¹⁶¹ Tarık Oğuzlu, “Dünya Düzenleri ve Güvenlik: Ulus-Devlet Güvenlik Anlayışı Aşılıyor Mu?,” *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 6 (2007): 35. s.12.

ulus devletleşme sürecinde devletleşme sürecini tamamlayamamış olan ülkelerin özellikle başarısız devlet statüsüne daha çok girdiğini, iç çatışmaların daha çok yaşandığını ve terörizmin de bu topraklarda gelişmesine çanak tuttuğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Terör örgütlerinin, isyancı grupların, gerillaların bugün sınır ötesinde hazırlanıp hedef ülkelerde kullanılması da küreselleşmiş dünyanın bir sonucu olarak görülmüş ve postmodern bir güvenlik sorunu olarak karşımıza çıkmıştır. Hakeza sağlık güvenliği, çevre güvenliği, kadın güvenliği, iş güvenliği gibi konular da Postmodern Dönemin postmodern güvenlik sorunları olarak ele alınmıştır.¹⁶² Bu gibi güvenlik türlerinin, iç ve dış güvenlik arasındaki sınırı giderek azalttığı düşünülmüştür. Bu durumla ilgili olarak, polis ve asker arasındaki görev dağılımı için çizilen sınırın belirsizleşmesi karşımıza çıkmıştır.

Tüm bu güvenlik sorunlarıyla baş etmede kullanılacak bazı yöntemler de sunulmaktadır. Sosyal bilimciler devletlerin bu dönemin güvenlik sorunlarıyla baş ederken sadece askeri güçlerden değil farklı araçlardan da yararlanabileceğine dikkat çekmiştir. Kimilerine göre bu çözümler; demokratikleşme faaliyetleri, bireysel hak ve özgürlüklerin korunması ve ekonomik refahın sürdürülebilmesi olarak tespit edilmiştir. Bunların yanında uluslararası arenada yapılacak iş birlikleri ve uluslararası çözümler vasıtası ile baş etmeye çalışmak, seçilebilecek diğer bir yöntem olarak karşımıza çıkmıştır.

Yeni güvenlik çalışmalarının ortaya çıkardığı çok farklı çalışma alanları bulunmaktadır. Kişilerin ulusal güvenlikten ayrı olarak kendi tehdit alanlarını ifade etmek üzere kişisel güvenlik; devletlerin kendi komşuları ile olan sorunlarını, aldıkları tehditleri ifade etmek için bölgesel güvenlik; sınırların korunması ve çatışma alanı olarak görülen toprakların güvenliğini algılamak için toprak güvenliği; devletlerin egemenliklerini koruması için geçmişten bu yana devam eden devlet güvenliği; gelişen teknolojik çağda teknolojilerin sağlıklı kullanılabilmesi üzerine durulan teknoloji güvenliği; gelişen enerji üretimleri ve üretim yapılan merkezlerin ya da enerji dağıtım yollarının güvenliği üzerinde durulan enerji güvenliği; iklimin girmiş olduğu krizin üzerine gitmek ve bu kriz yavaşlatmak üzere alınan tedbirleri ifade etmek için çevre

---

¹⁶² Ufuk Ayhan, "Yeni Güvenlik Konsepti ve Güvenliği Sınır Ötesinde Karşılama," *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 3 (2016): 133-42. s.137.

güvenliği ve klasik çalışmalarda pek çok kez karşımıza çıkan ulusal güvenlik türleri günümüzde ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.¹⁶³

2.1.3. Özgürlük Güvenlik İkilemi

Son dönemlerde dünya genelinde yaşanan güvenlik sorunlarının artması ile güvenlik ve özgürlük ikilemi tartışması artmıştır. Bu durum özellikle Covid 19 salgınından sonra yeni bir boyut kazanmıştır. 19. yüzyılda özgürlük arayışı içerisinde olan bireyler ve uluslar, 21. yüzyılın başı itibariyle özgürlük-güvenlik ikliminde bir seçim yapmakta zorlanır hale gelmiş, hatta güvenlik daha öncelikli bir hal almaya başlamıştır.¹⁶⁴ “Güvenlik- özgürlük” arasındaki ikilem ve zaman zaman bozulan denge, daha çok tehdit dönemlerinde tartışılmakta olup gerginliğe karşı bir çözüm için farklı yaklaşımlar geliştirilmektedir. “Soğuk Savaş sırasında “önce güvenlik, sonra özgürlük” gelirken, bu durum 1990’lı yıllarla beraber “önce özgürlük, sonra güvenlik” şeklinde tanımlanmaya başlanmıştır.”¹⁶⁵

Tehdit dönemlerinde devletlerin insan hakları ihlalleri yapabildikleri ve bunu daha güvenli bir toplum için yaptıkları bilinmektedir. Ancak bu süreçte yapılan bazı gereksiz ve aslında tehdit unsuru ile ilgisi olmayan işlemlerinde, insan hakları ihlalleri yapıldığı karşımıza çıkmaktadır. Bu ihlalleri başta 11 Eylül sonrası Patriot kanunu altında ABD’nin yaptığı, bilinen bir gerçektir. Dünyada terör saldırılarının artması ile güvenlik sağlama ihtiyacı içerisine giren devletlerin bir süre sonra suistimal edebildikleri durumların çıkması, Batı dünyası da başta olmak üzere birçok yerde karşımıza çıkmaktadır. Hatta bu ihlallere karşı duran bireyler, ilgisi olmasa da terör yandaşı olarak gösterilebilmiş ve vatan hainliği ile suçlanabilmiştir.¹⁶⁶

Bu bağlamda önceki tartışmalarda ele aldığımız Thomas Hobbes’a değinmek gerekir. “Hobbes’a göre: “...devletin oluşturulmasının en önemli meşruluk kaynağı ve amacı, devletin “sivil barış” ihtiyacını gidermesidir.”¹⁶⁷ Bunun yanında Locke ise: “...keyfi güç taleplerine karşı özgürlüğün korunmasını ve özgürlük yönü ağır basan bir

---

¹⁶³ Levyk, “National Security Transformation in the Context of Postmodernism as Modern Cultural, Social, and Political Reality”. s.178.

¹⁶⁴ Adem Çelik, “Özgürlük ve Güvenlik Bağlamında İç Güvenlik Paketinde Yer Alan Bazı Maddelerinin Değerlendirilmesi” *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 2015, 235-63. s.235.

¹⁶⁵ Oğuzlu, “Dünya Düzenleri ve Güvenlik: Ulus-Devlet Güvenlik Anlayışı Aşılıyor mu?” s.12.

¹⁶⁶ Jeremy Waldron, “Security and Liberty: The Image of Balance,” *The Journal of Political Philosophy*, Cilt: 11, Sayı: 2 (2003): 191–210. s.191.

¹⁶⁷ Turhan ve Aksu, “11 Eylül Sonrası Abd’de Özgürlük ve Güvenlik Dengesi Açısından Terörü Önleme Amaçlı Tedbirler /Özellikle Patriot Kanunu İle Getirilen Kısıtlamalar.” s.52.

denge...” yaklaşımının desteklenmesi gerektiğini savunmuştur. Yani anlaşılacağı üzere düşünürlerin, özgürlük ve güvenlik ikileminde yaklaşımları farklılık içermektedir.¹⁶⁸

Bu düşünürlerin yanında güvenlik ve özgürlüğü farklı yönlerden ele alan ve bu tarz durumlarda devletin davranışları üzerinde duran birkaç farklı siyaset bilimcinin düşüncelerine bakmak doğru olacaktır. Didier Bigo’ya göre güvenlik ve özgürlük seçimi, devletlerin anarşizm ve faşizm arasında git gel yaşadıkları bir skala olarak değerlendirilmiştir. Devletler olağan dışı durumlarda ve tehdit unsurlarının arttığı dönemlerde özgürlük söylemini güvenlik kapsamının içerisine daha fazla sıkıştırabilir ve daha faşizan bir duruşa yaklaşabilirler.¹⁶⁹

Jeremy Waldron’a göre ise toplumlar özgürlük ve güvenlikten mevcut şartlara göre vazgeçebilmektedir. Bu bağlamda 10 Eylül ile 12 Eylül arasındaki farklara bakmak bize yardımcı olacaktır. Daha fazla özgürlüğün güvenlik riski, her zaman daha yüksek bulunmakta iken bu riskin gerçeğe dönüşmesiyle insanlar güvenlikleri için bazı şeylerden vazgeçebilmektedirler.¹⁷⁰ Bunu ise kendisinin de dile getirdiği üzere 11 Eylül saldırıları olmadan önceki ve olduktan sonraki günlere bakarak anlayabilmekteyiz. Waldron ayrıca ekler:

Bireyin canı ne istiyorsa onu yapma özgürlüğü ile bir bireyin yapmaktan hoşlanabileceği bazı şeylerden kaynaklanabilecek zararlara karşı toplumun korunma ihtiyacı arasında her zaman bir denge kurmalıyız. İlki kuşkusuz, en uygun koşullar altında bile kapsamlı olamaz- kimse anarşiyi savunmaz- ve ikincisine, insanların ne kadar özgür olduğunun belirlenmesinde biraz ağırlık verilmesi gerekir.¹⁷¹

Roger D. Golden ise özgürlük ve güvenlik olgularından birinin azalması durumunda öbürünün arttığını dile getirmiştir. Golden bu ikilemi anarşi ve diktatörlükteki bir denge olarak yorumlamıştır.¹⁷² Ona göre güvenliği sağlamak özgürlükte azalma yarattığı gibi özgürlüğün daha yukarı çıkarılması durumu da güvenliği azaltacaktır. Bu bağlamda vatandaşların güvenliğini sağlamak isteyen bir devletin, toplumda belli kesimlerin güvenliğini sağlarken diğer kesimlerin ya da azınlıkların güvenliğini ve özgürlüğünü de sağlama zorunluluğu bulunmaktadır. Toplumun çoğunluğunun güvenliği sağlanıyorken azınlıkların özgürlüğünün azalması durumu kabul edilemezdir.

---

¹⁶⁸ Turhan ve Aksu. s.52.

¹⁶⁹ Bigo, “Liberty, whose liberty? The Hague Programme and the conception of freedom”. s.38-40.

¹⁷⁰ Waldron, “Security and Liberty: The Image of Balance”. s.193.

¹⁷¹ Waldron. s.192.

¹⁷² Waldron. s.58.

Turhan ve Aksu'nun bu bağlamda makalesinde ele aldığı anlaşılması gereken bir yaklaşım; Trade Off 'dur. Bu yaklaşım, makaleye göre yanlışlanmış olsa da yine de bir tartışma içerisinde olduğu için verilmiştir. Trade Off yaklaşımı şu şekilde açıklanmıştır:

Güvenlik alanında bir artışın özgürlükler alanında yol açacağı azalmanın nisbi değerleri hakkında karar verilmesidir. Terörizm üzerine yapılan tartışmalar genellikle özgürlükleri elde etmek için güvenlikten vazgeçme, güvenliği elde etmek için de özgürlükten vazgeçme (trade-off) şeklinde çerçeveselendirilmiştir. Ancak bu yaklaşım bir güvenlik çalışması tarafından yanlış bulunmaktadır.¹⁷³

Erdoğan ise bu konuya şu şekilde yaklaşmıştır:

...özgürlüğün ve özgürlük haklarının güvende olduğu yerde güvenlik de zaten büyük ölçüde sağlanmış demektir. Esasen, özgürlük ve insan haklarına, toplumsal barışa hizmet etmek dışında, güvenliğin kendi başına bir değeri olduğu şüphelidir.¹⁷⁴

Güvenlik ve özgürlük kavramlarını tekrar düşündüğümüzde aslında güvensiz bir ortamda, özgürlüğün bulunup bulunmayacağına ya da özgür olmayan bir ortamda güvenli olunup olunmayacağına yönelik sorular sorulmuştur. Bu tartışma üzerine düşünüldüğünde ikisinin dengeli olması gerektiğini söylemek ve birbiri olmadan tam olarak karşılanamayacak durumlar olduğuna dikkat çekmek gerekmektedir.

11 Eylül Dönemine tekrar bakmak gerekirse ABD'nin Patriot Yasası ve terör tehdidiyle baş etmeye yönelik çıkardığı diğer yasalar ve uygulamalar birçok açıdan eleştirilmiştir. Bu yasaların herhangi bir politik örgütü; terör örgütü olarak doğrudan terörist tanımlamasına izin vermesi, arama konusunda bireylerin daha savunmasız hale gelmeleri, kişisel bilgilerine kolayca ulaşılmasına imkân sağlaması gibi konular oldukça tartışma yaratmıştır. Bunun yanı sıra bu yasayla ABD vatandaşı olmayan sanıkların üzerlerine isnat edilen bir suç olmadan gözaltına alınmalarının ve yargılanmadan uzun bir müddet tutuklu kalmalarının yolu açılmıştır.¹⁷⁵

Bu tarz yasalar, birçok terör eyleminin önüne geçip vatandaşların güvenliklerini sağlama açısından kullanıldığında, gerçekten terör saldırıları ile her gün karşı karşıya kalan insanlar için önemli görülmüştür. Bununla beraber hükümetlerin bu yasaları kendi politik çıkarları için kullanması ve suistimal etmesi durumunun da önüne geçilmesi bir

---

¹⁷³ Turhan ve Aksu, "11 Eylül Sonrası Abd'de Özgürlük ve Güvenlik Dengesi Açısından Terörü Önleme Amaçlı Tedbirler /Özellikle Patriot Kanunu ile Getirilen Kısıtlamalar." s.60.

¹⁷⁴ Mustafa Erdoğan, "Anayasal-Demokratik Bir Rejimde Özgürlük ve Güvenlik," *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi*, Sayı: 24 (2013): 21–29. s.23.

¹⁷⁵ Erdoğan. s.22.

zaruriyet olmuştur. Küresel olarak artan terör saldırılarının her gün daha da yoğunlaştığı dünyamızda bu tartışmalar günden güne artacağa benzemektedir.¹⁷⁶

11 Eylül terör saldırıları sadece ABD’de değil aynı zamanda Almanya ve diğer AB ülkelerinde de çeşitli yasaların değişmesine neden olmuş ve daha katı güvenlikçi yaklaşıma sahip yasalar ortaya çıkmıştır. “Almanya’da da yeni bir güvenlik kavramı arayışını başlatmış ve bu arayış eski anti-terör mevzuatını baştan sona yenileyen ve sivil özgürlüklere karşı ihlâl içeren yeni bir “güvenlik paketiyle” sonuçlanmıştır.”¹⁷⁷ Bu bağlamda düzenlenen yasalar ırkçılığı artırmış ve birçok yabancının sınır dışı edilmesinin önünü açmıştır.

Türkiye’nin terör saldırılarıyla olan geçmişinin ABD ve AB ülkelerine göre daha erken zamanlarda ortaya çıktığı bilinmektedir. Önce ASALA terör örgütünün ortaya çıkması ve 33 Türk diplomata suikast düzenlenmesi ve ardından PKK’nın ortaya çıkması, Türkiye’yi 90’lı yıllarda zora sokmuş gerek insan kaynağı açısından gerek ekonomik olarak Türkiye’nin ciddi sorunlar yaşamasına neden olmuştur. Bu dönemde Terörle Mücadele Yasası kapsamında atılan çeşitli adımlar ve düzenlenen sınır dışı operasyonlar, ABD ve AB’nin birçok devleti tarafından eleştirilmiş ve Türkiye bu anlamda engellenmeye çalışılmıştır. Ancak 2001 sonrasında Türkiye’nin çıkardığı yasadan daha sert uygulamaların bu ülkelerde de yürürlüğe girdiği görülmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde toplumlar güvenlik tehdidi ile karşı karşıya kaldıklarında demokratik söylemlerden ve yasalardan kolaylıkla uzaklaşabilmektedirler. Buna karşın yukarıda da belirttiğimiz üzere devletlerin terörle mücadele politikalarında samimi bir şekilde davranmaları ve bu bağlamda iktidarların güvenikleştirme çalışmasıyla beraber kendi çıkarları için çeşitli faaliyetler yürütmelerine dikkat edilmelidir. Toplumlar sadece terör tehditlerinde değil çeşitli salgın tehditlerinde yani olağanüstü durumlarda, güvenliklerini özgürlüklerine nazaran ön plana koyabilmekte olsalar da vatandaşlar aynı zamanda STK’lar aracılığı ile bu güvenikleştirmeye karşı özgürlük savunucusu olabilmişlerdir.

Bu bağlamda Türkiye’deki akademisyenler üzerinde yapılan bir araştırma dikkat çekmektedir. Akademisyenlere, güvenlik konusu hakkında hazırlanan bazı sorular

---

¹⁷⁶ Ali Albayrak ve İhsan Çapçioğlu, “Güvenlik-Özgürlük İkileminde Teröre Yönelik Tutumlar,” *Dini Araştırmalar*, Cilt: 20, Sayı: 7. Baskı: 275–90. s.275.

¹⁷⁷ Erdoğan, “Anayasal-Demokratik Bir Rejimde Özgürlük ve Güvenlik”. s.22.

yöneltilmiş ve doğum yerleri ve yaşadıkları bölge temelinde sonuçlar incelenmiştir. Bu bağlamda şu sonuçlar önemli görülmektedir:

Doğu Anadolu Bölgesi doğumlular ile Karadeniz Bölgesi doğumluların teröre yaklaşımları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma ortaya çıkmıştır. Bu sonuç, Doğu Anadolu Bölgesi doğumluların Karadeniz Bölgesi doğumlu katılımcılara göre daha güvenlikçi/güvenliği merkeze alan bir tutuma sahip olduklarını göstermektedir. Bunun, bölge insanının uzun yıllar PKK terörü nedeniyle ciddi güvenlik sorunlarına maruz kalması gerçeği ile açıklanabileceği daha önce de ifade edilmişti.¹⁷⁸

Gerek Türkiye'ye gerek dünyaya bakıldığında devletlerin, özellikle terör saldırılarından dolayı, güvenlikleşme politikalarında artış gözlemlenmiştir. Özellikle 11 Eylül saldırıları bu anlamda bir kopma noktası olmuştur. Bunların yanında salgınlar, düzensiz göçler, çevresel sorunlar gibi pek çok güvenlik sorunu nedeniyle devletlerin "tehditlerin arttığı yönündeki" okumaları farklı alanlarda da güvenlik politikalarını değiştirmelerine ve sertleşmelerine sebep olmaktadır. Ancak bu politikaların artması, dünyanın pek çok yerinde temel insan hak ve özgürlüklerinin azalmasına yol açması nedeniyle çeşitli arayışların da arttığı bilinmektedir. Hatta 2019 Aralık itibari ile dünyayı saran Covid 19 salgını sonrasında devletlerin, virüsün yaygınlaşmasını önlemek için aldıkları hukuk dışı yasaklayıcı kararlar, ABD ve AB devletlerinde protestolara sebep olmuştur.¹⁷⁹ Bunun yanında Rusya ve İsrail'de uygulanan yüz tanıma sistemiyle insanların dışarı çıkması ve yasaklara uyulup uyulmadığının kontrol edilmesi gibi kişisel özgürlükleri kısıtlayabilecek tarzda uygulamalar pek çok kişi tarafından eleştirilmiştir. Hatta Türkiye'de de benzer bir uygulama olarak görülen HES kodu sistemi belirli çevreler tarafından kişisel hayata müdahale olarak değerlendirilmiştir.¹⁸⁰ Bunun yanında ülkemizde de seyahat hakkını ve özgürce dolaşım hakkını kısıtlayan kimi yasakların toplumsal bir hareket olarak olmasa da sosyal medyada birçok kişi tarafından eleştirilmesine tanık olunmuş ve hukuki açıdan karşılığı olmayan yasaklardan dolayı cezai yaptırım uygulanan kimi vatandaşlar, dava yolu ile bu cezaları iptal ettirmişlerdir.¹⁸¹

¹⁷⁸ Albayrak ve Çapçioğlu, "Güvenlik-Özgürlük İkileminde Teröre Yönelik Tutumlar." s.289.

¹⁷⁹ "Covid: Hollanda'da Aşırı Sağlıkçıların Başını Çektiği Sokağa Çıkma Yasağı Protestoları Sonrası 15 Kentte Acil Durum İlan Edildi" BBC, 25.01.2021 tarihli haber, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55797399>, Erişim Tarihi: 29.05.2021.

¹⁸⁰ "Moskova'da Karantina: Yüz tanıma sistemiyle izleniyor", Gazete Duvar, 30.03.2020 tarihli haber, <https://www.gazeteduvar.com.tr/dunya/2020/03/30/moskovada-karantina-yuz-tanima-sistemiyle-izleniyor> Erişim Tarihi: 29.05.2021.

¹⁸¹ "Sokağa Çıkma Yasağı İhlaline Para Cezasını Mahkeme İptal Etti" Sözcü Gazetesi, 14:54, 06/01/2021'li haber. <https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/mahkeme-sokaga-cikma-kisitlamasina-uymayan-vatandasa-kesilen-para-cezasini-iptal-etti-6200112/> Erişim Tarihi: 29.05.2021.

Bu anlamda toplumlar güvenlik politikalarına, alınan kararlara ya da yapılan yasalara belli oranda destek verseler de bazı noktalarda eleştiri ve protesto haklarını kullanmışlardır. Önümüzdeki süreçte güvenlik-özgürlük tartışmasının terörizmle olan çalışmalarının yanında salgın döneminin etkisinin en az 11 Eylül kadar önemli bir yer tutacağı tahmin edilmektedir.

2.2. Postmodern Dönemde Güvenliğin İnşa Edilmesi Sorunu

2.2.1. Postmodern Dönemde Güvenlik Anlayışı

Postmodernizm; birinci bölümde kuramsal açıdan açıkladığımız kavramlara, iktidar ve güç ilişkisine eleştirel bir bakışla yaklaşmış ve söylem analizi yolu ile okumalar yapılması yöntemini benimsemiştir. Jacques Derrida bu anlamda üzerinde durduğu yapı sökülme tekniğini kullanarak kavramların alt metinlerine inmeyi hedeflemiştir. Kısaca yapı sökülme kavramını açıklamak gerekirse: “bir metin, teori, söylem, yapı, yapı montaj veya kurum olsun, herhangi bir bütünlüğün hem kuruluşu hem de yapısızlaştırılması ile ilgilidir.”¹⁸² Yapı sökülme tekniğine göre kavramların her zaman karşıtı bulunmaktadır. Bu anlamda bir kavram diğerine ya üstünlük sağlar ya da tam tersidir. Bu teknik, kavramlar kurumlar ve ideolojilere uygulanmaktadır.

Bunun için postmodern güvenlik anlayışına bakıldığında öncelikle “güvenlik” kelimesi üzerinde durmak gerekmektedir. Birdişi, bu noktada “güven” ve “güvenlik” kavramlarını ele almıştır. Güven kavramını ontolojik duygunun ismi olarak belirtirken güvenlik kavramının ise daha çok bir hal durumunun adı olduğunu ifade etmiştir.¹⁸³ Bunun yanında ikisinin de politikada olduğunu söylemiş ve bu temelde güvenin kaygı, güvenliğin ise tehdit ekseninde yansıdığını dile getirmiştir. Bu bağlamda güvenli olanın ve tehdit içerenin ne olduğunu anlamak için inşa edilen söylemler olduğu vurgulanmıştır. “Toplum tarafından doğru olarak kanıksanmış bu kararlı kavramlar birer izolasyon görevi görerek gerçeğin anlaşılmasını geciktirirler. Bir yöntem olarak konstrüktivizmin amacı ise bu izolatörleri aşarak güç, iktidar ve bilgi arasındaki ilişkiyi tanımlamaktır.”¹⁸⁴

---

¹⁸² Richard Devetak, “Post-Positivist Theories of International Relations,” *Introducing International Relations*, 3. Baskı (Palgrave Macmillan UK, 2005), 161–87. s.164.

¹⁸³ Fikret Birdişi ve E. Baran Pak, “Postmodern Güvenlik Sorunları ve Uluslararası Politikanın Virtüel Aktörleri,” VIII. *Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi*, Küresel ve Bölgesel Sistemde Devlet ve Devlet Dışı Aktörler (Bursa: Dora Yayıncılık, 2016), 1–18. s.6.

¹⁸⁴ Birdişi ve Pak. s.7.

Yukarıdaki metnin daha iyi anlaşılması ve üretilen söylemlerin gerçeğin nasıl anlaşıldığını ortaya çıkarması açısından, protestocuların vatan haini mi yoksa özgürlük arayışındaki insanlar mı olduğuna ve bu bağlamda kişileri nasıl değerlendirdiğimize bakmamız konunun daha net anlaşılmasını sağlayacaktır. Çünkü bu gibi konularda insanlar için üretilen söylem çerçevesinde gerçekler farklılık oluşturabilmektedir. Örneğin, “Nelson Mandela muhafazakâr İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher tarafından terörist olarak kabul edilirken yıllar sonra muhafazakâr İngiltere Başbakanı David Cameron tarafından “yaşayan en büyük adamlardan biri” olarak kabul edilmiştir.”¹⁸⁵

Günümüzde güvenlik anlayışı ciddi değişimlerden geçmiş ve hala daha farklı sorularla ortaya çıkmaya devam etmiştir. İnternetin ortaya çıkardığı tehditler ve siber suçlar, sanayileşmeden kalan sorunlar ile ortaya çıkan çevre sorunları; güvenliğe olan modern bakış açısını değiştirmiştir. Önceki bölümde bahsettiğimiz üzere ulusal güvenlikten bireysel ve küresel güvenlik düzeyine tartışmaların ekseninin değiştiği görülmüştür.

İnternetin gelişmesiyle medyanın söylem üretimi de sürecine dahil olmuştur. Bu gelişme, güvenliğin ya da tehdidin inşa edilmesinde medyanın önemli bir güç olduğunu gözler önüne sermiştir. Postmodern Dönemde medya üzerinden söylem inşası ile güvenlik kavramında ve tehdit kavramında farklılaşmalar ortaya çıkabilmektedir. Bugün Doğu Türkistan’da yapılan postmodern soykırım olarak değerlendirilen insan hakları suçu, Çin medyası tarafından eğitim kampları olarak lanse edilmekte ve Radikal İslam’a karşı bir önlem olarak dünyaya sunulmaktadır. Bahsi geçen söylem, Çin medyası tarafından inşa edilirken, ABD ve Batı medyasına göre inşa edilen söylem de Çin’in Doğu Türkistan’a karşı soykırım suçu işlediği yönündedir. Ekranlar ve açıklamalar ile Batı dünyası tarafından kınanan Çin’e, yaptırım olarak herhangi bir şey yapılamadığı görülmüştür. Günümüzde, Modern Dönemde ortaya çıkacak soykırımda verilecek olan tepkinin çok daha azının verildiği önemli bir durum olarak karşımıza çıkmıştır. BM, NATO, AB gibi oluşumlar tarafından sadece medya aracılığı ile algı savaşı yapılmakla yetinilmiştir.

Bunların yanında Vivienne Jabri, postmodern söylem aracılığı ile güvenliğin ve tehdidin tam olarak anlaşılmasının güç olduğunu ve bu bağlamda diğer teorilerden de

---

¹⁸⁵ A. Mellado Dominguez, “Postmodernism and Security Challenges in the Developing World,” *E-International Relations*, 2011, 1–6. s.1.

faydalanılması gerektiğini ileri sürmüştür. Toplumların kültürel kodları, sosyal durumları, tarihsellikleri de dikkate alınarak diğer teorilerin yöntemlerinden de faydalanılması gerektiğini ifade etmiştir.¹⁸⁶ Bu gereksinim, çatışma dönemlerinde postmodern teorinin yetersiz kaldığı Doğu Türkistan örneğiyle görülebilmektedir.

Postmodern düşüncenin çoğulcu anlayışa sahip olması, söylem analizinde dışlama süreçlerini dikkate alması ve daha açık bir davranış yönelimine sahip olması, çatışma gibi güvenliksiz durumlar için daha hoşgörülü bir tavır takınacağını düşündürmektedir. Bu durum postmodern yaklaşımın, farklı bölgelerde ortaya çıkan kimlik çatışmalarında, daha hoşgörülü olabileceği sonucunu doğurmaktadır.

Postmodern güvenlik çalışmalarından ve eleştirel kuramlardan önce “güvenlik” kavramı sadece tek aktör olan devlet temelinde ele alınmıştır. Ancak Postmodern Dönem ve yeni güvenlik çalışmalarının artması ve devlet dışı aktörlerin de konuşulmasıyla, güvenlik farklı temellerde ele alınmaya başlanmıştır.¹⁸⁷ Öyle ki bu dönemde insanlar, vatandaşlık bağıyla ilgili farklı aidiyetler duymaya başlamış, “güvenlik” artık devletin güvenliğinden ziyade toplumsal aidiyet gruplarının güvenliğini niteler olmuştur.¹⁸⁸ Ortaya çıkan farklı aidiyetler sayesinde kişilere güven sağlayıcı tek unsurun devlet olmaktan çıktığı bazı örnekler de yaşanmaktadır. Bu bağlamda yeni güvenlik anlayışlarının gelişmesine öncülük eden Kopenhag Okulu önemli görülmüştür.¹⁸⁹

Kopenhag Okulu, 1990’lı yılların başında ulusal güvenliğin geleneksel ve postmodern tanımlarını uzlaştırmaya çalışır. Ulusal güvenliği askeri, ekonomik, sosyal (kimlik ve kültürel alanda), politik ve çevresel boyutlarının birleşimi olarak nitelendirip, toplum güvenliğini öne çıkarır.

Postmodern güvenlik anlayışının güvenlik çalışmalarına eleştirisi; klasik çalışmalarda güvenliğin, Batı merkezli olarak ele alınması yönünde olmuştur. Bugüne kadar yapılan güvenlik çalışmalarını, Batı çıkarları ve Batının tehdit olarak gördüğü unsurlar üzerinden kurulan güvenikleştirme çabası olarak görmektedirler. Bu sebeple bu okulun düşünürleri dünyanın farklı yerlerinde su güvenliği, çevre güvenliği, sağlık güvenliği, iklim tehdidi yüzünden hayatına devam edemeyen toplumların güvenlik

---

¹⁸⁶ Dominguez. s.2.

¹⁸⁷ Kolasi, “Eleştirel Teori ve Güvenlik: Kimin İçin Güvenlik?” s.134.

¹⁸⁸ Oğuzlu, “Dünya Düzenleri ve Güvenlik: Ulus-Devlet Güvenlik Anlayışı Aşılıyor mu?” s.9.

¹⁸⁹ Ak, “Ulusal Güvenlik - Çevresel Güvenlik Ekseninde Silahlı Kuvvetler Çevre İlişkisi”. s.31.

sorunları ile de ilgilenmek ve bunlar ile ilgili politikalar üretmek gerektiğini ifade etmişlerdir.

2.2.2. Postmodern Dönemde Ulusal-Uluslararası Güvenlik

20. yüzyılın sonlarından bu yana ulusal klasik güvenlik beklentilerinin yanında başka güvenlik ihtiyaçlarının da ortaya çıktığından bahsedilmiştir. Bu durum postmodernizmin, güvenliğin tüm kavramlarını yeniden sorgulamasını ve farklı açılardan da ele almasını sağlamıştır. Günümüz dünyasında her ihtiyacımız gibi değişen güvenlik ihtiyacı; birey temelinde yükselen tehditlere ve küresel tehditlere karşı politikalar üretmek için Uluslararası İlişkiler disiplinini zorlamıştır.

Küresel ve bireysel sorunlara henüz eğilmemiş olan insanlık, ilk defa karşılaştığı bu tehditlerle nasıl baş edileceği konusunda ciddi çalışmalar yürütse de Postmodern Dönemi aynı anda yaşamayan devletler ya da toplumlar bu sorunlara aynı şekilde maruz kalmamıştır. Bu da gerek küresel gerekse bireysel güvenlik ihtiyacımızı karşılayacak ortak çözümler bulma noktasında geride kalmamıza sebep olmuştur.

Örnek vermek gerekirse bugün sanayileşmeyi çoktan tamamlamış ve sanayileşme ile gelen çevre yıkımına önceki dönemlerde neden olmuş gelişmiş devletler bulunmaktadır. Bunun yanında henüz sanayileşme evresinde olan ya da hiç sanayileşmemiş ve bunun doğal bir sonucu olarak çevre kirliliğine daha az yol açmış devletler bulunmaktadır. Bu farklı dönemlerdeki toplumların çevre kirliliğine katkıları ve bunu güvenlik tehdidi olarak görmelerinin seviyeleri dolayısı ile daha farklı seviyede olmuştur. Bugün iklim ve çevre konularında politikalar geliştiren gelişmiş ülkelerin, refah olarak da gelişmiş olduklarını ve bu bağlamda da gelişme sürecinde kirlittikleri doğayı ancak şimdi (olumsuz sonuçları günlük hayatı etkileyeme başladıktan sonra) düşünmeye başlamış olmaları dikkat çekicidir. Gelişmemiş toplumların ise henüz refah seviyesini yakalayamamış olmalarından dolayı çevre ve iklim gibi hepimizi tehdit eden konularda henüz politika geliştirmeye hazır bulunmadıkları anlaşılmaktadır. Küresel çapta değerlendirilen bu soruna hem bireyleri hem de devletleri yakından ilgilendiren bir konu olarak dikkat çekmek bu sebeple önemli görülmüştür.

Bugün küreselleşmenin ve internet çağının da etkisiyle küresel sorunlar bireyleri, sınır aşan bir şekilde güvensiz duruma da düşürebilmektedir. Bu durumun örneğini; Sandıklı ve Emekliler tarafından şu şekilde verilir:

...iletişim devrimiyle birlikte savaşlar ve devlet tekeli dışında da insan güvenliği her an her yerden gelebilecek tehditlerle karşı karşıyadır. Bugün, Şangay'daki bir hacker İstanbul'daki bir bilgisayara saldırıda bulunabilir ya da GDO'lu bir ürün dünyanın bir diğer bölgesindeki insanların genetik kodlarını etkileyebilir; artık coğrafi uzaklıkların ve sınırların önemi büyük ölçüde azalmıştır.¹⁹⁰

Postmodernizm; ulus devletlerin yeni sorunlarıyla mücadelesinin, hala eski savaş yöntemleri ile devam etmeyeceğini ön görmüştür. Bunun yanında yakın zamanda yaşanan Kırım'ın işgali ve Karabağ'ın işgalden kurtarılması bu yüzyılda hala ordulara ihtiyaç olduğunu ve klasik güvenliğin öneminin devam ettiğini bizlere göstermiştir. Aynı zamanda salgın dönemlerinde sınırların hala güvenlik sağlayıcı olduğu ve bireylerin belli sınırlar içerisinde, yaşamlarının güvende kalması için önemli bir kıstas olduğu açıkça ortaya koyulmuştur.

Bunların yanında uluslararası muhalefet, sınır ötesi terörizm ve mülteci hareketlerindeki artışlar sebebiyle, uluslararası tehditlerin hızla arttığı gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak Postmodern Dönemde ulusal güvenlik sorunları tek başına bir güvenlik çalışması olmaktan çıkmış, bunun yanında küresel olarak dünyanın birçok yerinde ortak yaşanan sıkıntılar ve sorunlar Postmodern Dönemin güvenlik sorunları haline gelmiştir. Bugün orduların varlığı sebebi ile değil daha çok küresel tehditler ile insanlar güvensiz hale gelmiş ve tehditler çoğalırken devletlerin doğrudan karşılıklı savaşa girmeleri önceki dönemlere göre azalmıştır. Bugün devletler askerleri ile değil daha çok askeri teknolojileri ve ekonomik savaş yöntemleriyle mücadele eder hale gelmişlerdir. Siber saldırılarla bir devletin diğer devletin seçimlerini etkileyebileceği, devlet sınırlarına ulaşarak onları zor duruma düşürebileceği farklı müdahale yöntemleri bulunmaktadır. Bu bağlamda savaş süreçleri birinci dalga savaş, ikinci dalga savaş ve şu anda siber saldırıların devletler düzeyinde arttığı süreç olan üçüncü dalga savaş kategorileri olarak ayrılmaktadır.¹⁹¹ Postmodern Dönemde güvenlik, bu örneklerle birlikte, çok boyutlu olarak ele alınmaya başlanmıştır.

2.2.3. Postmodern Dönemde Güvenlik Sorunları

Postmodern güvenlik sorunları, İkinci Dünya Savaşı'nda modern savların birer birer çöktüğünün görülmesiyle başlayan bir süreç içinde gelişmiş, özellikle de Soğuk Savaş

---

¹⁹⁰ Atilla Sandıklı ve Bilgehan Emeklier, "21'inci Yüzyılda Yeni Güvenlik Anlayışları ve Yaklaşımları," *Uluslararası Balkan Kongresi 21'inci Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanlar'ın Güvenliği*, Ed. Hasret Çomak ve Caner Sancaktar (Kocaeli, 2011), 1-41. s.30

¹⁹¹ Cülük Ahmet, "Modern Savaşın Değişen Karakteri ve Ortadoğu'da Vekalet Savaşları: İran-Hizbullah Örneği Vakası" Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi Ankara, (2020).

sonrasında kendini göstermeye başlamıştır. Hatta bu süreci başlatan önemli gelişmelerden birinin bilgisayarın icadı ve nükleer çalışmaların olduğu bilinen bir gerçektir. Bir yandan teknolojik gelişmeler süreci etkilerken diğer yandan Soğuk Savaş'ın sona ermesi ise Sovyetler Birliği'nin hâkim olduğu coğrafyada ve ABD'nin, Soğuk Savaş Döneminde ilgilendiği bölgelerde boşluk oluşmasıyla Postmodern Dönemin güvenlik sorunları, su yüzüne daha çok çıkmıştır. Bu durum ise bu bölgelerde küçük grupların silahlanmasına ve zamanla terör gruplarının ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.

Bugün dünyanın farklı yerlerindeki tüm insanları ilgilendiren ortak sorunlara ortak çözümler üretmek için güvenlik sorunlarının net bir şekilde ele alınması önemlidir. Bu bağlamda Oğuzlu, bugün yaşanan sorunların AB devletlerince, çevre sorunları, ekonomik problemler, insan hareketleri, organize suçlar ve terörizm olarak belirlendiğini vurgular.¹⁹²

Bahsi geçen dönemin güvenlik soruları Birdişi tarafından “uluslararası muhalefet”, “yük paylaşımı”, “uluslararası müdahalecilik” şeklinde üç farklı kategoride ele alınır. Bu başlıkların ortaya çıkarmış olduğu sorunlar ise transnational terörizm, durumsal determinizm ve son olarak yabancı düşmanlığı şeklinde belirtilir.¹⁹³ Bunların yanında günümüzde yaşanan güvenlik sorunlarını Aksu ve Turhan şu şekilde sıralar:

...ekonomik çöküş, politik baskı, kıtlık, aşırı nüfus artışı, etnik ayrılıklar, savaş, iç çatışmalar, bölgesel ve ulusal anlaşmazlıklar, doğa ve çevrenin tahribatı, terörizm, örgütlü suç, devletlerin kendi halklarına yönelik şiddet eylemleri, salgın hastalıklar, insan ve tehlikeli madde kaçakçılığı, silah - uyuşturucu ticareti, kara para aklama, gelişmekte olan demokrasilerin piyasa istikrarlarını bozmaya yönelik büyük finans dolandırıcılığı gibi bir dizi sorun...¹⁹⁴

Postmodern Dönemin güvenlik sorunları olarak ele aldığımız sorunlar birçok teori ve okul tarafında da çalışılmaktadır. Özellikle modernizm sonrası kuramlar olarak geçen feminist ve konstrüktivist kuramların güvenlik yaklaşımları ve diğer eleştirel yaklaşımlar eski güvenlik anlayışını sorgular. Kopenhag okulunun önemli çalışmaları ile Postmodern Dönem güvenlik sorunları bu alanda ciddi bir yer edinmiştir.¹⁹⁵

¹⁹² Oğuzlu, “Dünya Düzenleri ve Güvenlik: Ulus-Devlet Güvenlik Anlayışı Aşılıyor mu?” s.25.

¹⁹³ Birdişi ve Pak, “Postmodern Güvenlik Sorunları ve Uluslararası Politikanın Virtüel Aktörleri.” s.8

¹⁹⁴ Muharrem Aksu ve Faruk Turhan, “Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik,” *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2 (2012): 69–80. s.70.

¹⁹⁵ Sandıklı ve Emekler, “21’inci Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanlar’ın Güvenliği.” s.24.

Asıl üzerinde durulması gereken Postmodern Dönem ile ortaya çıkan sorunlar olduğu için Birdiqli'nin de üzerinde durduğu postmodern güvenlik sorunlarına göz atmak yerinde olacaktır. Bu bağlamda öncelikle transnasyonal terörizmden bahsetmek gerekir. "Terörizm, bir toplumda panik yaratmaya, görevdekileri zayıflatmaya, hatta devirmeye ve siyasi değişim yaratmaya yönelik şiddetin veya şiddet tehdidinin alt devlet uygulaması olarak tanımlanmıştır."¹⁹⁶ Transnational terörizm, Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle ortaya çıkan boşluğun da yol açtığı bir durumdur. Afganistan ve Ortadoğu'nun bazı bölgelerine baktığımızda 1990'lardan sonra otorite boşluğu ile bu bölgelerde birbiri ile iletişimde olan ya da düşman olan çeşitli terör örgütlerinin peyda olduğu görülmektedir.¹⁹⁷ Bunun yanında terörizmin uluslararası bir boyuta ulaşmasıyla ulus devlet niteliği taşımayan bu bölgelerdeki başarısız devletlerden türeyen örgütlerin, diğer ülkeleri de hedef aldıkları, hatta 11 Eylül saldırısında görüldüğü üzere ABD ve AB sınırları içerisinde dahi saldırılar düzenleyebildikleri görülmüş ve bu bağlamda tüm dünyada sınır aşan terör korkusu tırmanmıştır.

Buna karşılık ABD ve Batılı ülkelerin hızlı bir şekilde terör karşıtı çalışmalar başlattıkları bilinen bir gerçektir. Terörle mücadele kapsamında ABD'nin attığı bazı adımların sınır aşan terör hareketlerini durdurmadığı düşünülmektedir. Bugün gerek Libya'ya yapılan müdahale gerek önceden Irak'a yapılan müdahale bölgelerde savaşı ve terörü daha da kızıştırmıştır. Dönemin terör örgütleri bitirilsede dahi yeni terör örgütlerinin daha güçlü bir şekilde ortaya çıktığına dünya şahit olmuştur. Bu bağlamda silah ticaretinin de gündemden güne vazgeçilmez bir sektör olarak karşımıza çıktığını söylemek gerekir.

Sadece askeri güç ile değil aynı zamanda Turuncu Devrimler gibi planlanmış toplumsal hareketlerin de devletlerin iç işlerine transnational müdahalecilik kapsamında müdahale edilmesiyle devletler gündemden güne yönetim krizine girmiştir. Arap Baharı sonrasında yaşanan gelişmeler Arap dünyasında iç karışıklıkların ve çatışmaların bitmeği bir dönemin başlangıcı olarak karşımıza çıkar. Bu sorunlar sebebiyle; üzerinde durulması gereken Postmodern Dönemin güvenlik sorunu olarak uluslararası müdahalecilik gündeme gelmektedir.

Uluslararası müdahalecilik, bağımsız ulus devletlerin iç siyasetlerine sert güç unsurlarının kullanılmadan karışılmasını sağlayan bir durum olarak değerlendirilir.

---

¹⁹⁶ Walter Laqueur, "Postmodern Terrorism," *Foreign Affairs*, Cilt: 75, Sayı: 5 (2014): 24–36. s.24.

¹⁹⁷ Birdiqli ve Pak, "Postmodern Güvenlik Sorunları ve Uluslararası Politikanın Virtüel Aktörleri." s. 10

Darbeler, devrimler ve iç karışıklıkların körüklenmesi ile gerçekleşen iktidar değişimleri demokrasinin de işlemez hale gelmesine sebep olan, demokrasiyi tehdit eden bir durum haline gelir. Uluslararası müdahalecilik, ulusal egemenliğe de ket vuracak bir yöntemdir.

Bu dönemin bir diğer sorunu olarak karşımıza çıkan durum “durumsal determinizm” olarak Birdiqli tarafından dile getirilir. Philip Zimbardo’nun “Lucifer Effect”¹⁹⁸ kitabından yola çıkarak örneklemede bulunan Birdiqli; Ruanda, Bosna, Burundi gibi yerlerde işlenen insanlık suçlarını örnek vererek kişilerin belli durumlar içerisinde toplumsal durumlardan ve çevresel etkenlerden dolayı aşırıya kaçacak eylemler yapabildiğine dikkat çeker.¹⁹⁹ Yugoslavya’nın dağılması ve Boşnakların kendi devletlerin kurmak istemeleri üzerine Sırpların gerçekleştirdikleri Boşnak soykırımı dünyaca bilinmektedir. Durumsal determinizme verilecek en iyi örneklerden biri olarak karşımıza çıkan ve Sırp komşuları tarafından 6 gün boyunca farklı erkeklerin tecavüzüne uğrayan bir Boşnak kadınının yaşadığı durum oldukça üzücü ve durumu açıklayıcı bir olaydır.²⁰⁰ Bu ve benzeri yaşanan olayların insanların normal şartlarda yapmayacakları şeyleri belli toplumsal olaylar esnasında kendinden tamamen soyutlanarak vahşice insanlık dışı suçlar işleyebilecekleri görülür.

Postmodern Dönemde küreselleşmenin etkisiyle ve özellikle 11 Eylül sonrası Batı merkezli medyanın da katkı sunduğu güvensizlik hissi, bu dönemde “yabancı düşmanlığını” hiç olmadığı boyutlara getirmiştir.²⁰¹ Birinci bölümde de üzerinde durduğumuz üzere; “Postmodernizm medya-iletişim çağında gerçeğin yansıtılmaktan çok inşa edildiğini veya kurgulandığını belirtir.”²⁰² 11 Eylül sonrasında Batı toplumunda İslamofobi oluşturulmuş ve inşa edilmiş bir süreç olarak karşımıza çıkmıştır. Yabancı düşmanlığı ile Batı toplumunda; İslam ve terör tek bir şema içerisinde ele alınmış ve bu durum toplumun da bir hipergerçeklik yaşamasına sebep olmuştur.²⁰³ Bilgi ve iktidarın bu dönemde birbirinde bağımsız olmadığını söyleyen Foucault’un fikirleri ışığında İslamafobiyi değerlendirmek yanlış olmayacaktır.

---

¹⁹⁸ Zimbardo, *The Lucifer Effect Understanding How Good People Turn Evil*. s.211

¹⁹⁹ Birdiqli ve Pak, “Postmodern Güvenlik Sorunları ve Uluslararası Politikanın Virtüel Aktörleri.” s.11

²⁰⁰ “Sırplar Bosna’da Katliam Yapıyor I 1992 32. Gün Arşivi”, <https://www.youtube.com/watch?v=RFjN5kp6cug>, Erişim Tarihi: 30.05.2021.

²⁰¹ Birdiqli ve Pak, “Postmodern Güvenlik Sorunları ve Uluslararası Politikanın Virtüel Aktörleri.” 11-12.

²⁰² Ahmet Recai Tekin, “Postmodernizm Perspektifinden 11 Eylül ve İslamofobi: Üretilen Korkunun Temelleri,” *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 11 (2017): 97–121. s.100.

²⁰³ Tekin. 100.

Tarihsel olarak, iktidarların söylem ve gerçekliği üretme gücünün ne tür kimlikler inşa ettiği ve bunların nasıl tahripkâr sonuçları olabileceğini görmek bakımından 11 Eylül hadiseleri ve sonrasındaki İslamofobik şiddete ve gelişmelere bakmak yeterlidir.²⁰⁴

2.3. Postmodernizmde Güvenlik Kurumlarındaki Değişim

2.3.1. Postmodern Dönemde Güvenlik Stratejileri

Postmodern Dönemde güvenlik sorunlarının farklı açılardan ele alınmasının altında yatan psikolojik temel, birkaç yerde de vurguladığımız üzere 11 Eylül saldırıdır. Bu saldırılar sonrasında AB devletleri ve ABD askeri ve ekonomik anlamda kendilerini ne kadar güvenli olarak görseler de bu süreç ile terörizmin uzak topraklardan gelip kendilerini vurur.

11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında NSS02 adında, 17 Eylül 2002’de resmileşen ‘Ulusal Güvenlik Stratejisi’ni hazırlamıştır. Adı geçen stratejide 4 ana başlık oluşturulmuştur: 1. Önleyici Savaş 2. Askeri müdahale ve önceliklik 3. Yeni karşılıklılık 4. Demokrasiyi Yayma. ABD’nin ulusal güvenlik anlayışında, 11 Eylül 2001 sonrası, konvansiyonel ve nükleer tehdidin yanı sıra, kitle imha silahları ve söz konusu silahları kullanan, devlet dışı aktörler yani terör örgütleri, yine ABD’nin bakış açısıyla ‘haydut devletler’ ya da ‘başarısız devletleri öncelikli tehdit haline gelmişlerdir.²⁰⁵

Yeni güvenlik sorunlarını açıklamak ve onlarla baş etmek konusunda eski stratejilerin yetersiz kalmasından dolayı, Birdişi tarafından günümüz devletlerinin yeni sorunlarla baş etmekte kullandığı bazı stratejilere değinilir. Yeni stratejiler arasında ise Stephan Walt tarafından ortaya atılan tehdit dengesi teorisi (Balance of Therats), yeni çevreleme (Neo Containment), önalıcı savunma (Forward Defence), sessiz sızma (Peaceful Penetration), tutunma bölgeleri (Foothold) stratejileri ele alınmıştır. Öncelikle tehdit dengesi stratejisi devletlerin gerek jeopolitik gerek jeostratejik konumları gereği çevre devletlerden aldığı kimi tehditlere karşı nasıl bir politika geliştireceği konusunu içermektedir.

Yeni çevreleme stratejisi; coğrafi olarak olmasa da devletin izlediği politik ideolojisi gereği kendine ideolojik bağlamda tehdit olarak gördüğü kimi devletlere karşı geliştirdiği güvenlik politikalarını içermektedir. Buna bir örnek vermek gerekirse İran’ın sınırı olmasa da dünyadaki sistem gereği ABD ve İsrail ile ters düşmüş olması ve bu bağlamda geliştirdiği güvenlik politikaları örnek olarak ele alınabilir.

²⁰⁴ Tekin. s.105.

²⁰⁵ Şevval Gökbaş, “Çok Kutuplu Yeni Uluslararası Sistemde ‘Güvenlik’ Algısı,” 2016, s.1–6. <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/yeniguvenlikalgisi.pdf> Erişim Tarihi: 01.06.2021.

Birdişli, Postmodern Dönem güvenlik stratejilerinden bir diğer örneği olarak onalıcı savunma stratejisini ele alır. Onalıcı savunma taktiğini 11 Eylül sonrası geliştirmiş olan ABD, bu bağlamda Ortadoğu’da ve Afganistan’da bu stratejiyi uygulamaktadır.

Bir diğer strateji ise sessiz sızma stratejisi olarak verilir. Bu politika daha çok askeri bir taktik olarak kullanılmakla beraber gunumuz dünyasında siber güvenlik bu bağlamda önem kazanmıştır. Siber saldırı ve siber savunma taktikleri son zamanlarda devletler tarafından ciddiye alınan ve ciddi kaynak ayrılan konular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Postmodern Dönemin güvenlik stratejilerinden bir diğeri de tutunma bogelidir. Gunumuz dünyasında devletlerin sadece askeri anlamda güçlü olmaları yetmemekte bununla beraber dünyada kendilerine destek sağlayabilecekleri bazı bogelere politik anlamda da yerleşme çabaları gütmektedirler.²⁰⁶ Bu çerçevede Çin’in İpek Yolu Projesi vasıtası ile dünyada kendine önemli bir alan yarattığı bilinmektedir.

“Küresel ve bögesel güçlerin politik etki alanlarını kendi bogelerinin dışına taşıyarak uluslararası politikada etkinlik kazanma çabaları sonucu ortaya çıkan askeri ve politik yerleşim alanları tutunma bogeleri olarak adlandırılır.” Bu bağlamda Birdişli, tutunma bogeleri tablosuna şu şekilde yer verir:

Tablo 3: Buyuk ve Bogesel Güçlerin Tutunma Bogeleri²⁰⁷

ülke	Tutinma Bogesi
ABD	36 ülkede 550 askeri ussu var
Rusya	Ermenistan, Belarus, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Suriye, Tacikistan, Ukrayna
İngiltere	Belize, Brunei, Bahreyn, Kanada, Kıbrıs, Almanya, Kenya, Nepal, Singapur, Katar
Fransa	ad, Cibuti, Gabon, Fildişi Sahilleri, Lübnan Nijer, Senegal, BAE
in	Tacikistan (Wakhan Koridoru yakını), Cibuti/Deniz ussu

²⁰⁶ Fikret Birdişli, “Uluslararası Güvenliğin Tarihsel Gelişimi ve Post-Modern Güvenlik Dönemi,” *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, zel Sayı (2020): 235–60. s.249-252

²⁰⁷ Birdişli. s.251.

Hindistan	Buhutan, Madagaskar, Mauritius, Seychelles, Tacikistan
İtalya	BAE, Cibuti, Afganistan, Libya
Japonya	Cibuti
Türkiye	Kuzey Kıbrıs, Azerbaycan, Irak, Katar, Somali, Sudan, Suriye, Afganistan, Kosova/Bosna-Hersek

Bu dönemde güvenlik sağlama noktasında askeri güç unsurlarının silahlanma yarışının yanında, diplomatik kurumlar da önemli seviyeye gelir. Liberal değerler ile güçlenen diplomasi, Postmodern Dönemde, Ad Hoc koalisyonlarına (diplomasisine) dönüşür. Gelişimi 15. yüzyıl İtalya'sına dayanan bu diplomasi türü günümüzde de yeniden konuşulur hale geldi. Devletlerin birçok konuda çıkarlarının uyuşmasını bekleyerek ya da milli ve dini bağlamda bütünlükçü politikalarının diğer devletler ile uyuşmasını bekleyerek ittifak kurmaktansa belli konularda farklı ortaklıklar kurma yolunu açan bu diplomasi yolu postmodern güvenliğin sağlayıcısı bir yöntem olarak sayılır.²⁰⁸

2.3.2. Postmodern Dönemde Güvenlik Kurumları

Bunların yanında belki de bu stratejiler bağlamında ele alınması gereken bir diğer konu da güvenlik kurumları olarak karşımıza çıkmaktadır. Modern güvenlik çalışmalarının en önemli güvenlik kurumu ordulardır. Günümüzde askeri güvenlik ve ordu üzerine yapılan çalışmalar bulunur. Ordularda postmodern değişimlerin belli başlı ülkelerde gerçekleştiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Çok kültürcü, çok kimlikçi politikaları ile ön plana çıkan postmodern politikalar bu anlamda ordu sistemlerini etkilemeyi kısmen başarmış ve bazılarını kısmen dönüştürmüştür. Bu bağlamda “*The Postmodern Military: Armed Forces after the Cold War*” kitabı önemli bir kaynak olarak görülmektedir. Çalışma için kitaba ulaşılamasa da özet niteliğindeki bir makaleden edinilen bilgiler dikkat çekicidir.

Postmodern ordunun genel özellikleri açısından biraz önce de belirtildiği üzere “Bir askerden veya askeri analistten “postmodern orduyu” tanımlamasını isteyince, yüksek teknoloji, hassas silahlar, bilgi operasyonları ve muhtemelen (özellikle de Deniz

²⁰⁸ Birdişli, s.252.

Kuvvetleri ile ilişkiliyse) ağ merkezli bir yanıt almanız olasıdır.”²⁰⁹ cümlesi önemlidir. Bunun yanında postmodern orduların kimlik politikası bağlamında, ABD’nin kadın asker ve eşcinsel asker alımına değinilmiş ve bazı eleştiriler getirilmiştir. Bunun yanı sıra dünyadaki diğer devletlere bakıldığında postmodern kimliğe daha çok sahip olduğu vurgulanmaktadır. Değiştirilen bir yasa ile 1992 yılından itibaren, Kanada ordusuna trans bireylerin ve eşcinsellerin, kimlikleri açık bir şekilde orduya girebilmelerinin önü açıldı. Bu durum Kanada ordusunu postmodern izler taşıyor hale getirmiş ve güvenlik kurumunda değişimler yaşadığını göstermiştir. İsrail’e bakıldığında ise kadın askerlerin alındığı bilirse de entegrasyon noktasında geride kaldığı dile getirilir.

Postmodern askeri güçler, geleneksel askeri değerlerin erozyonu, sivil toplumdaki ayrı bir kimlik duygusunda bir azalma ve genellikle uluslararası ve çok uluslu varlıkların dahil olduğu veya yetkilendirildiği savaşlarla savaştan geleneksel olmayan misyonlara doğru bir amaç değişikliği ile karakterize edilir.” şeklinde postmodern ordu değerlendirilmiştir.²¹⁰

Kitabın anlatıldığı makalede modern askeri güçlere göre Postmodern askeri güçlerin ulus devlet ile olan bağlarının daha azaldığı söylemi dikkat çekicidir.

Postmodern Dönemde gerçekleşen insani müdahale kavramında Kanada ve Hollanda’nın ise sınıfta kaldığına, 1995’te Hollanda’nın Srebrenitsa’daki başarısızlığına dikkat çekilmekte ve uluslararası insani müdahale kapsamında postmodern askeri politikaların yeterince iyi durumda olmadığı sonucuna varılmaktadır.²¹¹

Bu bağlamda ele alınması gereken önemli bir güvenlik kurumu olarak NATO karşımıza çıkmıştır. Sovyetler Birliği’nin dağılması ile NATO’nun kuruluş amacını kaybetmesi, onun varlığının sorgulanır hale gelmesine sebep olur. NATO’nun geleneksel anlamda madde 5 ile hareket etmesinin yanında bu madde dışında yeni bir misyona sahip olduğu bilinmektedir. Bu misyon ile de bulunduğu eylemlerde farklılıklar oluşmaktadır.²¹² Bu maddenin eklenmesi ile 1980’den sonra dünyayı saran ve hızla türeyen terör eylemlerinin özellikle 11 Eylül sonrası batılı devletleri rahatsız etmesi ile ‘İnsani Kriz’ adı altında NATO kendine doğal bir alan yaratmıştır.

Kendi üyelerinden birine herhangi bir topraksal saldırı olmasını beklemeden, NATO’nun krizli yerlere müdahale edip oralarda barış ve istikrar oluşturmaya çalışması, NATO’nun Soğuk Savaş sonrası ortamda yerine getirmeye başladığı en

²⁰⁹ Erik Dahl, “The Postmodern Military: Armed Forces after the Cold War,” *The Journal of Military History*, Cilt: 54, Sayı: 3 (2001): 1–3. s.1.

²¹⁰ Dahl. s.2.

²¹¹ Dahl. s.2.

²¹² Tarık Oğuzlu, “NATO’nun Dönüşümü ve Geleceği,” *Ortadoğu Analiz*, Cilt: 4, Sayı: 40 (2012): 8–18. s.11.

temel alan dışı misyondur. NATO üyeleri arasında insani krizlere hangi durumlarda ve ne şekillerde müdahale edilmesine ve Birleşmiş Milletler'in onaylamadığı durumlarda düzenlenecek operasyonların meşruiyetine dair yapılan tartışmalar devam etmektedir. Bu tartışmalar Afganistan savaşı öncesinde ve sırasında yapıldığı gibi en son Libya Operasyonu ve Suriye'deki kriz bağlamında da yapılmaktadır.²¹³

Bu bağlamda düşünüldüğünde NATO'nun yeni kimliğini 1990 sonrası baz alınarak, postmodern güvenlik kurumu olarak değerlendirmek mümkündür. NATO'nun birleştirici bir çatı olması ve Putin iktidarına kadar olan genişleme prensibi ile din, dil, ırk, mezhep olarak çok farklı olan ülkelerin de katılımıyla küresel sorunlar konusunda adımlar atmaya çalışılması, onu hem Postmodern Dönemin bir güvenlik kurumu olarak hem de Postmodern Dönemin sorun çözücü bir güvenlik örgütü olarak düşünmemizi sağlar.

2.3.3. Postmodern Dönemin Özel Güvenlik Kurumları

Bilindiği üzere 1980'li yıllar dünyada neoliberal rüzgarların estiği yıllardır. Bu dönemde kamu sektöründen özel sektöre doğru hızlı bir geçiş yaşanmıştır. Bu düşüncenin temelinde ise özelleşmiş kurumların daha etkin olduğu görüşü yatmaktadır.

Neoliberal politikaların, Postmodern Dönemde gelişmesi ve dünyayı sarması güvenlik çalışmalarına da yansımıştır. Bu yansıma, güvenlik kurumlarının özelleşmesi ve devlet tekelinden çıkması gibi sonuçları ile karşımıza çıkmıştır. Bu değişimin ortaya çıkmasındaki önemli etmenlerden biri de 11 Eylül saldırıları sonrası ABD'nin terörizme karşı başlatmış olduğu savaş olarak bilinmektedir.²¹⁴ “Güvenlik hizmetlerinin sunulmasında küresel olarak görülen ve postmodern olarak nitelendirilebilen diğer iki gelişme de ‘özelleştirme’ ve ‘sivilleşmedir.’²¹⁵

Bunların yanında “İstihbarat artık sadece istihbarat teşkilatlarının oyun alanı olmaktan çıkmakta, çeşitli özel, kamu, kolektif ve ticari ajanlar artan ölçüde alana dahil olmaktadır.”²¹⁶ Güvenliğin bu etmenler ışığında bugün, gizli istihbarat servislerinden, askeri birliklere kadar birçok farklı alanda özel alternatiflerinin geliştiği görülmektedir. Postmodern güvenlik kuramlarının değişimini ele alan bir makale güvenlik

²¹³ Oğuzlu. s.10-11

²¹⁴ Filiz Çulha Zabcı, “Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler,” *Mülkiye Dergisi*, Cilt: 28, Sayı: 243 (2014): 21–48.

²¹⁵ A. Hamdi Aydın, “Polisin Organizasyon Yapısı ve Yönetimin Sisteminde Postmodern Değişim,” *Türk İdare Dergisi*, Cilt: 72, Sayı: 427 (2000): 143–62. s.156.

²¹⁶ Sait Yılmaz, “Temel İstihbarat ‘Toplama Analiz ve Operasyonlar,’” *21. Yüzyılda İstihbaratın Değişen Paradigmaları*, Cilt: 12 (Kripto Yayınları, 2019), 704. s.607.

kurumlarındaki bu değişimi sadece yukarıda belirttiğimiz noktalarda değil aynı zamanda kurumların ve kişilerin esneklik ve şeffaflık kazanmaları noktasından da ele alınır.²¹⁷

Bir tanım getirmek gerekirse özel güvenlik kurumları; “askeri özel güvenlik” ve “özel güvenlik” olarak ayrılan ticari kuruluşlardır. Faaliyetleri ise İçişleri Bakanlığı’nın iznine bağlıdır. “Gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulabilir, şube açamazlar, il içi ve il dışı farklı bir adreste faaliyet göstermeleri, ayrı bir faaliyet iznine tabidir, Özel Güvenlik Müfredatı haricinde başka bir konuda eğitim veremezler.²¹⁸ Özel güvenlik şirketleri, ulusal güvenlik kurumlarının aksine belli alanlarda uzmanlaşmışlardır. Bu sebeple de devletler tarafından zaman zaman onlardan destek alındığı görülür.

Özel güvenlik sistemine bakıldığında, güvenlikte şirketleşmenin tarihi çok eski olmasa da paralı askerlik konusunun çok daha eskiye dayandığı bilinmektedir. Ancak bugün kurumsallaşmış hali ile karşımıza şirketleşmiş özel güvenlik çıkmaktadır. Önümüzdeki süreçte Zabcı; özel askeri şirketlerin çok önemli bir konumda olacağını ileri sürmektedir. Ona göre bu şirketler uluslararası güvenliğin çeşitli sorunlarının vazgeçilmez bir yapısı haline gelecektir. Askeri şirket endüstrisi farklı siyasi bağlarla karşımıza çıkacak ve gizli ilişkiler etrafında şekillenecektir.²¹⁹

Bu bağlamda Yalçınkaya’ya göre ulusal savunma kapasitesinin düşmesi ve bu düşüşün, ulus devletlerin geleceğini tehlikeye atması durumu tartışılmalıdır.²²⁰ Bu endişenin yanında askeri özel güvenlik şirketlerinin bir diğer özelliği de “bu şirketlerin yönetiminde çalışanlar ve elemanlarının çoğu, eski istihbarat servisi ya da özel kuvvetler çalışanları olmasıdır.”²²¹

Ülkemizde özel güvenlik sektörü farklı alanlarda etkin bir şekilde faaliyet göstermektedir. 2004 senesinde yürürlüğe konan Özel Güvenlik Hizmetleri Yasası’nda (5188 nolu kanun) öngörülmüş hizmetler ile öngörülmeyen ancak yasaklanmış hizmetler de sunulmaktadır.”²²²

---

²¹⁷ Aydın, “Polisin Organizasyon Yapısı ve Yönetimin Sisteminde Postmodern Değişim”. s.254

²¹⁸ Gazi Uçkun, Asiye Yüksel, ve Barış Demir, “Özel Güvenlik Sektörünün Türkiye’deki Rolü ve Dünya’daki Konumu,” *EJOVOC: Electronic Journal of Vocational Colleges*, Cilt: 2, Sayı: 2 (2012): 22–30. s.24.

²¹⁹ Çulha Zabcı, “Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler”. s.4.

²²⁰ Haldun Yalçınkaya, “Özel Askeri Sektörün Oluşumu ve Savaşların Özelleşmesi,” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 61, Sayı:3 (2006): 247–77. s.247

²²¹ Sait Yılmaz, “Özelleşen Güvenlik, Askerleşen İstihbarat ve Yeni Paradigma,” 2012, 32. (Academia.com ‘dan alınmıştır.) s.3.

²²² Hüseyin Aras, “İç Güvenlikte Özelleşme Bağlamında Özel Askeri Şirketler,” *13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu (Kaysem13)*, Ed. Ali Fuat Gökçe (Gaziantep, 2019). 1747.

Bunun yanında askeri güvenlik olarak olmasa da Türkiye 257.192 özel güvenlik görevlisi çalışanı ile Avrupa’da birinci sırada yer almaktadır.²²³ Bahsi geçen sayı dikkate alındığında ve Brüksel’de merkezi olan Avrupa Özel Güvenlik Şirketleri Birliği raporuna göre Türkiye’nin en geniş çaplı sisteme sahip ülke olması göze çarpmaktadır.²²⁴

Buna karşın bu şirketler askeri güvenlik şirketlerinden ayrı olarak ele alınır. Bu bağlamda aralarında sivil ve hukuki olarak farklı tartışmalar olsa da pratik çalışmalara bakıldığında şirket bazlı hizmet veren güvenlik kurumlarının Türkiye’de askeri nitelik taşımadığı bilinmekte olup son zamanlarda askeri danışmanlık vurgusu ile ön olana çıkan SADAT’ın ise askeri nitelik taşıdığı görülür. İsmi “Uluslararası Savunma Danışmanlık İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş.” olarak geçen ve Türkiye’nin ilk ve tek askeri eğitim veren şirketi olarak kendini tanımlayan bu şirketin faaliyetlerinin ise kısmen gizli yürütülmeye çalışıldığı bilinmektedir.²²⁵ Bunun yanında şirketin başkanının SADAT’ın İslam ülkelerinde faaliyet göstereceği ve İslami anlamda hassasiyeti olan bir kurum olduğuna dikkat çekmesi üstünde durulması gereken bir söylem olarak görülmekle birlikte çalışmanın dışına çıkmamak adına değinilmemiştir.

Askeri güvenlik şirketlerinin son dönemlerde popüler olmasının sebeplerinden biri de dünyada sayılarının gittikçe artması ve bazı savaşlarda ve çatışma bölgelerinde önemli rol oynamış olmalarıdır. International Consortium of Investigate Journalists’in (ICIJ) uzun süreli yapmış olduğu araştırmaları sonucunda dünyada doksana yakın özel askeri temelli şirketin bulunması ve bu şirketlerin 110 ülkede faaliyet yürütüyor olmaları bu çerçevede önemli görülür. Sait Yılmaz özel askeri şirketlerin önemin belirtmek için barışın dahi özelleşmesi bağlamında şunları ifade eder:

Bu şirketlerin içinde yer aldığı yıllık 100 milyar dolarlık bir endüstriden söz ediliyor. Özel askeri şirketlerin kurulduğu ülkeler genellikle Amerika, İngiltere ve Güney Afrika. Çalıştıkları yerlerin başında ise, Afrika, Güney Amerika ve Asya geliyor (ICIJ, 2002: 2)²²⁶ Bu örneğin yanında “BM Genel Sekreteri Kofi Annan, 1998’te Ruanda’daki iç savaş sırasında, “teröristleri mültecilerden ayırmak için” özel bir şirketi görevlendirmeyi düşündüğünü, ancak o zaman “dünyanın barışın özelleşmesine hazır olmadığını...”²²⁷

²²³ Uçkun, Yüksel ve Demir, “Özel Güvenlik Sektörünün Türkiye’deki Rolü ve Dünya’daki Konumu.”22.

²²⁴ Uçkun, Yüksel ve Demir. s.22.

²²⁵ <https://www.sadat.com.tr/tr/> Erişim Tarihi: 04.06.2021.

²²⁶ Çulha Zabcı, “Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler”. s.4.

²²⁷ Sait Yılmaz, “21’inci Yüzyılda Güvenlik Alanının Yeni Sivil Aktörleri: Özel Askeri Şirketler ve Kontratçı Firmalar,” *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 6 (2015): 43–70. s.46.

Bu şirketlerinin önemini daha iyi kavramak için ABD- Irak Savaşı'na bakmak yerinde olacaktır. Bu savaşta askeri bütçe ile özel askeri güvenlik şirketlerinin bu bütçeden ne kadar faydalandıkları bağlamı dikkat çekicidir. ABD'de bu şirketler 200 milyar dolarla neredeyse savaş bütçesinin 1/3'ünü kullanmışlardır. Bu sayede ise ABD istediği birçok bölgede güvenlikleştirme adımlarını izlemiştir.²²⁸ Ayrıca ABD'de 20.000 kişiden daha fazla kişiye istihdam sağlaması açısından ve toplamda 11.00 farklı güvenlik şirketinin olması açısından Özel askeri güvenlik şirketlerinin geleceğin dünyasını belirlemedeki önemi görülmektedir.²²⁹

ABD'nin yanında diğer batılı ülkeler de bu konuda önemli adımlar atmışlardır. Örneğin; "İngiltere, 1999'da Kosova'da önemli bir rol oynayan, uçak destek birimi, tank ulaşım birimi için özel şirketlerle anlaşmalar yapmıştır."²³⁰ Dünya'da silah ticaretinin yanında savaş ticaretinin de artık kurumsallaşmış ve tamamen ticari bir kimliğe bürünmüş olması, bu örnekler ışığında bu şirketlerin gelecekte nasıl konumlanacakları açısından merak konusudur. Özel güvenlik şirketlerinin en çok bulunduğu bölgelerden biri olan ve hatta özel savaş olarak da bazı uluslararası ilişkiler uzmanları tarafından adlandırılan Irak Savaşı'nın geçtiği bölge Ortadoğu konu bağlamında dikkat çekicidir.²³¹ Irak'ta Pentagon'dan sonra en çok özel güvenlik askerine sahip olan özel bir şirketi olması ve bunun yanında İngiltere'nin yaklaşık 10.000 kişilik askeri gücü varken özel askeri güçlerin 10.000'i geçmesi kayıtlarda önemli olarak görülür.²³² Sayıların bu denli fazla olması özel güvenlik şirketlerinin dünyadaki öneminin ne kadar arttığını göstermesi açısından önemlidir. Askeri güvenlik şirketleri sadece askeri olarak değil aynı zamanda istihbarat alanında da uzmanlaşmış şirketler olarak karşımıza çıkar. ABD ve İngiltere'de istihbarat özel şirketlerinin çokluğu göze çarpar. Bu doğrultuda istihbarat şirketleri ise güvenlik şirketlerinin bir alt grubu olarak değerlendirilir. Ancak bu kategorinin yanında şirketlerinin hepsi güvenlik şirketi olarak değerlendirilmemekte olup bazıları sadece askeri ve güvenlik dışında istihbarat üzerinde durmaktadırlar.

Askeri şirketlerin gelecekteki rolü üzerine düşünüldüğünde ve şu andaki yapılanmaları göz önünde bulundurulduğunda Postmodern Dönem güvenlik anlayışının, Modern Dönemden oldukça farklı ve uzmanlaşmaya dayalı, ticari bir hale dönüştüğü

---

²²⁸ Yılmaz, "Özelleşen Güvenlik, Askerileşen İstihbarat ve Yeni Paradigma". s.2.

²²⁹ Uçkun, Yüksel, ve Demir, "Özel Güvenlik Sektörünün Türkiye'deki Rolü ve Dünya'daki Konumu." 28.

²³⁰ Çulha Zabcı, "Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler". s.11.

²³¹ Çulha Zabcı. s.26.

²³² Çulha Zabcı. s.11.

görülmektedir. Verilen örnekler incelendiğinde ABD ve Batılı diğer ülkelerde özel askeri güvenlik; savaş ve barışı da özelleştirmeye doğru dünyayı çekmişlerdir. Bugün gerek Orta Doğu'da gerek Libya'da ve diğer çatışma alanlarında askeri şirketlerden oldukça yararlanılmaktadır. Bu durum ise kimi uzmanlar tarafından tedirginlikle karşılanmakta ve sömürgeciliğin yeni türü olarak adlandırılmaktadır. Bu şirketler aracılığı ile ülkelerin kendilerine yeni sömürgeler mi bulduğu sorusunun sorulması önemlidir.²³³

Bu endişenin yanında bir diğer endişe de ulus devletlerin her ne kadar günümüzde bu şirketler üzerinde baskısı olduğu görülse ve bu şirketlerin devlet politikaları dışında herhangi bir adım atmaları denetlenbilse de önümüzdeki süreçte dünyanın farklı ülkelerinden ortaya çıkacak olan özel askeri ve istihbari güvenlik, kontrol edilemez duruma gelebilir. Bu bağlamda Türkiye'de ilke imza atan SADAT'ın adının, El Nusra'ya silah yardımı yaptığına dair çeşitli suçlamalarda geçmesi önemli bir konudur. Önemli olmasının sebebi, devletin haberinin olup olmadığı dahi bilinmeden, güney sınırimızda mücadele ettiğimiz ve Türk ordusunun doğrudan karşı karşıya geldiği bir terör örgütüne, yine Türkiye'de kurulan bir askeri şirketin silah gönderdiğinin iddia edilmesidir.²³⁴ Bu iddialar SADAT tarafından reddedilse de kimi çevrelerde soru işaretleri oluşmasına sebep olmaktadır. Bu gibi örnekler güvenlik çalışmalarında ele alınan askeri özel güvenlik şirketlerinin sadece devletler tarafından değil belli terör örgütleri, uyuşturucu kaçakçıları, mafya örgütleri hatta bireysel istekler doğrultusunda bile kullanılabileceği, bunun da toplumsal kaos çıkmasına neden olabileceği, devletlerin düşmanları ile yapılacak olan ittifaklar sonucunda içeriden sızmalara sebep olabileceğine kadar farklı sorunları ortaya çıkarabileceği gözlemlenmektedir.²³⁵ Tüm bu sorunlar ve soru işaretlerinin yanında devletlerin kontrol mekanizmalarını güçlü tutup Türkiye gibi henüz bu konu üzerine yasası olmayan, denetim mekanizması oluşturmamış ülkelerin özel askeri şirketlerin oluşumuna talep olduğu sürece hukuki boşluğu doldurmaları gerekmektedir.

---

²³³ Yılmaz, "Özelleşen Güvenlik, Askerileşen İstihbarat ve Yeni Paradigma". s.2.

²³⁴ "Sedat Peker'in El Nusra'ya Silah Gönderildi İddiasının Ardından Davutoğlu Konuşsun Çıkışı". <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/sedat-pekerin-el-nusraya-silah-gonderildi-iddiasinin-ardindan-davutoglu-konussun-cikisi-1840382> Erişim Tarihi: 05.06.2021.

²³⁵ Yılmaz, "21'inci Yüzyılda Güvenlik Alanının Yeni Sivil Aktörleri: Özel Askeri Şirketler ve Kontratçı Firmalar". s.47.

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

POSTMODERN DÖNEMDE ULUS DEVLETİN GÜVENLİĞİ

3.1. Ulus Devletler İçin Postmodern Dönemde Güvenliğin Öncelikleri

3.1.1. Ulus Devletlerde Güvenliğin Ana Öncelikleri

Modern güvenlik, Avrupa’da din savaşlarını bitiren Westfalya Barış Antlaşması ile ortaya çıkmıştır.²³⁶ Bu anlaşmadan sonra modern güvenlik anlayışı devletler düzeyinde oluşmaya başlamıştır. Devletlerin güvenliği; beka anlayışından vatandaşlık anlayışına geçişle beraber vatandaşların güvenliği anlamına gelmekteydi.²³⁷ Bu sebeple de ulus devletlerde güvenliğin öncelikli durumu, devletin güvenliği bağlamında ele alınmaktaydı. Devletlerin egemenlik anlayışları, vatandaşların güvenliği ve ulusal güvenlik bağlamında belli bir sisteme oturmuş olsa da uluslararası sistemin güvenliği konusu çokça tartışılmış ve kimi uzmanlar tarafından uluslararası sistem, anarşik bir yapı olarak görülmüştür.

Devletlerin güvenliği meselesinde ise realist kuram temelinde bir gelişme yaşanırken; silahlanma yarışına, askeri güç ve askeri teknolojilerin gelişimine oldukça önem verilmiştir. Bu bağlamda silahlanarak güç sağlama anlayışı diğer devletler tarafından tehdit olarak algılanmış, bu sebeple silahlanma yarışı bir kısır döngüye girmiştir.

Realist güvenlik anlayışına göre şekillenen ulus devlet sisteminin başat aktörü; devletin kendisi olarak ortaya çıkmıştır. Devlet bu sistemde hem güvenlik sağlayıcı hem de güvenliğinin sağlanması gereken bir konumunda yer almıştır.²³⁸ Bu çerçevede ele alınan en önemli kavram güç kavramı olmuştur. Realist kurama göre insan insanın kurdudur; insan doğası kötüdür yaklaşımları güvenlik oluşturmada güç kavramını önemli bir noktaya getirmiştir.²³⁹ Bu bağlamda, “Özellikle, Thomas Hobbes, Niccolo Machiavelli ve Jean-Jacques Rousseau’dan itibaren ilk dönem siyasal ideolojiler; realist yaklaşımı temel alarak ulusal çıkarları ve güvenliği konusunda devleti, rasyonel karar

²³⁶ Ak, “Ulusal Güvenlik - Çevresel Güvenlik Ekseninde Silahlı Kuvvetler Çevre İlişkisi”. s.12.

²³⁷ Oğuzlu, “Dünya Düzenleri ve Güvenlik: Ulus-Devlet Güvenlik Anlayışı Aşılıyor mu?” s.3.

²³⁸ Oğuzlu. s.5.

²³⁹ Atilla Sandıklı ve Bilgehan Emekler, “21’inci Yüzyılda Yeni Güvenlik Anlayışları ve Yaklaşımları,” *21’inci Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanlar’ın Güvenliği*, Ed. Hasret Çomak ve Caner Sancaktar (Kocaeli, 2011), 1–41. s.22.

veren güçlü ve egemen yapılar olarak saymış, ulusal çıkarlar adına çatışmayı meşru görmüştür.”²⁴⁰

Güç kavramının yanında gelişen bir diğer unsur da çıkarlardır. Ulusun çıkarları, devletin çıkarları vurgusu; iktidarlar tarafından sık sık kullanılmış ve atılan dış politik adımlarda ya da iç politikada ‘çıkarcı’ kavramına bolca atıf yapılmıştır.

Realist kuramdan sonra neorealist yaklaşımlarda ise güvenlik bakımında bazı farklılıklar yaşanmış, devletlerin güvenliği yaklaşımından sistem güvenliği yaklaşımına geçilmiştir.²⁴¹ Bu değişimlerden bir diğeri de realist kuramda öne çıkarılan güç kavramından ziyade, güvenlik kavramının üzerinde durulması olmuştur.²⁴² Neorealist çerçevede bu gelişmeler çıkarlar doğrultusunda ittifakların kurulmasını sağlamıştır. Ulus devletlerin güvenlik arayışlarını Waltz şu şekilde açıklamıştır;

Devletler, ancak hayatta kalma güvence altına alınırsa, huzur, kâr ve güç gibi diğer hedefleri güvenle arayabilir. Güç bir amaç değil bir araç olduğundan, devletler iki koalisyondan daha zayıf olana katılmayı tercih ederler. Muhtemelen yararlı bir araç olan gücün, izledikleri amaç haline gelmesine izin veremezler. Sistemin onları aramaya teşvik ettiği hedef güvenlidir. Artan güç bu amaca hizmet edebilir veya etmeyebilir. Örneğin, iki koalisyon verin, birinin üye çekmedeki daha büyük başarısı, diğerini, eşitsizlikler genişlemeden önce sürpriz yoluyla zaferi umarak önleyici savaşa riske atmaya teşvik edebilir. Devletler gücü en üst düzeye çıkarmak isteselerdi, daha güçlü tarafa katılırlardı ve dengelerin oluşmadığını, ancak bir dünya hegemonyasının oluştuğunu görürdük. Bu olmaz, çünkü sistem tarafından tetiklenen davranış, sürü halinde gitmek değil, dengelemektir. Devletlerin ilk kaygısı gücü maksimize etmek değil, idare etmektir.²⁴³

Buradan da anlaşılacağı üzere özellikle 1970 sonrasında caydırıcılık ve ittifak kavramları öne çıkmış, devletler güç arayışından ziyade güvenlik arayışı bağlamında ele alınmıştır. Bu yüzden caydırıcılık ve dengeleme politikaları önem kazanmış, revizyonist devletlere karşı dengeleme politikası uygulanmış ve revizyonist devletlere karşı bloklar oluşmaya başlamıştır.²⁴⁴

Waltz’a göre “her devlet istikrarlı olsa, sadece güvenlik için çabalasaydı ve komşuları üzerinde hiçbir planı olmasaydı, yine de tüm devletler güvensiz kalacaktı; zira bir devletin güvenlik araçları, varlıkları içinde, diğer devletlerin tehdit edildiği araçlardır.”²⁴⁵

²⁴⁰ Ak, “Ulusal Güvenlik - Çevresel Güvenlik Ekseninde Silahlı Kuvvetler Çevre İlişkisi”. s.12.

²⁴¹ Ayhan, “Yeni Güvenlik Konsepti ve Güvenliği Sınır Ötesinde Karşılaşma”. s.135.

²⁴² Ayhan. s.136.

²⁴³ N. Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, (Sydney:Addison Wesley 2004) s.126.

²⁴⁴ Oğuzlu, “Dünya Düzenleri ve Güvenlik: Ulus-Devlet Güvenlik Anlayışı Aşılıyor mu?” s.7.

²⁴⁵ Waltz, *Theory of International Politics*. s.64.

Ulus devletlerin güvenlik yaklaşımlarını ve önceliklerini inceleyen kuramlardan bir diğeri liberal kuramdır. Liberalizme göre devlet tek aktör olarak görülmemiş, onun yanındaki bazı aktörlerin varlığından da söz edilmiştir. Bu aktörler bireyler ve uluslararası şirketler olarak belirlenmiştir. İdealist yaklaşımlarla benzerlik taşıyan güvenlik anlayışları ise barışı sağlamak üzerine tartışmaların paralelinde gelişmiştir. Uluslararası arenada yapılan devlet üstü örgütlenmelerin çatışmayı azaltacağı ve barışı korumaya katkı sunacağı beklentileri üzerine şekillenen idealist kuram, güç ve güvenden ziyade; iş birliği, uluslararası örgütlenme ve barış kavramları üzerinde durmuştur. Her iki dünya savaşı sonrasındaki gelişmeler idealist bakış açısının yıpranmasına sebep olmuş, uluslararası örgütlerin ve iş birliklerin barışı koruyacağına yönelik algı yıkılmıştır. Ancak Liberal Dönemde ele alınan güvenlik anlayışında, iş birliği kavramı ve devletin tek aktör olmaması gibi konular tartışılmaya devam etmiştir. Liberal tartışmalar ve bunun yanında Marksist güvenlik yaklaşımları realist ya da neorealist güvenlik yaklaşımlarının tekliğini ve katılığını yumuşatmada etkili olmuştur. Bunun yanı sıra ulus devletin güvenlik anlayışı 1980'lerden sonra tartışmalarda çok yer almış ve ikincil güvenlik olarak ele alınan güvenlik anlayışları eleştirel güvenlik tartışmaları sayesinde gelişmiştir.

Günümüzde postmodern ve eleştirel güvenlik yaklaşımları sıkça tartışmaya ve dünyada karşılığı olmasına rağmen realist ve neorealist güvenlik bakışı hâkim konumdadır.²⁴⁶ Bugün sıcak çatışmaların yoğun bir şekilde devam etmesi, sınırların düşünüldüğü kadar önemsiz hale gelmemesi ve askeri güç ve askeri güvenlik çerçevesinde devletlerin yarış halinin devam etmesi bu kuramların devamlılığının bir göstergesi olmuştur.

3.1.2. Ulus Devletlerin Güvenliğinde İkincil Konular

Ulus devletler birçok yerde de bahsettiğimiz üzere geleneksel ve modern güvenlik yaklaşımları realist, idealist, neorealist veya liberal güvenlik konuları olarak sınıflandırılmıştır. Özellikle realist ve neorealist güvenlik anlayışı üzerine konumlandırılan ulus devlet güvenlik anlayışında birincil sırada yer alan bazı başlıklar olmuştur. Bunlar tahmin edilebileceği üzere askeri anlamda ulus devletin bütünlüğünü, bölünmezliğini ve bağımsızlığını korumaya yönelik olarak, devlet bütünlüğü üzerine kurulmuş bağlamlar olmuştur. Bunun sebebi, devlet güvenliğinin vatandaşların

---

²⁴⁶ Sandıklı ve Emekler, "21'inci Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanlar'ın Güvenliği." s.22.

güvenliği ile özdeşleştirilmesidir. Oğuzlu'nun da sade bir şekilde açıkladığı üzere ulus devlet döneminde güvenlik kaygısı askeri bağlamda yüksek politikalar olarak değerlendirilmiştir. Bunların dışındaki güvenlik başlıklarına ise alçak politika denmiş ve ikincil güvenlik sorunları olarak görülmüştür. Alçak politikalar kategorisinde çevre, sağlık, ekonomi gibi konular sıralanmıştır.²⁴⁷

Bir önceki başlıkta bahsettiğimiz güvenlik yaklaşımları klasik yaklaşımlar olarak nitelendirilmiştir. Ancak iklim değişikliği ve çevre sorunları, ekonomik sorunlar gibi konular eleştirel yaklaşımlar bağlamında ele alınmaktadır. Bu sayede ekonomi, sosyoloji, felsefe, tarih, psikoloji, antropoloji, hukuk gibi alanları da kapsayacak şekilde bir güvenlik okuması yapılmıştır. Bu süreç ile güvenlik üzerine olan tartışmalardan güvensizlik üzerine olan tartışmalara doğru bir geçiş yaşanmıştır. Güvensizliğin kaynaklarını araştırma ve bu doğrultuda konuşma, güvenliğin daha farklı bir açıdan ele alınmasına önem kazandırmıştır.²⁴⁸

Ulus devletlerin birincil ve ikincil güvenlik sorunları birçok siyaset bilimcisi tarafından ele alınmıştır. Ancak günümüzde ikincil güvenlik konularının, önceki dönemlere nazaran, daha az ikincil karakterli olduğu görülmüştür. Özellikle Postmodern Dönemle birlikte çevre, iklim, sağlık, ekonomi gibi ikincil sorunların gün geçtikçe hayatımızı daha çok etkilemesi devletlerin bu konulara daha fazla ilgi göstermesine neden olmuştur. Son dönemlerde NATO gibi askeri güvenlik anlayışının üzerine oturan bir kurum dahi çevre gibi konular üzerinde durmuş ve bunlarla ilgili çalışmalar yapmak için çeşitli girişimlerde bulunmuştur.²⁴⁹

Ulus devletlerin ikincil konuları eğilmesinde en önemli etmen bu konuların devletleri doğrudan hedef alır hale gelmesidir. Bugün askeri bir tehdit olmasa da ekonomik, doğa ve insan sağlığıyla ilgili konularda devletler iyileştirici politikalar üretmek zorunda kalmışlardır. Günümüzde yaşanan Covid-19 salgını, devletlerin ikincil konulara eğilmek zorunda olduklarının en somut örneğini teşkil etmektedir.

Dünya çapında yaşanan ekonomik krizler, devletlerin hareket alanlarını sınırladığı ve vatandaşlarını yoksullaştırdığı için, devletleri güvenlik politikalarını tekrar gözden

---

²⁴⁷ Oğuzlu, "Dünya Düzenleri ve Güvenlik: Ulus-Devlet Güvenlik Anlayışı Aşılıyor mu?" s.8.

²⁴⁸ Fikret Birdişli, "Güvenlik Kültürü," *Güvenlik Çalışmaları*, Ed. Oktay Bingöl ve Ali Bilgin Varlık, 1. Baskı, (İstanbul: Arel Üniversitesi, 2020), (Researchgate.net 'den alınmıştır.) 1–20.

²⁴⁹ Bu konu hakkında detaylı araştırma için bkz.

<https://www.nato.int/docu/review/topics/TR/environmental-security.htm> Erişim Tarihi: 13.07.2021.

geçirmeye yöneltmiştir. Devletlerin, neoliberal politikalarla birlikte tekelleşmiş özel şirketlerin doğması ve bu bağlamda zengin yoksul arasındaki uçurumun artması ekonomik sorunları daha karmaşık hale getirmiştir. Ekonomik sorunlar, güvenlik çerçevesinde devletleri askeri güç kapasitesi bağlamında etkiledikleri için önemli bir konu olarak değerlendirilmiştir.

İkincil güvenlik konularından biri de küresel çapta artan göç hareketleridir. Ulus devletlerin sosyal, ekonomik, hukuki bağlamlarda sorunlar yaşamasına sebep olmuştur. Örneğin AB devletleri doğu ülkelerinden gelen göç hareketlerine karşı politikalar geliştirmek zorunda kalmışlardır. Yoğun göç alan ülkelerin vatandaşları ile mülteciler arasında sorunlar yaşanması, ekonomik anlamda göç hareketlerine hazır olmayan ülkelerin en önemli problemi haline gelmiştir. Bu sebeple birçok ülke, sınır kapılarını sıkı bir şekilde kontrol etmeye başlamış, göçmenlere vatandaşlık vermek konusunda şartları zorlaştırmıştır.²⁵⁰

Bugün sanayileşmeyi tamamlamış ülkelerin yaşadığı hava kirliliği, su kirliliği, toprak kirliliği sorunları onları doğrudan tehdit eder hale gelmiştir. Sanayileşmekte olan ülkelerin ise aynı hataları yapmalarıyla benzer sorunlarla karşılaşmaları durumu daha da karmaşık hale getirmiştir. İngiltere ve Çin’de bugün yaşanan hava kirliliği sebebiyle ileride ciddi hastalıkların artabileceği düşünülmektedir. Bunun gibi konular ve sorunlar nedeniyle devletler çevre sorunlarına daha çok ilgi göstermeye başlamıştır. Ancak istenen seviyeye gelmemiş çok fazla ülke bulunmaktadır. Şirketlerin çıkarları için fabrikaların atıklarının, denizlere ve toprağa bırakılması, devletlerin bu konular üzerindeki yaptırımlarının ve denetimlerinin yetersiz olması, ikincil güvenlik sorunlarının özellikle gelişmekte olan ülkelere daha geri planda kaldığını göstermiştir.²⁵¹

Tüm bu sorunları tek tek açıklamak konudan uzaklaşmaya sebep olacağı için bugünkü durum birkaç örnek ile özetlenebilir. Ulus devletler her ne kadar son dönemlerde bu konularla ilgili çalışmalar yapsalar da onları henüz bu konular öncelikli sorunlar listesine konumlandıramamışlar. Bugün hala Ortadoğu, Afrika ve diğer coğrafyalarda paylaşım sorunu askeri düzlemde ilerlemektedir. Bu durumda çevre ve sağlık sorunları göz ardı edilmekte ve öncelikli olarak askeri temelde bir güvenlik

---

²⁵⁰ Alparslan Erdoğan, Metin Çorabatır, Tanju Karagöz, Fulya Memişoğlu, Giray Sadık, Helga Rittersberger Tılıç, “Göç ve Sınır”, *Thinktech Odak Toplantısı*, Ankara 2019.

²⁵¹ Ak, “Ulusal Güvenlik - Çevresel Güvenlik Ekseninde Silahlı Kuvvetler Çevre İlişkisi”. s.3-4.

sağlamak düşüncesi hâkim olmaktadır. Bu sebeple ulus devlet güvenliğinde bireylerin karşı karşıya kaldıkları sorunlar zaman zaman önem sırasında geri plana atılmaktadır.

3.1.3. Ulus Devletin Güvenliği İçin Göz Ardı Edilen Konular

Güvenlik için önce tehdit kelimesi üzerinde kısa bir tanım yapmakta yarar vardır. Bu bağlamda "...bir anlamda güvenlik, kendisine meydan okuyan tehditler tarafından tanımlanır ve değerlendirilir."²⁵² Ulusal güvenliğe karşı tehditler iki kategoride Richard Ullman tarafından kategorileştirilmiştir. Bunlar ise aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1) Bölgenin sakinlerinin yaşam kalitesini büyük ölçüde ve nispeten kısa bir zaman diliminde düşürme tehdidinde bulunan bir eylem veya olaylar dizisidir.

2) Bir devletin hükümetinin veya devlet içindeki özel, sivil toplum kuruluşlarının (kişiler, gruplar, şirketler) kullanabileceği politika seçenekleri yelpazesini önemli ölçüde daraltma tehdidinde bulunur.

Birinci kategori, dış savaflardan iç isyanlara, ablukalar ve boykotlardan hammadde kıtlığına ve yok edici salgın hastalıklar, yıkıcı sel baskınları veya büyük ve yaygın kuraklıklar gibi yıkıcı "doğal" afetlere kadar uzanan karışıklıklar ve bozulmalar yelpazesini içerebilir. Bunlar çoğunlukla oldukça açıktır: onların varlığında herhangi bir gözlemci, bir toplumun refahının büyük ölçüde bozulduğunu anlayacaktır.²⁵³

Birinci kategoride daha çok vatandaşların yer aldığı ve ikincil konular olarak adlandırdığımız başlıklar yer almaktadır. İkinci tanım ise devletin kendi güvenliğini sürdürmeye çalıştığı diğer konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda devlet, kendi güvenliklerini sağlamak ve sürdürmek adına bazen diğer konuları ikinci plana atabilmektedir.

Toplum sözleşmesi ile ortaya çıkan ve güvenlik ve özgürlük arasında bir denge kurmaya çalışan modern devletler, güvenlik söz konusu olduğunda zaman zaman bazı konuları göz ardı edebilmektedir. Bu bağlamda en çok tartışılan konulardan biri kişisel hak ve özgürlükler olarak karşımıza çıkmaktadır. Demokrasi ile yönetilen modern devletlerin tarihinde sıkça, çeşitli protesto eylemleri ve hatta sivil itaatsizliklerin yaşandığı bilinmektedir. Sivil itaatsizlik tanımına bakarsak şiddet kullanma tekeline sahip olan devlete karşı olarak hukuki yollar vasıtasıyla ve şiddet içermeyen eylemlerle hak aramak isteyen vatandaşın hakkı olarak karşımıza çıkar. Bu bağlamda gelişmiş demokrasilerde protestocular karşısında zaman zaman hükümetler geri adım atarken, bazen de sert müdahalelerde de bulunmuştur. Bunun yanında demokratikleşme çabası devam eden ve gelişmekte olan ülkelerde bu durum güvenlik korkusu sebebi ile daha

²⁵² H. Richard Ullman, "Redefining Security," *International Security*, Cilt: 8, Sayı: 1 (1983): 129–53. s.133.

²⁵³ Ullman. 133.

farklı şekilde seyretmektedir. Gerek Turuncu Devrimler gerek Arap Baharı tecrübeleri, devletlere dış müdahalelerin sivil itaatsizlik aracılığı ile yapıldığını göstermiştir.²⁵⁴ Bu sebeple güvenlik sağlama hissi ile demokratik bir hak olan protesto ve grevlerin, transnasyonal muhalefet olarak kullanılmasını engellemek adına, devletlerin sivil hareketleri engellemek için daha sert güç kullandıkları gözlemlenmiştir. Hatta bu sebeple gelişmekte olan devletler; STK'ları genel itibari ile kullanılmaya açık kuruluşlar olarak algılamışlar. Bu durum demokratik gelişimin bir kısır döngüye girmesinin en önemli sebeplerindendir. Gelişmekte olan ulus devletler bu gibi güvenlik politikaları sebebiyle dışarıdan gelecek olan bir siyasi müdahaleye açık olduklarını düşündükleri dönemlerde otoriterleşme eğilimi göstermişlerdir.

Bunun yanında devletler tarafından; askeri anlamda güvenliği sağlamak, sınırları korumak, iç ve dış egemenliğin meşruiyetini devam ettirmek için ekonomik kaygılar sebebi ile de kimi sorunlar göz ardı edilmiştir. Daha önce sıkça gündeme getirilen çevre sorunlarıyla yeterince ilgilenilmemesinin altında yatan önemli sebeplerden biri de budur. Bunun yanı sıra vatandaşların ekonomik refahının da ulus devletler tarafından zaman zaman göz ardı edildiği görülmektedir.

Anayasanın 16. maddesinde devletin bir diğer görevinin, tekelleşmenin önüne geçmek olduğu açıkça yer almaktadır.²⁵⁵ Ancak son dönemlerde dünyadaki neoliberal politikaların artması, tüm dünyayı zengin etmek yerine, ekonomileri özel şirketler temelinde tekelleşmeye götürmüştür. Bu durum, devletlerin güvenlikleri noktasında ekonomik problemler yaşamasına ve sorunun çözümüne ilişkin geliştirilmesi gereken politikaların göz ardı edilmesine neden olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan sömürgecilik yarışı ve sanayileşmenin hızla devam etmesi sonucunda, bu süreci tamamlamış olan bazı devletlerde ciddi çevre problemleri ortaya çıkmıştır. Özellikle hava kirliliğine neden olan fabrikalaşma ve fabrika atıklarının sulara bırakılması bir süre sonra bu devletlerde ciddi sorunlar doğurmuştur. Sanayileşme sürecini tamamlayan devletler söz konusu sorunlara karşı mücadelede ekonomik olanaklarını kullanarak alt yapısını zamanla geliştirirken, aynı şeyi sanayileşme süreci devam eden devletler açısından söylemek

---

²⁵⁴ "Ukrayna'da Turuncu Devrimin Sonu"

<https://www.cnnturk.com/2010/dunya/02/07/ukraynada.turuncu.devrimin.sonu/562698.0/index.html>

Erişim Tarihi: 13.07.2021.

²⁵⁵ Ayhan, "Yeni Güvenlik Konsepti ve Güvenliği Sınır Ötesinde Karşılama". s.62.

oldukça güçtür. Dünyada çevre sorunlarının artmasına rağmen devletler kendi çıkarlarını korumak ve kurulu düzeni devam ettirmeden yana oldukları için, bahsi geçen konular göz ardı edilen güvenlik sorunları kategorisine yerleştirilmiştir.

Kısaca devletler askeri olmayan ve realist olmayan güvenlik sorunlarını kendi çıkarları uğruna göz ardı etmektedir. Gerek kadın mücadelesi gerek çevre hareketleri gerek özgürlük ve demokratik taleplere yönelik gelen tehditler, devletler tarafından yok sayılmaya devam edilmektedir. Her ne kadar son dönemlerde uluslararası çözüm önerileri ve anlaşmalarla devletler bu sorunlara daha çok dikkat eder hale gelmeye çalışsa da ulus devletlerin eğiliminin hala askeri güvenlik araçlarında sıkıştığı ve bu konuya daha çok önem verdikleri gözlemlenmektedir.

3.2. Postmodern Dönemde Ulus Devletlere Yönelen Tehditler

3.2.1. Ulus Devletlere Yönelen Ulusal Tehditlerin İçeriği

Güvenlik olgusunun incelenmesinde önümüze çıkan en önemli kavram tehdit kavramıdır. Güvenliğin konuşulması, tartışılması gibi birçok konuda ele alınması gereken öncelikli bir olgudur. Tehdit; güvenliğin sağlanması gerekliliğini ortaya çıkaran en temel taşlardan biridir.

Modern dönemde sadece ulusal tehdit ve yüksek güvenlik politikaları alanında akla gelen tehditler varken postmodern dönem olarak adlandırılan 1980 sonrasında tehdit algısında da değişimler olmuştur. Devletler ve hatta toplumlar kendilerine risk ve tehdit olarak algıladıkları şeyler konusunda tarih boyunca farklı yaklaşımlar geliştirmişlerdir. Bunun sebeplerinden biri de tehdit algısında yaşanan değişiklik olmuştur. Son yıllarda özellikle çevre, iklimin krizi, kontrolsüz göç hareketliliği gibi dünyanın hepsini ilgilendiren ve yeni oluşan bir tehdit algısı ile karşı karşıya olduğu da görülmektedir. Bu bağlamda güvenlik algısı ve güvenlik kurumlarının kurumsal işleyişleri de dönüşüme uğramıştır.²⁵⁶

Uluslararası İlişkiler tartışmalarında, ulus devlet güvenliği, 21. yüzyılda kurumsallaşan “ulusal güvenlik” olarak da adlandırılmaktadır. Ulusal güvenlik kavramı; genel itibari ile devletin egemenliğini korumak, bağımsızlığını ve toprak bütünlüğün ilelebet devam ettirmek üzerine kurgulanmıştır.²⁵⁷ Bu bağlamda devletler tarafından

²⁵⁶ İyiat Bora, “Uluslararası İlişkiler Disiplininde Güvenlik Kavramı ve Kopenhag Okulu,” *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 5 (2020): 3–13. s.4.

²⁵⁷ Stolberg, *How Nation-State Craft National Security Strategy Documents*. s.1-2.

ulusal güvenlik stratejileri geliştirilmiştir. Ulusal güvenlik stratejileri devletlerin ilerideki hedefleriyle ilgili olarak değerlendirilmiştir. Gerek bölgesel gerek küresel alanda, devletlerin güvenlik yapıcıları bu düzlemdeki stratejilerini; komşular, ekonomik durum, askeri kapasite vs. birçok değişken bağlamında geliştirmişlerdir. Bu çerçevede güvenlik stratejileri, onları tehdit eden iç ve dış unsurlarla ele alınmıştır. Ulusal güvenlik stratejilerine karşı meydana gelen veya getirilen tehditler, ulusal bir nitelik taşıyabilmektedir. 21. yüzyılın başlarında sadece başarısız ya da gelişmekte olan devletlerin ulusal güvenlik tehditleri olduğu düşünülürken son zamanlarda gerek Fransa’da gerek ABD’de çeşitli sivil hareketlerin yaşanması ve protesto gösterilerinin ortaya çıkması artık gelişmiş ülkelerde de bazı ulusal tehditlerin söz konusu olduğunu göstermektedir.²⁵⁸

Ulusal tehdit kapsamında birçok konu ele alınmaktadır. Bunlara kontrolsüz göç ve kimlik sorunu örnek gösterilebilir. Ulus devletlerin varoluşsal yapılarını yıpratın bu tür tehditler devleti tehdit eden, ideolojisine ve meşru yapısına zarar veren, hatta askeri olmayan bazı tehditler aracılığıyla ulusal bütünlüğüne karşı dil, gelenek, etnik köken gibi asıl unsurlar etrafında şekillenen ve rakip olarak görülebilecek kimliklerden gelebileceği düşünülmektedir.²⁵⁹

Anlaşılabacağı üzere kimlik politikaları ulus devletleri tehdit eden ulusal tehditler kapsamındaki önemli başlıklardan biri olarak kimlik politikaları karşımıza ele alınmıştır. Devletler bu bağlamda çözüm olarak kapsayıcı bir rol çizebilirken dışlayıcı bir politikaya giderek bu durumun daha fazla güvenikleştirme ihtiyacı hissetmesine de yol açabilmişlerdir.²⁶⁰

Ulus devletlere yönelik en önemli tehditlerden biri de genel olarak kimlik sorunları üzerinden devşirilen terör örgütleri, bu doğrultuda meydana gelen toplumsal ve ekonomik problemlerdir. Ayrıca, nüfus dengesinin bozulması ve kurucu milli değerlerin yerini devlet ile alakası olmayan kültürler tarafından değiştirileceği korkusu ulus devletlerin varoluşsal unsurlarını tehdit eder duruma gelmiştir. Bunun en yakın örneklerinden birisi gerek Birinci Körfez Savaşı sonrası Türkiye’ye kalabalık bir Kürt

---

²⁵⁸ “Sarı Yelekliler İsyanı; “Küçük İnsanlar Macron’a Nasıl Geri Adım Attırdı””, BBC Haber, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46533655> Erişim Tarihi: 21.06.2021, 18:34.

²⁵⁹ Senem Aydın Düzgit, “Post-Yapısalcı Yaklaşımlar ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları,” *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 46 (2015): 152–68. s.164.

²⁶⁰ Nizar Messari, “The State and Dilemmas of Decurity: The Middle East and the Balkans,” *Security Dialogue* Cilt: 33, Sayı: 4 (2002): 415–27. s.419.

nüfusunun göç etmesi, bugün Suriye’de yaşanan iç çatışmadan kaçarak milyonlarca sığınmacının Türkiye’ye iltica etmesidir.²⁶¹

3.2.2. Ulus Devletlere Yönelen Uluslararası Tehditlerin İçeriği

Ulus devletlere yönelik uluslararası tehditler eskiye nazaran farklı yöntemlerle yapılmaktadır. Postmodern Dönemde devletler teknolojik gelişmelerin artmasıyla doğru orantılı olarak sadece askerî değil, farklı açılardan ve değişik yöntemlerle de uluslararası tehditlere karşı mücadele ederler. Uluslararası tehditlerden en başta geleni askeri tehdit olarak toprak kaybı, dolayısıyla egemenlik zafiyetinin oluşmasıdır. Bu tehdit son dönemlerde Kırım’ı kaybeden Ukrayna için yaşanmıştır.²⁶² Bunun yanında 30 yıl önce Azerbaycan toprağı olan Karabağ ve çevresindeki değişik bölgeleri işgal eden Ermenistan’dan gelen tehdit hala daha toprak savaşlarının devam ettiğini göstermektedir.²⁶³

Bir diğer uluslararası tehdit transnasyonal muhalefet olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu olgu, yabancı devletler tarafından ülkelerin sınırlarına olmasa da yönetimlerine karşı yapılan bir hamle olarak da görülmektedir. Daha önce de zikrettiğimiz Turuncu Devrimler ve Arap Baharı süreci uluslararası tehditlerin somut örnekleridir.

Bir diğer tehdit de devletlerin diğer devletlerin politikalarına karşı yaptırımlar uygulaması şeklinde ortaya çıkmaktadır. ABD’nin, İran’ın nükleer çalışmalarına devam ettiği gerekçesi öne sürülerek zaman zaman ekonomik yaptırıma başvurusu uluslararası tehdit niteliği taşımaktadır.

Uluslararası tehditlerden bir diğeri de siber saldırılardır. Siber teknoloji özellikle 11 Eylül sonrasında önemli hale gelmiştir²⁶⁴ Bu saldırı türü kişi, şirket, kurum, örgütlerin bilgi sistemlerine veya iletişim altyapılarına yapılan planlı ve koordineli saldırılar olarak bilinir. Bu gibi saldırıları ülkelerin birbirilerine karşı yapmasına ise siber savaş denilmiştir. Görüldüğü üzere artık teknoloji doğrudan silah olarak kullanılabilir hale

²⁶¹ Gökhan Kavak, “Birinci Körfez Savaşı Sonrası Irak’tan Türkiye’ye Göç ve Sonuçları,” *II. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi*, 2006, 435–44.s.442

²⁶² “Rusya’nın Kırım’ı işgali, Kırım Özerk Cumhuriyeti’nde yaşayanların Ukrayna topraklarına göç etmelerine yol açmıştı” <https://turkey.mfa.gov.ua/tr/news/19774-rusyann-krm-igali-krm-zerk-cumhuriyetinde-yaayanlarn-ukrayna-topraklarna-g-etmelerine-yol-amt> Erişim Tarihi: 13.07.2021.

²⁶³ “Ateşkes Sonrası Karabağ’da son Durum” Konuşmacı: Esmâ Özdaşlı, *Türk Dünyası Birlik Platformu*, https://www.youtube.com/watch?v=aZ_eXs4Kf9c Erişim Tarihi: 13.07.2021.

²⁶⁴ Şener Çelik, “Stuxnet Saldırısı ve ABD’nin Siber Savaş Stratejisi: Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanmaktan Kaçınma İlkesi Çerçevesinde Bir Değerlendirme,” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:15, Sayı: 1 (2013): 137–75. s.138.

gelmiştir. Bu bağlamda gerçekleşen ilk siber savaş ise Rusya ile Estonya (2007) ve Gürcistan (2008) arasında yaşanmıştır.²⁶⁵ Bunun yanında en önemli siber saldırılardan biri de ABD tarafından İran'ın Natanz şehrindeki nükleer yakıt zenginleştirme tesislerine yönelik olarak 2009 yılında Stuxnet adlı bilgisayardan gerçekleşmiştir. Hatta bu saldırıya, siberin Pearl Harbor'u olarak isim takılmıştır.²⁶⁶ Siber saldırılar belli kurumlara yönelik veya askeri teknolojilere virüs dahil etme vs. yöntemlerle yapılırken, sosyal medya aracılığı ile çeşitli manipülasyon eylemler de devreye sokulmuştur. Devletlerin siber ordular kurduğu, Postmodern Döneme damgasını vuran ABD seçimleri konusu bu açıdan önem arz etmektedir. ABD istihbarat çalışmaları yürüten bir şirket tarafından izinli olarak yayımlanan bir rapora göre ABD'nin gerek 2016 yılı gerek 2021 yılı başkanlık seçimlerinde trol çiftlikleri olarak adlandırılan bot hesaplar ve birçok farklı yöntem aracılığı ile seçimlerin etkilenmeye çalışıldığı açıklanmıştır.²⁶⁷ Rapordaki şu cümleler ışık tutması açısından önemli görülmüştür:

Rusya Devlet Başkanı Putin'in yetkilendirdiğini ve bir dizi Rus hükümet örgütünün, Başkan Biden'ın adaylığını ve Demokrat Parti'yi inkar etmeyi, eski Başkan Trump'ı desteklemeyi, halkın seçim sürecine olan güvenini sarsmayı ve ABD'deki sosyo-politik bölünmeleri şiddetlendirmeyi amaçlayan operasyonları etkilediğini değerlendiriyoruz. 2016'nın aksine, Seçim altyapısına erişmek için ısrarlı Rus siber çabaları görmedik. Değerlendirmemize güvenimiz yüksektir; Kremlin'in çıkarlarına hizmet eden Rus devleti ve vekil aktörleri, ABD kamuoyu algılarını tutarlı bir şekilde etkilemek için çalıştılar. Moskova'nın bu seçim döngüsü stratejisinin önemli bir unsuru, Başkan Biden'a yönelik yanıltıcı veya asılsız iddialar da dahil olmak üzere nüfuz anlatılarını ABD medya kuruluşlarına, ABD'li yetkililer ve eski Başkan Trump ve yönetimine yakın bazı ABD'li bireylere itmek için Rus istihbaratıyla bağlantılı vekilleri kullanmasıydı.²⁶⁸

ABD seçimlerinde, Rusya ve İran üzerinde özellikle durulurken Çin'in uluslararası müdahale kapsamında bu tarz yöntemlerden geri durduğu raporlanmıştır. İran'ın da Rusya benzeri şekilde siber veya trol saldırılar yaptığı ancak bu saldırıları özellikle Trump'a karşı olarak yaptığı düşünülmüştür. Seçim süreçlerinde seçmeni etkileyecek ve yönlendirecek algı yönetimine seçim etkisi adı verilirken, doğrudan seçim sandıkları hususlar vs. gibi alanlarda yapılan stratejiler, seçime müdahale olarak tanımlanmıştır. Aynı zamanda raporda; seçime müdahale olmadığı, bunun yeni seçim etkisi stratejisi üzerinden Rusya'nın 2016 ve 2021 seçimlerine müdahale etmeye çalıştığı dile getirilmiştir. Dikkat çekilen bir diğer nokta olarak da Rusya'nın seçimleri şaibeli

²⁶⁵ "Rusya, Gürcistan'ı Sanal Alemde Vurdu" <https://www.dw.com/tr/rusya-g%C3%BCrcistan%C4%B1-sanal-alemde-de-vurdu/a-3575502> Erişim Tarihi: 13.07.2021.

²⁶⁶ Çelik, "Stuxnet Saldırısı ve ABD'nin Siber Savaş Stratejisi: Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanmaktan Kaçınma İlkesi Çerçevesinde Bir Değerlendirme". s.138.

²⁶⁷ Council, "ABD Seçimleri ve İstihbari Faaliyetlerin Etkisi". s.4.

²⁶⁸ Council. s.4.

göstermeye ve güven kaybı yaşatmaya yönelik olarak uyguladığı düşünülmüştür. Raporda, dış devletler tarafından seçmenlerin yönlendirilmeye açık hale getirilmesi uluslararası anlamda önemli bir tehdit olarak görülmüştür. Bu ve benzeri olaylar demokrasinin dahi tartışılmasına, demokrasinin işlerliğinin ne kadar olduğu noktasında soru işaretleri doğmasına sebebiyet vermiştir.²⁶⁹

Her geçen gün, siber saldırılar ve siber stratejiler uluslararası tehditler olarak daha çok dikkat çekmektedir. Siber saldırılar, sadece devletlerin birbirlerine karşı saldırılarda bulunduğu, devlet tekelindeki siber gruplar tarafından gerçekleşmemektedir. Bunların yanında devletlerden tamamen bağımsız kendi ideolojik yaklaşımlar ya da kaygılandıkları çeşitli durumlar için bir araya gelen gruplar da bulunmaktadır. Zaman zaman siber terör grupları olarak da ortaya çıkmışlardır. Bu gruplar kimi zaman devletlere kimi zamansa şirketler ya da kurumlara karşı saldırılar düzenlerler. Devletler bu tarz siber terör saldırılarına karşı uluslararası arenada iş birlikleri geliştirmektedir.²⁷⁰

Devletlerin güvenlik sorunlarında en başta gelen konulardan biri uluslararası terörizmdir. 2001 sonrası 11 Eylül olayı ile ABD öncülüğünde Batı ülkeleri terörizme karşı ortak mücadele çalışmalarını başlatmıştır. Uluslararası terörizm, uzak bölgelerde doğup radikal düşünceler ile eğitilen teröristlerin dünyanın herhangi bir ülkesinde terör faaliyeti göstermesi ile sonuçlanan bir süreçtir. Bugün, birçok devletin gerçekleştirdiği sınır ötesi operasyonların hukuki temeli 2001 sonrası atılmıştır. Ayrıca Türkiye uluslararası terörizmde IŞİD ile mücadele veren önemli ülkelerden biri olarak tarihe geçmiştir. Uluslararası terörizm gün geçtikçe farklı bir boyut almaktadır. Türkiye’de ortaya çıkan ve dünyanın pek çok ülkesinde faaliyet gösteren FETÖ yapılanması bu dönemde yeni tehdit kategorisinde yerini almıştır. Bu örgüt, STK ve çeşitli dini çalışmalarla eğitim ve siyasete etki eden, bir süre sonra yönetimi ele geçirmeye çalışan günümüz terör örgülerinden daha farklı bir yapıya sahip olarak görülmektedir. Türkiye dışında pek çok ülkede faaliyet göstermesi ve uluslararası güç odaklarından destek almış olması bu örgüte uluslararası bir nitelik kazandırmıştır.²⁷¹

Transnasyonal muhalefet anlayışının son dönemlerde iyiden iyiye yayılmış olması, siber saldırıların artması ve devletlerin birbirlerinin gizli bilgilerine bu şekilde ulaşması,

---

²⁶⁹ Council. s.4.

²⁷⁰ Vahit Guntay, “Siber Güvenliğin Uluslararası Politikada Etki Aracına Dönüşmesi ve Uluslararası Aktörler,” *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 27 (2018): 79–111. s.82.

²⁷¹ Akademisi, “Uluslararası Bir Tehdit Olarak FETÖ”. s.45.

sıcak çatışma durumunda siber saldırı araçları ile askeri teknolojiler üzerinde oynamalar yapma, engellemelerde bulunma gibi risklerin doğması, ulus devletlere yönelik tehditlerin boyutunda bir değişime neden olmuştur. Uluslararası tehditler noktasında devletlerin kimi zaman ortak savunma stratejileri geliştirmelerine rağmen siber saldırılar noktasında kurulan ortaklıkların sadece son dönemde gerçekleştirildiği gözlemlenmektedir.

3.3. Postmodern Dönemde Devletlerin Güvenlik Yönetimi

3.3.1. Ulus Devletlerin Güvenlik Yönetiminde Ana Yaklaşımlar

Ulus devletlerin güvenlik yönetiminde sergiledikleri ana yaklaşımlardan hangisinin şu anda geçerli bir yaklaşım olduğu tartışılrsa da günümüzde Postmodern Dönemle birlikte gelişen eleştirel güvenlik çalışmalarına rağmen (Postmodern Güvenlik, Feminist Güvenlik, Frankfurt Okulu) realist ve neorealist kuramın güvenlik yaklaşımı diğerlerine nazaran daha fazla karşılık bulmuştur.

Öncelikle Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra idealist güvenlik yaklaşımı ile devletler iş birliğiyle savaşı önüne geçebileceklerini düşünmüştürler. Bu bağlamda Milletler Cemiyeti öncü bir kuruluş olarak kabul edilir. Beklenenin aksine Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yapılan anlaşmalar Almanya ve İtalya'yı yeni bir savaşa girmeye itmiştir. Bu bağlamda ortaya çıkan İkinci Dünya Savaşı'yla idealist güvenlik yaklaşımının fazla iyimser olduğu ve savaşların önüne geçmekte başarısız olduğu düşünülmüştür. Sonraki süreçte devletlerin silahlanma yarışlarının artması ve Soğuk Savaş'ın başlamasıyla realist kuram öne çıkmıştır. Klasik realist kuramda devlet merkezli bir güvenlik yaklaşımı öngörülmektedir. Bu kuramda güç olgusu, bir odak noktası olarak belirlenmiştir. Edward H. Carr ve Hans Morgenthau klasik yaklaşımın önemli temsilcileri olarak bilinmektedir. Devletlerin güç odaklı yaklaşımları onları sürekli olarak güvenlik politikalarını askeri anlamda oluşturmaları noktasına itmiştir. Savaş, realist kuram için kaçınılmaz bir gerçek olagelmıştır. Devletler kendilerini güven altında hissetmek için bu yarışta sürekli olarak güvenlikleştirme politikalarını izlemişlerdir.

Berlin duvarının yıkılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi dünyada güvenlik çalışmalarını farklı bir boyuta taşımıştır. Soğuk Savaş'ın tek galibi olarak ortaya çıkan ABD dünyada kapitalist sistemin ve neoliberal politikaların hızlanmasına ideolojik destek sağlamıştır. Soğuk Savaş sonrasında devletlerin güvenlik yaklaşımında köklü değişiklikler olmamıştır. Bununla birlikte siyaset bilimcilerin çalışmalarında gerek

sosyal inşacılık gerek eleştirel teoriler olan postmodern ve feminist güvenlik yaklaşımları neorealist güvenlik yaklaşımı ile çekişme sürecine girmiştir. Neorealist güvenlik yaklaşımında ele alınan sistemin anarşik yapısı ve bu bağlamda rekabete dayalı bir güvenlik çalışması devletlerin de güvenliği bu boyutta ele almalarını sağlamıştır. Kuramın önemli isimlerinden John Mearsheimer uluslararası sistemin anarşik yapısının olgun anarşik bir yapıya bürünebileceğini dile getirmiş ve artık daha olgun bir anarşiden bahsedilebileceğini iddia etmiştir. Bu çerçevede etnik ayrışmaların ve radikalleşmelerinin artmasını sakıncalı görmüş, bun olguların, olgunlaşma sürecini kötü etkileyeceğini ve geleneksel güvenlik dönemine geri dönülmesine sebep olabileceğini açıklamıştır.²⁷²

Koşulcu realistler ise Charles Glaiser'in tespitinde yola çıkarak düzenin mevcut şartlar altında sağlanabileceğini iddia etmişlerdir.²⁷³ Bunun yanında da sürekli rekabet halinin doğru olmadığını dönem dönem iş birliklerinin de yapıldığını ve devletlerin kimi zaman denge durumunu da gözettiklerini dile getirmiştir.

Postmodern Dönem ile ortaya çıkan eleştirel ve sosyal inşacı güvenlik yaklaşımları devletlerin güvenlik yönetimlerini henüz realist ve neorealist kuram kadar etkilememiş olsa da belli noktalarda literatüre önemli etkileri olan teoriler olarak karşımıza çıkmıştır. Sosyal inşacılık bu bağlamda realist kuramın bazı sosyal süreçleri tamamen dışlayarak ortak ve tek bir çıkarım yapmasını eleştirir. Bu bağlamda güç yani ordu dışındaki sosyal süreçlerin etnik kimlik, din tercihi, kültür gibi etkenlerin güvenlik inşasında önemli olduğunu savunmuştur. Alexander Wendt sosyal inşacılık teorisinde güvenlik çalışmalarına önemli katkılar sunmuştur.

Devletlerin güvenlik yönetiminde postmodern güvenlik yaklaşımları doğrudan etkili olmasa da güvenlik üzerine yeniden düşünmemizi sağlamaları sebebiyle ve söylemlerin güvensizlik oluşturan duruşuna dikkat çekmeleri açısından önemli görülürler. Bu durum postmodern güvenlik yaklaşımını önemli hale getirmiştir. Postmodern güvenlikle beraber feminist güvenlik yaklaşımın; güvenlik çalışmalarının erkek egemen bir anlayışı olduğunu vurgulaması dikkat çekici bir konudur; bu bağlamda kadınların güvenlik çalışmalarında adlarının hiç anılmaması bir haksızlık olarak telakki edilmiştir. Feminist güvenlik yaklaşımı bu bağlamda savaştan en çok etkilenen kişilerin kadınlar ve çocuklar olduğuna dikkat çekmiş, gerek Bosna'da yaşanan taciz/tecavüz ve

---

²⁷² John Baylis, "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı," *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 5, Sayı: 18 (2008), s. 69-85. s.72.

²⁷³ Baylis. s.75-76.

zorbalıklar gerek Çin-Japonya Savaşı'nda yaşananlar güvenlik çalışmalarından kadın üzerinde daha çok durulması gerektiğine vurgu yapmıştır. Feminist yaklaşımlardan bazıları ise feminen bir dünyada daha az savaş olacağını ve iş birliğinin artacağını iddia etmiştir.

Ulus devlet bu güvenlik yaklaşımları çerçevesinde özellikle realist kuramların farklı versiyonları noktasında bazı yönetimler geliştirmişlerdir. Son dönemde uluslararası arenada iş birlikleri ve ittifakların artması, neorealist ve koşulcu realist kuramların devletler tarafından daha aktif olarak kullanıldığını göstermektedir. Bunun en önemli sebeplerinden biri belki de realist kuramların devlet merkezli ve sistem merkezli olmaktan çıkamamasıdır. Bu olgu, ulus devletlerin realist kuramlarla ilişkisinin devam etmesini sağlayan önemli varoluşsal bir gerçekliktir. Ancak Postmodern Dönemde gelişen devletlerin önceki başlıklarda da belirttiğimiz üzere insan ve doğa odaklı güvenlik yaklaşımları geliştirmiş oldukları, bunun yanında askeri/operasyonel güç bağlamında gerek devlet merkezli gerek sistem merkezli yaklaşımları dışarıda bırakmaya doğru evrildikleri tartışılmıştır.

3.3.2. Ulus Devletlerin Güvenlik Yönetiminde Kamuoyunun Beklentileri

Güvenlik, birçok kez belirttiğimiz üzere artık sosyal inşa güvenliği bağlamında da ele alınabilir bir dönüşüm geçirmiştir. Dünya savaşları sırasında vatandaşlar güvenlik kavramını daha çok devletin güvenliği olarak ele alırken artık bu değişmiş ve Soğuk Savaş'ın bitmesi ve güvenlik tehditlerinin farklı alanlarda ortaya çıkması, bu yöndeki beklentileri aksine çevirmiştir. Artık vatandaşlar devletin güvenliğinin kendi güvenlikleri olduğu algısını kabul etmeyebilirken bilgi güvenliği, siber güvenlik, çevre güvenliği, ekonomik güvenlik, sosyal güvenlik, özgürlüklerin güvenliği gibi pek çok farklı açıdan güvenlik istencini geliştirmişlerdir. Teknolojik gelişmeler, şirketlerin doğa ile olan ilişkisinde sınıfta kalması, sonucunda vatandaşların hava, su, toprak kirliliği ile karşı karşıya kalmaları vb. durumlar beklentilerin savaşlardan ve sınır güvenliğinden çekilerek, belirttiğimiz başlıklara yönelmesine sebep olmuştur.

Dünyanın farklı yerlerinde kurulan ulus üstü örgütlerin oluşturduğu kamuoyu veya uluslararası örgütlerin son dönemlerdeki artışı dikkate alındığında, özellikle kadın hakları ve çevre hareketlerine yönelik çalışmaların yoğun hale geldiği görülmektedir. BM ve ondan bağımsız olarak birçok kuruluşun bu hareketler içerisinde doğa güvenliğini sağlamak; iklim krizine dikkat çekmek, geri dönüşüm ve ileri dönüşüm

hareketlerini desteklemek vs. yönündeki çalışmaların arttığı bilinmektedir. Bu yönde atılan ilk adım 1972 yılında “İnsan Çevresine Dair Konferans” (Stockholm Bildirisi) bildirisi olarak karşımıza çıkmıştır. Bu bildiri uluslararası alanda bir ilk olmuştur. Bundan sonraki süreçte ise BM’nin attığı bir diğer önemli adım Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP)’nin kabul edilmesi olmuştur.²⁷⁴

Medya hareketinin de bu bağlamda önemli olduğu düşünülür. Gerek savaşlar sırasında gerek diğer tehdit durumlarında kamuoyunun oluşması bağlamında olumlu ya da olumsuz gerek ana medyanın gerek yeni medya araçlarının kamuoyu oluşturmadaki yerleri tartışmasız önemli hale gelmiştir. Fakat kamuoyuna anlatma ve doğru bilgiyi sunma noktasında medyanın krize girdiği zaman zaman tartışmaların konusu olmuştur. Özellikle İngiltere’nin yaşadığı Brexit süreci sırasında post-truth kavramı daha fazla konuşulur hale gelmiş ve dünyada yeni medya içerisinde kirli, çarpıtılmış ve yanlış bilginin belli odaklar tarafından destekli ya da desteksiz bir şekilde yayıldığı görülmüştür. Bu anlamda Postmodern Dönemde yaşanan fake news olarak bilinen haberler ve algı oluşturma operasyonları, devletlerin kendilerini anlatamamasına vatandaşların ise bağımsız düşünme ya da doğru bilgi edinme haklarının tehdit edilmesine sebep olmuştur.²⁷⁵

Günümüzde kimi devletler, diğer devletlerin yaptıkları ve uluslararası kamuoyuna taşınmış olan bazı olay ve durumları çarpıtarak, hedef aldıkları devletin küçük düşmesine sebep olmuştur. Bunun önemli örneklerinden biri sözde Ermeni meselesinde Ermeni lobilerinin dünyanın çok farklı yerlerinde yaptıkları algı çalışmaları ile tarihi gerçeklerden uzak, siyasi amaçlı ve çarpıtılmış bilgilerle Türkiye aleyhine propaganda yapması olarak verilebilir. Hatta birçok ülkede bu sayede sözde soykırımı tanıtmayı başarmışlardır. Bu tutum vatandaşların doğru bilgiye ulaşmasını ve manipüle olmadan düşünebilme becerisini tehdit eder bir hal almıştır. Bunun yanında sadece devletlerin değil şirketlerin de satış stratejilerinde, post-truth siyaseti ile müşterilerinin algıları ile oynayabildikleri bilinmektedir. Bugün çevreye verdiği zarar açık olan kimi şirketler çevreye duyarlı olduklarını gösterdikleri “göstergeleri”, reklamlarıyla müşterilerine şirin görünebilmektedir.²⁷⁶ Tarihte önemli örneklerinden biri sigara konusunda yaşanmıştır. ABD’de sigaranın bir dönem sağlığa zararlı değil hatta yararlı olduğuna dair yapılan

---

²⁷⁴ Buzan Barry, Ole Waever, ve Jaap de Wilde, *Security A New Framework For Analysis* (London: LYNNE RIENNERS, 1998). s.79.

²⁷⁵ Yalın Alpay, *Yalanın Siyaseti*, 4. Baskı (İstanbul: Destek Yayınları: 2019) s.55.

²⁷⁶ Alpay, s.60-69.

reklamlar ve kamuoyunun bu şekilde oluşturulmasının ardında aslında bu propagandanın arkasında bir sigara markasının olduğu anlaşılmıştır. Bugün aynı şekilde dünyanın düz olduğunu iddia eden kimi topluluklar bulunmakta ve taraftarlarını bilimsel olan kanıtlanmış bilgi karşısında inandırabilmektedirler. Bu gibi örneklerde görüldüğü gibi kamuoyunun çarpıtılmamış bilgiye ulaşabilmesi güvenlik sorunu haline gelmiştir. Bilginin korunmasının bir diğer önemli duruma olan etkisi de kişisel verilerin toplandığı küresel şirketlerin kişilerin belgelerini ne denli saklayabildiği ya da ne amaçla kullandığı noktasında ortaya çıkmıştır. Devletler bu sorunları her ne kadar anayasal yaptırımlar aracılığı ile çözmeye çalışsalar da günümüz dünyasındaki pek çok ülke bu konuda sınıfta kalmış, kimi zaman banka verileri çalınmış kimi zaman sosyal medya şirketlerinin verileri çalınmış ve sadece özür dileyerek konuyu kapatmalarına izin verilmiştir.

Kamuoyun güvenlik beklentisi içerisinde yer alan bir diğer önemli güvenlik sorunu da sağlık güvenliği olarak bilinmektedir. Bilindiği üzere kimyasal ve biyolojik saldırıların yaşanması; Ebola ve Covid 19 virüsleri gibi salgın hastalıklar ya da çeşitli kimyasal karışımlar ile terör gruplarının saldırıları gibi durumlar vatandaşların sağlığını büyük boyutta hatta kitleler halinde etkileyebilme gücüne sahip olmuştur.²⁷⁷ Kitlesele ölümlere yol açabilecek olan bu tehditlerle mücadele 2019 yılının aralık ayında dünyayı saran Covid 19 salgını çerçevesinde daha çok konuşulur hale gelmiştir. Bu salgın sonucunda küreselleşmenin yavaşlayacağı ve ulus devletlerin bu noktada öneminin tekrar artacağı düşünülmüş ve hatta dönem dönem otoriter yönetimler olarak adlandırılabilir olan İsrail, Çin, Rusya gibi ülkelerde daha katı kurallar ile salgın kısa zamanda çözülebilmiştir. Bunun yanında küreselleşmenin ciddi bir yara almadığı küresel pazarların uluslararası şirketlerin eskisi gibi devam ettiği de görülmüştür. Bu bağlamda sağlık güvenliğini sağlama noktasında ulus devletleri başarılı ya da başarısız olarak nitelendirmek yanlış olacaktır. Birbirinden farklı sosyo- kültürel ve ekonomik yapıya sahip olan her devlet kendine göre bir çözüm yolundan gitmeye çalışmış kimileri başarılı olurken kimileri geç kalmışlardır.

İnsan güvenliği, ulus devletler içerisinde daha çok ikincil güvenlik konuları noktasında ele alınmıştır. Bunların yanında kontrolsüz göç hareketleri de kamuoyunun tepkisine yol açabilmiş ve bazı devletlerde sosyal yapılarda ortaya çıkan bozulmalar

---

²⁷⁷ Stefan Elbe, Sağlık ve Güvenlik, Ed. Allan Collins, Çev. Nasuh Uslu, Çağdaş Güvenlik Çalışmaları, 23. Bölüm, 3. Baskı (İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi: Röle Akademi Yayıncılık 2017) s.335-336.

yerli halk ve göçmenler arasında radikal boyutlara ulaşan durumların yaşanmasına sebep olabilmıştır. Bugün Türkiye’de Suriyeli göçmenler noktasında kamuoyu özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesinde nüfus dengesinin kaybedilmesinden dolayı gündem oluşturmaktadır. Bunun yanında daha önceki yıllarda işçi göçü olarak Türklerin Almanya’ya kitleler halinde gitmeleri ve orada ikinci hatta üçüncü nesillerin dahi kalmaları Almanlar ve oradaki Türkler arasında gerginlikler yaşanmasına sebep olmuş hatta bu bağlamda göçmen karşıtı grupların radikalleşmiş üyeleri tarafından Türklerin evlerini kundaklanmış; doğrudan cinayetler işlenebilmiştir. 1993 yılında gerçekleşen eylemler günümüzde de zaman zaman haberlerde karşımıza çıkmaktadır.²⁷⁸

3.3.3. Ulus Devletlerin Güvenlik Yönetiminde Hesap Verilebilirlik

Postmodern Dönemle birlikte güvenlik konusunda devletlerin daha şeffaf ve hesap verir noktada olmasına doğru bir anlayış, kurumlara yerleştirilmeye çalışılmıştır. Modern Dönemdeki geleneksel yaklaşımlarda, devlet ve halkın bir olduğu ve güvenlik bağlamında birbiri ile uzlaşa halinde olduğu bilinmektedir. Bunun yanında Modern ve Postmodern Dönemde güvenlik anlayışı, daha şeffaf ve güvenlik kurumlarının yetkiliye, kuruma ve vatandaşlara karşı daha hesap verir konuma gelmesi söz konusu olmuştur.²⁷⁹ Bu bağlamda atılan uluslararası adımlardan biri “Cenevre Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Denetimi Merkezi (DCAF)” olarak karşımıza çıkmıştır. İsviçre Dışişleri Bakanlığı ve İsviçre Savunma Bakanlığı tarafından iş birliği ile bu alanda yapılabilecek yeni reformların neler olabileceği ve diğer ülkelere nasıl örnek olunabileceği konuları düşünülerek kurulan Merkeze Türkiye’de 45 üye devletten biri olarak katılmıştır.

Güvenlik yönetiminde hesap verilebilirlik konusunda kurumlara; asker, polis ve jandarma olarak baktığımızda çalışmaların farklılaştığı görülmektedir. Askeriye dışındaki güvenlik kolları ele alındığında, iç güvenlik konusunda şeffaflık ve hesap verilebilirlik konularına daha çok dikkat çekilmiştir. Ancak gerek insani müdahale konusunda gerek savaş ve çatışma durumlarında, devletlerin insan hakkı ihlalleri yapıp yapmadıkları konuları da tartışmalara konu olmuştur. Bu bağlamda ABD- Irak Savaşı’nın meşruiyeti sorgulanan önemli olaylardan biri olarak karşımıza çıkmıştır. BM Güvenlik Konseyi’nin sözleşmesindeki ilgili maddeler bağlamından yola çıkılarak bir

---

²⁷⁸ “Almanya’da 25 Yıl Önce Yakılarak Öldürülen Türkler Anıldı”, <https://tr.euronews.com/2018/05/28/almanya-da-25-yil-once-yak-larak-oldurulen-turkler-an-ld-> Erişim Tarihi: 24.06.2021.

²⁷⁹ Özcan, “Türk kamu yönetiminde ve güvenlik hizmetlerinde hesap verebilirlik”. s.23.

meşruiyet zemini sağlanmaya çalışılsa da “önleyici saldırı” ve “insani müdahale” temelinde meşruiyet sağlanmaya çalışılan ABD- Irak Savaşı'nın uluslararası hukuk bağlamında karşılığı sorgulanır duruma gelmiştir.²⁸⁰ Bunun yanında, Yugoslavya'nın dağılması sürecinden sonra Sırp'ların yoğun bir şekilde insan hakları ihlalleri yaptıkları kayıtlara geçmiştir.²⁸¹ Günümüzde yaşanan örneklerden biri olarak Doğu Türkistan'daki hak ihlalleri ve hatta postmodern soykırım olarak adlandırılan sistem karşısında şu anda hesap verilebilirliğin artırılmış olmadığı görülmüştür.²⁸²

Demokrasinin gelişmesi bağlamında güvenlik yönetimindeki hesap verilebilirlik konusunun oldukça önemli olduğu bilinmektedir. Güvenlik yönetiminde hesap verilebilirlik, sadece geri kalmış ülkelerde değil aynı zamanda gelişmiş demokrasilerde de şeffaflıktan uzak yöntemler sergilendiği bilinmektedir. Maalesef devletlerin; özellikle savaş ve çatışma dönemlerinde savaş hukuku ihlalleri yaptığı, hatta soykırım ve katliamlara varan cinayetler işlediği bilinen bir gerçekliktir. Her ne kadar BM nezdinde İnsan Hakları İhlalleri Komisyonu ve çeşitli organlarla çalışmaların sürdürülmesine rağmen devletlerin hukuksuz ve şeffaflıktan uzak yöntemlerine yönelik, uluslararası yaptırımlar uygulansa da henüz ulus devletlerin hesap verilebilirlikleri yüksek görülmemektedir.

---

²⁸⁰ Mehmet Akif Okur, “Uluslararası Hukuk ve Irak Savaşı'nın Meşruiyeti,” *KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 10, 2 (Güz 2008), s.9-27 24-25.

²⁸¹ Hüseyin Türkan ve Fadime Türkölmez, “Yirminci Yüzyolda BM Güvenlik Konseyi Daimi Temsilcisi 5 Devletin İşlediği,” *Yirminci Yüzyolda BM Güvenlik Konseyi Daimi Temsilcisi 5 Devletin İşlediği*, 2. Baskı (Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi (UHİM), 2014), 221–41. s.224.

²⁸² Gülnihal Altın Öztürk, “Uluslararası Çatışma Bölgeleri: Doğu Türkistan ve İnsan Hakları İhlalleri,” *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1 (2013): 67–79. s.76.

SONUÇ

Postmodernizm her disiplinde farklı anlamlarda farklı kavramlarla ele alınmıştır. Kimine göre kuram kimine göre dönem kimine göre ise yaklaşım olarak değerlendirilmiştir. Postmodern Dönem, “modern sonrası” anlamında kullanılırken, tamamen farklı bir dönem olarak adlandırıldığı için kavram ve algılama düzleminde birtakım sorunlar ortaya çıkmıştır. Keza Postmodern Dönem olarak adlandırılan bu dönemde Modern Dönem esintisinin fazlaca devam ediyor olması, bu doğrultuda kendini gösteren çelişkilerdendir. Bu sorun karşısında kimi siyaset bilimciler durumu postmodern geçiş olarak ifade ederken kimileri de modernin zıttı değil, devamı olarak karakterize etmekle sorunun içinden çıkmaya çalışmışlar. Bu araştırma, tanımlama sorunları nedeniyle hem Postmodern Dönem hem postmodern yaklaşımla ele alınarak yapılırken, postmodern yaklaşımla uyumlu olan gelişmeler eşliğinde ulus devletin yeni sorunlarına değinilmiştir. Bu çerçevede Uluslararası İlişkiler disiplinindeki postmodernle ilgili kuramsal yaklaşımlar ele alınarak incelenmiştir.

Postmodernizm ile ilgili tartışmalar 1960’lar, hatta 1980 sonrasında Uluslararası İlişkilerin de konusu haline gelmiştir. Kuramın Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler çerçevesinde en çok ilgilendiği konular devlet ve güvenlik ekseninde gerçekleşmiştir. Bu sebeple Postmodern Dönemin, Modern Dönem ile olan farklılıklarını bu boyutta incelemek isabetli bir yaklaşım olarak görülebilir. Kuram, devlet ve güvenlik çalışmalarının da temelinde olan özgürlük kapsamındaki tartışmalara farklı bir boyut getirmiştir. Disiplin içerisinde modern yaklaşımdan oldukça farklı olarak ulus devlet karşıtlığı, çoğulculuk, etno kimliksel tartışmalar, kültürel çoğulculuk, düşük politika olarak bilinen yeni güvenlik tehditleri üzerinde durulmuştur. Bu tartışmalar doğrudan Modern Dönemin en önemli kurumu olan ulus devletlerin varlığına meydan okuma olarak karakterize edilebilir. Postmodernizmin yukarıdaki kavramlar üzerinden yaptığı siyasetin temelinde yatan sebep özgürlükle ilgili Modern Dönemle zıt fikirlere sahip olmasıdır. Öncelikle Postmodern düşünce siyasal alanda; devletlerin birçok konuda bireylerin özgürlüğünü kısıtladığı ve onları tek tipleştirdiğini iddia etmektedir. Bunun yanında meta anlatıların Batı tandanslı olduğunu ve Batı düşüncesini dünyada hâkim kılmak için Batılı iktidarların çıkarları doğrultusunda üretildiğini ileri sürmektedir. Bu noktada bilgi ve iktidar arasındaki bağa dikkat çekmeleri önemlidir. Tüm bunlar, kişilerin kendi kararlarını verme ve kendi kimlikleri ile var olmalarını engellemektedir. Sonuç olarak modern ve postmodern bakışta özgürlük, devlet, güvenlik, ideolojik bakış

açısı ve millet gibi pek çok siyasal alan ve kavramda doğrudan bir zıtlık olduğu görülmüştür. Postmodernizm post ulusal hareketler, insan hakları örgütleri, sivil toplum kuruluşları, çok uluslu ve uluslararası şirketler şeklinde biçimlenen, iletişim araçları ve internet gibi küresel ağların örgütlenmesi etrafında şekillenen bir siyaset anlayışıyla: çokkültürcülük (Multiculturalism), evrensel olanın reddi, azınlıkların kendi yönetimlerine sahip olmaları vurgusu yapan yeni bir siyasal düzen inşa eder.

Bu dönem, en başta da belirtildiği üzere kendi sürecini, Modern Dönemin en önemli kurumlarından biri ulus devletle beraber ve onunla çatışarak yaşatmaktadır. Postmodern Dönemde devlet yoğun olarak ulus devlet biçiminde devam etse de dönemin getirdiği bazı yıkıcı dönüşümlerden de etkilenmiştir. Ulus devlet sistemini tam olarak yaşatamayan devletler başarısız olarak nitelenmiş, yaşatanlar ise bazı politika değişikliklerine gitmek durumunda kalmışlardır. Bu dönemde meydana gelen yeni tehditler, söz konusu durumun yaşanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda çevre sorunları, cinsiyet temelli şiddetin artması, küresel ekonomik sorunlar, sınır aşan terörizm, sınır aşan kaçakçılık sorunları gibi yeni küresel sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Sorunların küresel olması sebebi ile modern dönemde merkez olarak kabul edilen devlet artık bu zamanda merkez olarak görülmeğe biraz da olsa uzaklaşmış ve bu sürece başka aktörler de katılmıştır. Ulus ötesi kurum ve kuruluşlar küresel bazlı STK'lar gibi yeni aktörler ulus devletin tek aktör olma özelliğini sarsarken, devletlerin uluslararası anlaşmalarda taraf olmaları da egemenlik bağlamında birtakım tartışmalara neden olmaktadır.

Postmodern devletlerin bu nitelikleyle yüzde yüz örtüştüğü tartışılrsa da çoğulcu, aşırı bürokrasiden uzak ve merkezîyetçi bir yapıdan sıyrıldığı bir gerçekliktir. Dışarıya daha açık, sınırların önemini gündemden güne kaybettiği, savunma harcamalarının azaldığı, küresel tehditlerle daha çok ilgilenen ve küresel politikalar üreten bir konumda değerlendirmek mümkündür.

Ulus devletlerin yaşadıkları bu durumların yanında Robert Cooper'ın "Postmodern State" adlı kitabında kimi devletler doğrudan postmodern devlet statüsünde ele alınıp incelenmiş, Avrupa Birliği devletlerinin bu tanıma uyacağı bunun yanında Kanada ve Japonya gibi örneklerin de postmodern devlet olarak tanımlanıp tanımlanamayacağı tartışılmıştır. Kanada örneğine bakıldığında olağanın dışında bir durum söz konusu olduğu söylenebilir. Kanada güvenlik algılayışındaki farklılık ve devlet yönetimindeki şeffaflık noktasında değerlendirilmiştir. Ancak Kanada'nın tarihi ve coğrafi konumu,

göz önünde bulundurulması gereken önemli etmenlerdendir. ABD ile olan vazgeçilmez müttefiklik ilişkisi ve neredeyse ABD'nin eyaleti konumunda bulunması Kanada'nın askeri olarak getirmiş olduğu yenilikleri ve Postmodern Dönemin güvenlik tehditlerine daha çok eğilebilmesi avantajını yanında getirmiştir. Bunun yanı sıra Japonya'nın bu tanımını tam olarak karşılayacağını söylemek pek mümkün gözükmemektedir. Bunun sebebi ise Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşamış olduğu nükleer saldırı ile yaşanan travmanın sonuçlarının ve etkilerinin hala yaşanıyor olmasıdır. Avrupa Birliği Devletlerinden Almanya'nın her ne kadar federal bir sisteme sahip olsa da yönetimindeki, merkezîyetçi tavır dil, tarihi eğitim gibi konularda oldukça ulusalcı bir politika gütmesi onu ancak federal bir ulus devlet sisteminin nadir örneklerinden yaparken Fransa'nın da postmodern etkileri kendi içerisinde eriten, ancak hala daha güçlü bir ulus vurgusunun devam ettiği ve güçlü bir ulus devlet sisteminin varlığını sürdürdüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Gerek insan hakları konusunda sınıfta kalması gerek sınırlarının korunmasına had safhada önem vermesi gerekse de içerideki çeşitli etnik grupların resmi dillerinin Fransızca olması gibi örnekler, onu yoğun olarak bir ulus devlet yapmaktadır. AB devletleri tek tek ele alındığında henüz ulus devlet sisteminden vazgeçemedikleri açıkça görülebilecektir. Ancak bu husus, küresel sorunlarla baş etmedikleri yeni yaklaşımlardan tamamen uzak oldukları sonucunu doğurmamaktadır.

Sonuç olarak Postmodern Dönemde devletlerin, postmodern devlet yaklaşımının enstantanelerinden etkilenen ancak kendi yapılarını da korumaya devam eden konumda oldukları söylenebilir. Doğrudan bir postmodern devlet statüsünde devlet bulunduğunu söylemek ise güç görünmektedir.

Bu dönemde bahsedilen dönüşümlerin yaşanması ve yeni tehditlerin ortaya çıkması ulus devletlerin bazı sorunlarla karşı karşıya kalmasına yol açmıştır. Devletlerin uluslararası arenada bağlı oldukları kurum, kuruluş ve anlaşmaların gittikçe artması ve yaptırımlar içermesi gibi durumlar egemenlik sorununu gündeme taşımıştır. Teknolojik gelişmelerin artmasıyla beraber iletişim ve ulaşım teknolojisinin küreselleşmeyi başka bir boyuta taşıması sınırların eskisine göre daha az önemli olduğu fikrini doğurmuştur. Bu fikrin ciddi bir karşılığı bulunmakla beraber toprakların, son dönemlerde gerçekleşen sınır savaşlarıyla hala önemini koruduğunu öne çıkarmıştır. Ayrıca bu dönemde savaşlar ülkelerin kendi sınırları içinde yapılırsa da bunun yanında gerek özel askeri şirketler gerek ordular ya da devletler tarafından kullanılan terör grupları veya yerel silahlı gruplar ile

askeri savaş bir noktada devam etmektedir. Bunların yanında sınır aşan ekonomik faaliyetler de ülkelerin ekonomik sömürülerini farklı bir boyuta ulaştırmıştır. Bu da devletlerin ucuz iş gücü ya da ham madde olarak görülmesine sebebiyet vererek onlara zarar verebilmiştir.

Ulus devletlerin bir başka sorunu demokrasinin işletilmesi meselesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Seçimlerde sosyal medya ve hatta kimi zaman ana akım medya tarafından yapılan algı çalışmaları kişilerin gerçeklerden koparılmasına ve kişisel iradesi dışında sinsi bir yönlendirme ile seçim yapabilecekleri sonucunu ortaya çıkarmış, seçim güvenliği pek çok ülkede tartışılır hale gelmiştir.

Postmodernizmin Modern Dönem ideolojilerinden biri olan milliyetçilikle de ciddi sorunları olduğu söylenebilir. Bu sorunun temelinde milliyetçi ideolojinin uluslaşma sürecinde önemli bir yere sahip olmasından kaynaklanır. Milliyetçi ideolojinin çoğulculuk ve etno kimlikçi siyaseti ile çatışması kaçınılmazdır. Aynı zamanda, federal yapılar içerisinde de bir nihayet bulamayacağı kesindir; bunun gibi pek çok sebeple barışmaları mümkün görülmemektedir. Postmodernizmin, ulus devletin eğitim programına, yapay medyasına, zorunlu askerlik uygulamasına, vatandaşlarına yüklediği sorumluluğa, ulusal güvenlik politikalarına doğrudan eleştirileri vardır. Ulus devletin merkezîyetçi ve tek millet, tek bayrak, tek vatan temelinde inşa edilen yapısı ile çoğulculuğu ve küçük federe devletleri ileri süren az bürokratik, sınırların önemsizliğine dikkat çeken ve yüksek askeri güvenlik politikalarından yönünü çevirip küresel güvenliği önceleyen postmodern yaklaşım ile bütünleşmesi zor görülmektedir. Ancak zamanla birlikte yaşamak için birbirini dönüştürecekleri sonucuna ulaşılmıştır.

Güvenlik Modern Dönemde genel olarak realist ve neorealist güvenlik yaklaşımlarının baskın geldiği bir dünyada ele alınmıştır. Bu bağlamda devlet ve güç kavramları özellikle öne çıkmıştır. Bu sebeple de devletin aktör olarak görüldüğü güvenlik çalışmalarında savaş ve barış üzerine daha çok araştırmalar yapılmaktadır. 1980'lerden sonra ise eleştirel kuramların daha revaçta olduğu bir döneme girilmesiyle güvenlik kelimesi sorgulanmaya başlamıştır. Güven ve tehdit üzerinden kavramlar yeniden ele alınmış ve devlet güvenliği yerine postmodern güvenlik yaklaşımı ile küresel ve bireysel güvenlik temelinde incelemeler yapılmıştır. Yeni dönemde çevre, insan haklarına yönelik tehditler gündemimizi daha çok meşgul eder hale gelmiştir. Hatta 11 Eylül sonrasında tekrar bir kırılma yaşandığını ve uluslararası terörizm bağlamından güvenlik politikalarında köklü değişikliklere gidildiğini söylemek

mümkündür. Artık bu tarihte birlikte terörün doğduğu topraklarda kalmadığı, nerede olursa olsun tüm dünya devletlerini ilgilendirdiği ve onları tehdit ettiği gözler önüne serilmiştir. Bu sebeple terörle mücadelede küresel bir politika üretilmesi kaçınılmaz olurken aynı zamanda bu tehdidi hisseden devletler de güvenlik politikaları için sert yasalar yapmışlar.

Bu gelişmeler ışığında, güvenlik kavramının postmodern anlayışta farklı bir bakış açısı ile ele alındığı görülmektedir. Postmodernizmin, yapı sökülme tekniği ile kavramları yeniden ele aldığı bilinen bir gerçektir. Güven kelimesi de bu bağlamda ele alınmış ve bu bağlamda güvenin ve güvenlik çalışmalarının beraberinde tezdadı olan tehdidi de beraberinde getirdiği ifade edilmiştir. Bu durumda güvenlik çalışmaları tehdidin sebeplerinden biri olarak da yorumlanabilir. Postmodern yaklaşımın reddettiği bir başka durum da devletin tek güven verici ve tehdit edici aktör olduğunun düşülmesidir. Bu sebeple ulusal ve uluslararası güvenlik sorunları olarak tehditleri tekrar değerlendirmek gerekir. Bugün transnasyonal muhalefet, sınır aşan terörizm, mülteci hareketlerindeki artışlar gibi yeni sorunlar karşısında postmodern yaklaşım, devletin tek aktör olmasının bu sorunları tek başına devletin çözebileceğinin zor olduğunun farkındadır. Bugün yaşanan sorunların sebebini sadece realist kuram ile açıklamak pek mümkün görünmemektedir. Sorunların ve tehditlerin temelinde silahlanma yarışına giden ve tehdit üreten devletler değil onların yanında çevre ve iklim bozulması sonucunda ortaya çıkan doğal afetler, göç hareketleri sonucunda doğan sınır sorunları, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı yapan çeşitli gruplar ve aynı zamanda uluslararası yumuşak güçlerin kullanımıyla gerçekleşen uluslararası müdahalecilik gibi yeni tehdit üretici aktörler bulunmaktadır. Bu sorunlar ile de tek başına devletlerin kendi sınırları içerisinde baş etmesi mümkün değildir. Bu yüzden postmodern güvenlik çalışmalarında devlet biricik aktör olmaktan çıkmış bulunmaktadır. Bu dönemde teknolojik gelişmelerle birlikte siber terörizm de kişiler kurumlar ve devletler için ciddi bir tehdit olarak ortaya çıkmıştır. Hatta bu bağlamda savaş türlerinin üçüncüsü olarak literatüre geçmiştir.

Postmodern Dönemde güvenlik tehdidi bağlamında önem arz eden konulardan biri de güvenlik kurumlarının durumudur. 1980 öncesinde güvenlik kurumu denildiğinde akla ilk gelecek olan ordular ve askeri yapılar olacaktır. Ancak bugün güvenliğin liberal formlarla farklı bir boyuta ulaştığı postmodern etkilenme ile de orduların eskiye nazaran birtakım dönüşümler yaşamaya başladığı söylenebilir. Ordulardaki dönüşümlerin nedeni şeffaflığın artmasından ve eskiye nazaran daha az karmaşık olmasından

kaynaklanmaktadır. Bunun yanında ABD, Kanada gibi bazı ülkelerde askeriye sadece erkeklerinde değil kadınların ve hatta kendi kimlikleri ile eşcinsellerin de girebildiği durumlar yaşanmaktadır.

Güvenlik kurumlarındaki bir diğer dönüşüm yukarıda bahsi geçen özelleşme meseleleri olarak görülmektedir. Güvenlik sağlayıcılarının özelleşmesi dünyadaki savaşların ve barışlarında özelleşmesine sebebiyet vermiş midir sorusu da bu tartışmalar etrafında şekillenmektedir. ABD, İngiltere ve AB devletlerinde çokça askeri güvenlik şirketinin bulunması ve bu şirketlerin Irak Savaşı'nda geniş bir şekilde kullanılması bu durumun daha çok konuşulmasına sebep olmuş; Irak Savaşı'nın ilk özel savaş olarak nitelenmesine yol açmıştır. Diğer ülkelerde de gelişmekte olan bazı özel askeri şirketler görülmekle birlikte henüz Batılı ülkeler kadar ileri bir adım atılmadığı görülmüştür.

Ulus devletlerin güvenlikle ilişkisi bağlamında ulusal ve uluslararası tehditler kategorisinden bahsedilebilir. Tehdit güvenlik gereksinimi duymamızı gerektirecek bir içgüdü olarak tanımlanabilir. Kişilere, çevreden, kişilerden ve diğer canlılardan gelen bit tehdit uyarısı söz konusu olabilir. Bunun gibi devletlerin de dışarıdan ya da içeriden çeşitli uyarılar aldıkları bilinmektedir. Ulus devlete yöneltilen önemli tehditlerden biri uluslaşma sürecinde yaşanan sorunlar dolayısıyla devam eden etnik uyuşmazlıklardır. Bir ulus devletin en önemli iki temel vazgeçilmez değeri güvenlik ve özgürlük olarak belirlenirse güvenlik ve özgürlüğün vatandaşlar tarafından yeterince alınamaması durumunda vatandaş devletin meşruiyetini zaman içerisinde zayıflatabilir; çeşitli protesto çalışmaları ile devlete karşı sivil itaatsizlikler gerçekleştirebilir. Ayrıca, göç hareketlerinin artması demografik yapıya ve ekonomik yapıya zarar vereceği için devletin bekasını tehdit edecek boyuta ulaşabilir. Toparlamak gerekirse ulus devletleri içeride tehdit eden farklı başlıklar kontrolsüz göç hareketlerinin doğurduğu sorunlar, kimlik politikalarında yaşanan bazı sorunlar, terör örgülerinin ulusal bağlamda ortaya çıkması olarak ele alınabilir.

Bunların yanında ulus devletlere yönelik uluslararası tehditlerin önemli olduğu bilinmektedir. Farklı başlıklarda yeri geldikçe değinilen bir mesele olan uluslararası tehditler hem çevre gibi birey kaynaklı bazı durumlardan kaynaklanabilir hem de diğer devletlerden gelebilir. Bunun yanında, uluslararası tehditler siber ya da silahlı terör örgütlerinden de kaynaklanabilir.

Devletlerin bu yeni sorunlarla ve eskiden kalan ve güçlü bir şekilde devam eden sorunlara karşı yaklaşımlarında da ufak değişimler olmuştur. Ancak realist ve neorealist kuramların yüzde yüz günümüz güvenlik sorunlarına gerekli yaklaşımı geliştirememiş olmasına karşın eleştirel güvenlik çalışmaları ve postmodern güvenlik yaklaşımı bu eksiği doldurur niteliktedir. Sınırların iddia edildiği gibi önemsizleşmemesi, askeri yapılanmalarının belli değişimlere rağmen hala önemini eskisi kadar koruması gibi durumlar neorealist ve eleştirel çalışmaların ikisinden de faydalanmak gereğini doğurmuştur. Bugün ne sınırların korunmasına gerek kalmadığı bir dünyada yaşıyoruz (ki bu sebeple orduyu pasifize edelim) ne de sadece ordu ile güvenliğin sağlanabileceği bir dünyada yaşıyoruz (ki devlet odağı dışında gelişen tehditleri görmezden gelelim).

Devletlerin güvenlikle olan ilişkilerinde üzerinde durulan bir diğer konuda özgürlük güvenlik ikilemdir. 1980 sonrası dönem vatandaşların güvenlik istençlerinde bazı değişikliklerin yaşamasına sebep olmuştur. Artık devletin güvenliği ve bekasını korumak vatandaşların vazgeçilmez ve tek biricik güvenlik sorunu olmaktan çıkmış ve güvenlik istenci daha ziyade bireysel ve küresel düzlemde artmıştır. İklimin girmiş olduğu kriz neticesinde sıcaklıkların artması, buzulların erimesi, ülkelerin belli sınırlar içerisinde çözemeyecekler sorunların olduğu, bu nedenle afetlerin yaşandığı bir durum ortaya çıkarmıştır. Bunun en yakın örneklerinden biri son günlerden Türkiye, Yunanistan ve İtalya da arka arkaya çıkan ve söndürme konusunda oldukça zorlanılan orman yangınlarıdır. Aynı zamanda salgınlar ve sağlık güvenliğini tehdit eden Covid 19 salgını da ülkelerin tek başlarına kontrol altına alamayacakları tüm dünyayı ve kişileri ilgilendiren tehditlerinden biri oldu. Bunların yanında terörizmi sınırlarının ötesinde çözemeyen ve sınır içerisine gelmesiyle beraber başkentlerde ve kritik yerlerde yapılan saldırılar da küresel tehditler olarak karşımıza çıktı. Bu örnekler uzatılabilecekken üzerinde durulması önemli tehditlerden biri de uluslararası ya da ulusal büyük şirketlerin kişilerin bilgilerini koruma konusunda yeteriz kalmaları ve kapitalist sistemin getirmiş olduğu bazı hukuki boşlukları kullanarak bireylerin haklarını gasp etmeleridir. Devletlerin küresel anlamda vatanlarına sağlamları gereken güvenlik, sadece can ve mal güvenliği olmaktan çıkmıştır. Artık sağlık, çevre, ekonomik ve hukuki bağlamlarda vatandaşların ciddi anlamda tehdit edildiği görülmüştür. Bu sebeple de vatandaşların güvenlik anlayışı da ciddi bir dönüşüm yaşamıştır. Böylece vatandaşların bilgi, siber, çevre, sağlık, ekonomik, sosyal, özgürlük güvenliği açılarından güvenlik istencini değiştirdikleri gözlemlenmektedir.

Gerek postmodern düşüncenin, geçişin ya da dönemin getirdiği farklılıklar gerek küreselleşmenin açtığı tartışmalar gözlerin Modern Dönemin başat kurumu olan ulus devletlere çevrilmesine sebep olmuştur. Küreselleşmenin artık farklılıkları yutacağına yönelik iddialar günümüzde gerçekleşen olaylar neticesinde şüphe taşımaktadır. Dünyanın bir küresel köy haline geleceği düşüncesine karşı günden güne kültürlerin ve farklılıkların ön plana çıkması, beklenenin aksine bir durum gerçekleştireceği görüşünü desteklemektedir. Bir diğer tartışma da özgürlüklerle ilgili postmodern tutumdur. Kültürlerin öneminin artması imparatorlukların parçalanması ile ortaya çıkan ulus devletlerin daha küçük yapılara bölüneceğini ya da bölünmesi gerektiğini, uluslaşma sürecinin kendi bünyesinde bazı sorunlar barındırdığı, bunların sadece her azınlık kitlenin kendi özgülleşimini yaşamasıyla çözülebileceğine ilişkin bazı öneriler belirtilmektedir. Bu öneriler eşliğinde kabilecilik sisteminin hakim olduğu Üçüncü Dünya ülkelerine bakıldığında ise günden güne daha çok müdahaleye açık hale geldikleri ve gerek ulus devletlerden gerek kısmen ulus devlet formunda olan gelişmiş ülkelerin güdümünde olmaya devam edecekleri görülmektedir. Irak, Suriye Libya ve son olarak Afganistan örneğine bakıldığında uluslaşma sürecini yaşamamış ve bilerek ya da bilmeyerek oluşan ya oluşturulan postmodern kabilecilik sistemine yakın yönetimlerin bir şekilde iç savaşa sürüklendiği görülmektedir.

Günümüz ulus devletlerinin yeni uluslararası sorunlarının ortaya çıkmasındaki önemli etmenlerden biri de bu iç savaşların ya da dış müdahalelerin sonucunda gerçekleşen kontrolsüz ve yasa dışı göç hareketleri olarak görülmektedir. Göç hareketleri ortak bir kimliğe bürünmüş olan ulus devletlerin demografik yapısını tehdit etmekte, beraberinde sosyal ve ekonomik sorunları getirmektedir. Suriye ve Afganistan’da gerçekleşen iç savaş ve dış müdahaleler sonrasında Türkiye’nin güney ve doğu sınırlarında ciddi zafiyet durumu ortaya çıkmış, sınırları kuvvetlendirmek için yüzyıllardır devam eden “sınırları duvarla örme” projesinin hayata geçirilmesine sebep olmuştur; ülke içerisinde şiddet, taciz ve tecavüz gibi olayların artması da bu durumun cabası olarak topluma yansımıştır. Bu gibi örnekler kontrolsüz göçlerin ulus devletlerin günümüzde yani Postmodern Çağ olarak adlandırılan bu geçişte önemli sorun haline geldiğini göstermektedir.

Uluslaşma sürecinde dışarıdaki tetiklemeler ve iç yönetim sorunları nedeniyle ulus devletlerin içlerinde terör örgütleri doğmuştur. Bu durum ulus devletleri askeri yönden sürekli olarak tetikte olmaya zorlarken, ekonomik anlamda terör örgütleri ile verilen

mücadele büyük ekonomik kayıplara neden olmaktadır. Ayrıca uluslararası terörizmin artması sonucunda, ulus devletlerin kendi sınırları dışında da terörle mücadele etmek zorunluğu doğmaktadır.

Ulus devletlerin bu dönemde yeni ortaya çıkmış sorunlarından biri de çevre sorunlarıdır. Bugün hava kirliliği, küresel ısınma, deniz sularının ve içme sularının kirlenmesi gibi pek çok sorun devletler tarafından eskiye nazaran daha ciddi tehdit olarak görülmektedir. Uluslararası arenada geliştirilen küresel iş birliklerine rağmen durumun kötüye gittiği ve telafi edilemeyecek sonuçlar doğurması, bilinen gerçekliktir.

Modern Dönemde başlayan ve Postmodern Dönemde çok farklı bir boyuta ulaşan cinsiyet hareketleri de zaman zaman devletler için tehdit unsuru olarak görülmektedir. Ataerkil sistem içerisinde var olmuş olan ulus devletler LGBT+Q hareketleri ve cinsiyet eşitliği hareketleri karşısında otoriter tutumlar sergilemektedir.

Ulus devletlilerin Westphalia'dan itibaren şekillenmekte oldukları, zamanla dönüşüme uğradıkları ve yaşanan gelişmeler neticesinde yeni sorunlarla karşılaştıklarını söyleyebiliriz. Ancak bugün her şeyin yoğun bir şekilde değişip gelişiyor olması ulus devletlerin bu sorunlar karşısında daha hızlı politikalar üreterek güvenlik sorunlarına karşı hızlı cevaplar bulmasını zorunluluk haline getirmiştir.

KAYNAKÇA

- “2006-10-12 Fransa'daki Söзде Ermeni Soykırımı Yasa Teklifi – Derleme”
<https://www.ab.gov.tr/p.php?e=39476> (erişim 14.08.2021).
- “Post-modernite Nedir? Nasıl Bir Krizin İçindeyiz?” Çeviri Konuşmalar, Çev. İlker Kocael, https://www.youtube.com/watch?v=Zbt_678W1tM (erişim 01.01.2021).
- Ağır, Bülent Sarper. “Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Anlayışı”. Güvenlik Stratejileri Dergisi 11, sayı 22 (2011): 97–130.
- Ak, Tarık. “Ulusal Güvenlik- Çevresel Güvenlik Ekseninde Silahlı Kuvvetler Çevre İlişkisi”. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, 2013.
- Polis Akademisi. “Uluslararası Bir Tehdit Olarak FETÖ”. Ankara, 2018.
- Akça, Gürsoy. “Postmodernizm ve Ulus Devlet”. Sosyal Bilimler Dergisi 2016, 233–57.
- Aksu, Muharrem ve Faruk Turhan. “Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik”. Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi 4, sayı 2 (2012): 69–80.
- Albayrak, Ali ve İhsan Çapçioğlu. “Güvenlik-Özgürlük İkileminde Teröre Yönelik Tutumlar”. Dini Araştırmalar 20, sayı 7 (y.y.): 275–90.
- Alpay, Yalın. Yalanın Siyaseti, 4. Baskı. İstanbul: Destek Yayınları, 2019.
- Anderson, Benedict. Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması. Çeviren İskender Savaşır. 2. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları, 1995.
- Aras, Hüseyin. “İç Güvenlikte Özelleşme Bağlamında Özel Askeri Şirketler”. 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu (Kaysem13), Editör Ali Fuat Gökçe, Uğur Ülger, Seda Kulu, ve Muhammed Aksu. Gaziantep, 2019.
- Asker, Ali. “Azerbaycan’da Milli Kimlik İnşasında Sosyo-Ekonomik Etkenler ve Millet Olgusunun Fikrî Temelleri (19. Yüzyılın Sonu - 20. Yüzyılın Başı)”. Yeni Türkiye, (2015).

- Aydın Düzgit, Senem. “Post-Yapısalcı Yaklaşımlar ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları”. *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 12, sayı 46 (2015): 152–68.
- Aydın, A. Hamdi. “Polisin Organizasyon Yapısı ve Yönetimin Sisteminde Postmodern Değişim”. *Türk İdare Dergisi* 72, sayı 427 (2000): 143–62.
- Ayhan, Ufuk. “Yeni Güvenlik Konsepti ve Güvenliği Sınır Ötesinde Karşılama”. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi* 18, sayı 3 (2016): 133–42.
- Barry, Buzan, Ole Waever, ve Jaap de Wilde. *Security A New Framework For Analysis*. London: LYNNE RIENNERS, 1998.
- Baş, Kemal. “Küreselleşme ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği”. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 18, sayı 1 (2009): 49–70.
- Bayhan, Halil. “Ulus Devlet, Modernizm ve Postmodernizm”. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*, 2006.
- Baylis, John. “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, sayı 43 (2008).
- BBC News Türkçe, “AB mülteci zirvesi: Türkiye- AB anlaşmaya vardı”, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/03/160318_ab_turkiye_anlasma_sonuc (erişim 03.08.2021).
- BBC Türk “Sarı Yelekliler İsyanı; ‘Küçük İnsanlar Macron’a Nasıl Geri Adım Attırdı’”, BBC Haber, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46533655> (erişim: 21.06.2021).
- BBC Türkçe, “Covid: Hollanda'da Aşırı Sağcıların Başını Çektiği Sokağa Çıkma Yasağı Protestoları Sonrası 15 Kentte Acil Durum İlan Edildi”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-5579739> (erişim: 29.05.2021).
- Belek, İlker. *Postkapitalist*. 2. Baskı. İstanbul: Sorun Yayınları, 1999.
- Bigo, Didier. “Liberty, whose liberty? The Hague Programme and the conception of freedom”. *Security Versus Freedom?: A Challenge for Europe’s Future*, 2013, 35–44.
- Bilgin, Pınar. “Individual and Societal Dimensions of Security”. *International Studies Review* 5, sayı 2 (2003): 203–22.

- Birand, Mehmet Ali. "Sırplar Bosna'da Katliam Yapıyor I 1992 32. Gün Arşivi", 32. Gün Arşivi, (erişim: 30.05.2021).
- Birdişli, Fikret ve Pak, E. Baran. "Postmodern Güvenlik Sorunları ve Uluslararası Politikanın Virtüel Aktörleri". VIII. Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi Küresel ve Bölgesel Sistemde Devlet ve Devlet Dışı Aktörler, 1–18. Bursa: Dora Yayıncılık, 2016.
- Birdişli, Fikret. "Güvenlik Kültürü". Güvenlik Çalışmaları, Editör Oktay Bingöl ve Ali Bilgin Varlık, 1. Baskı, 1–20. İstanbul: Arel Üniversitesi, 2020.
- Birdişli, Fikret. "Güvenlik Politikalarının Konstrüktivist Bir Unsuru Olarak Güvenlik Kültürü ve Türkiye Örneği". Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 4, sayı 4 (2017): 58–78.
- Birdişli, Fikret. Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik; Kavram-Teori-Uygulama, 3. Baskı Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017.
- Bloomberg HT, "Trump Destekçilerinden Demokrasiye Darbe Girişimi" <https://www.bloomberght.com/abd-de-trump-destekcileri-polis-barikatini-asarak-kongre-binasina-girdi-2272110> (erişim: 09.01.2021).
- Boje, David M. "Stories of the Storytelling Organization: A Postmodern Analysis of Disney As 'Tamara -Land'". Academy of Management Journal 38, sayı 4 (1995): 997–1035.
- İyiat, Bora. "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Güvenlik Kavramı ve Kopenhag Okulu". Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi 3, sayı 5 (2020): 3–13.
- Bostanoğlu, Burcu. "Postmodernizm ve Uluslararası Politika", Arka Kapak Dergisi, <http://www.foreignpolicy.org.tr/arkaplan/mart04/tr/aykonu.htm#zuhtu> (erişim: 14.08.2021).
- Buzan, Barry, Ole Waever, ve Jaap de Wilde. Security A new Framework For Analysis. 1. Baskı. London: Lynne Renner, 1998.
- Buzan, Barry ve Gerald Segal. "The Rise of " Lite " Powers: A Strategy for the Postmodern State Author". World Policy Journal 13, sayı 3 (1996): 1–10.

- Cevizci, Ahmet. Felsefe Tarihi, Editör Derya Önder. 10. Baskı. İstanbul: Say Yayınevi, 2020.
- CNN Türk. “Ukrayna’da Turuncu Devrimin Sonu”, <https://www.cnnturk.com/2010/dunya/02/07/ukraynada.turuncu.devrimin.sonu/562698.0/index.html> (erişim: 13.07.2021).
- Cobb Jr., John B. Postmodernism and Public Policy. Editör David Ray Griffin. 1. Baskı. Albany: State University of New York Press, 2002.
- Collins, Alan. “Giriş: Güvenlik Çalışmaları Nedir?” Ed. Alan Collins, Çağdaş Güvenlik Çalışmaları, Çeviren Nasuh Uslu, 3. Baskı, İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2017.
- Cooper, Robert. The Post-modern State and the World Order. 1. Baskı. Demos Yayınları, 1996.
- Council, National Intelligence. “ABD Seçimleri ve İstihbari Faaliyetlerin Etkisi”, 2021.
- Cumhuriyet, “Sedat Peker’in El Nusra’ya Silah Gönderildi İddiasının Ardından Davutoğlu Konuşsun Çıkışı”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/sedat-pekerin-el-nusraya-silah-gonderildi-iddiasinin-ardindan-.davutoglu-konussun-cikisi-1840382> (erişim: 05.06.2021).
- Cülük, Ahmet. “Modern Savaşın Değişen Karakteri ve Ortadoğu’da Vekalet Savaşları: İran-Hizbullah Örnek Vakası”. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi Ankara, 2020.
- Çağlar, Necdet. “Postmodern Anlayışta Siyaset ve Kimlik”. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 13, sayı 3 (2008): 369–86.
- Çelik, Adem. “Özgürlük ve Güvenlik Bağlamında İç Güvenlik Paketinde Yer Alan Bazı Maddelerinin Değerlendirilmesi” Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 2015, 235-63.
- Çelik, Şener. “Stuxnet Saldırısı ve ABD’nin Siber Savaş Stratejisi: Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanmaktan Kaçınma İlkesi Çerçevesinde Bir Değerlendirme”. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 15, sayı 1 (2014): 137–75.

- Çetin, Remzi. "Milli Mücadele Dönemi" Türk Dış Politikası (1918-1923)", <https://www.youtube.com/watch?v=OarcLiSYmgE&list=PLM4pLP3Ws27Lvul1YXQiR5K7O8KKE4624v> (erişim:10.07.2021).
- Çulha Zabcı, Filiz. "Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler". Mülkiye Dergisi 28, sayı 243 (2014): 21–48.
- D. Smith, Antony. Milli Kimlik. Çeviren Bahadır Sina Şener. 1. Baskı. Ankara: İletişim Yayınları, 1994.
- Dahl, Erik. "The Postmodern Military: Armed Forces after the Cold War". The Journal of Military History 54, sayı 3 (2001): 1–3.
- Devetak, Richard. "Post-Positivist Theories of International Relations". Introducing International Relations, 3. Baskı., 161–87. Palgrave Macmillan UK, 2005.
- Dominguez, A. Mellado. "Postmodernism and Security Challenges in the Developing World". E- International Relations, 2011, 1–6.
- Dönmez, Suat. "Güvenlik Anlayışının Dönüşümü: İttifak Kavramı ve NATO". Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, 2010.
- DW, "Rusya, Gürcistan'ı Sanal Alemde Vurdu" <https://www.dw.com/tr/rusya-g%C3%BCrcistan%C4%B1-sanal-alemde-de-vurdu/a-3575502> (erişim: 13.07.2021).
- Elbe, Stefan. "Sağlık ve Güvenlik", Ed. Allan Collins, Çağdaş Güvenlik Çalışmaları, Çev. Nasuh Uslu, 3. Baskı. İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2017.
- Erdoğan, Alparslan. Çorabatır, Metin. Karagöz, Tanju. Memişoğlu, Fulya. Sadık, Giray. Tılıç, Helga Rittersberger. "Göç ve Sınır", Thinktech Odak Toplantısı, Ankara 2019.
- Erdoğan, Mustafa. "Anayasal-Demokratik Bir Rejimde Özgürlük ve Güvenlik". İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, sayı 24 (2013): 21–29.
- Erdoğan, Nalan Yeşim. "Yeni Sorunlar Karşısında Ulus Devletin Geleceği Küreselleşme, Çokkültürcülük ve Ulus-Devlet". Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi Ankara, 2017.

- Erözden, Ozan. *Ulus Devlet*, 3. Baskı. İstanbul: 12 Levha Yayınları, 2013.
- Erten, Şerafettin. “Dördüncü Sanayi Devrimine Girilirken Türk Milliyetçiliği”. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi* 3, sayı 1 (2018): 188–205.
- Euro News, “Almanya’da 25 Yıl Önce Yakılarak Öldürülen Türkler Anıldı”, <https://tr.euronews.com/2018/05/28/almanya-da-25-y-l-once-yak-larak-oldurulen-turkler-an-ld-> (erişim: 24.06.2021).
- Fox, William T. R. ve Barry Buzan. *People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations*. Whealsheaf Books. 1. Baskı. Brighton: John Spiers, 1983.
- Friedrich Nietzsche. *Şen Bilim*. Editör Levent Özşar. Çeviren Levent Özşar. 1. Baskı. Bursa: Asa Kitapevi, 2003.
- Gayran, Zeynep. “V. Pelevin’in Postmodern Distopyası Generation π ”. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi Ankara, 2019.
- Gazete Duvar, “Moskova’da Karantina: Yüz tanıma sistemiyle izleniyor” <https://www.gazeteduvar.com.tr/dunya/2020/03/30/moskovada-karantina-yuz-tanima-sistemiyle-izleniyor> (erişim: 29.05.2021).
- Gellner, Ernest. *Uluslar ve Ulusçuluk*. Çeviren Büşra Ersanlı Behar ve Günay Göksu Erdoğan. İstanbul: İnsan Yayınları, 1992.
- Gencay Şaylan. *Çağdaş Siyasal Sistemler*. 1. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, 1981.
- Gökalp, Ziya. *Türkçülüğün Esasları*. 4. Baskı. Ankara: Ötüken Neşriyat, 2015.
- Gökbaş, Şevval. “Çok Kutuplu Yeni Uluslararası Sistemde ‘Güvenlik’ Algısı,” [://www.kamudiplomasisi.org/pdf/yeniguvenlikalgisi.pdf](https://www.kamudiplomasisi.org/pdf/yeniguvenlikalgisi.pdf) (erişim: 01.06.2021).
- Grauberg, Indrek. “Modern versus Postmodern State and Sovereignty”. Editör Ene Sepp, 141. Tallin: Akademi Nord, 2006.
- Gül, Hilal. “Postmodern Dönemde Güvenlik ve Barış Pınarı Harekâtı” Türk Akademisi Stratejik Araştırmalar Vakfı, <https://www.tasav.org/index.php/postmodern->

- donemde-guvenlik-ve-baris-pinari-harekati.html Ankara, 2019 (erişim: 18.03.2021).
- Güntay, Vahit. “Değişen Güvenlik Anlayışında Kriz Yönetimi ve Yumuşak Güç Algısının Örnekleme”. Yeni Güvenlik Ekosistemi ve Çok Taraflı Bedeli, Editör Tolga Sakman, Ayşegül Yılmaz ve Ufuk Çiçek, 147–56. İstanbul: TASAM, 2018.
- Güntay, Vahit. “Uluslararası Güvenliğin Tarihsel Gelişimi ve Post-Modern Güvenlik Dönemi”. Güvenlik Bilimleri Dergisi Özel Sayı (2020): 235–60.
- Habermas, Jürgen. Küreselleşme ve Milli Devletlerin Geleceği, 1. Baskı. İstanbul: Yarı Yayınları, 2018.
- Hawking, Stephen. Ceviz Kabuğundaki Evren. Çeviren Kemal Çömlekçioğlu. 1.Baskı. İstanbul: Alfa Yayınları, 2002.
- Hutcheon, Linda. Postmodernizmin Poetikası Tarih, Teori, Kurgu, 1. Baskı. Ankara: Hece Yayınları, 2020.
- Jameson, Fredric. Postmodernism or The Cultural Logic Of Late Capitalism. 7.Baskı. Durham: Duke Üniversty, 1997.
- Jameson, Fredrich. “Moderniteden Postmoderniteye” Terrabayt, Çev: Koray Kırmızısakal, <https://www.youtube.com/watch?v=713j0gEsNs0> (erişim: 17.11.2020)
- Karaköse, Gizem. “Küreselleşme Çağında Kimlik, Milliyetçilik ve Çokkültürlülük Görünümleri”. İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi 3, sayı 1 (2020): 506–19.
- Kavak, Gökhan. “Birinci Körfez Savaşı Sonrası Irak’tan Türkiye’ye Göç ve Sonuçları”. II. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi, 435–44, 2006.
- Kearney, Richard. “Postmodernity and Nationalism: A European Perspective”. Adv. Mater. 38, sayı 3 (1992): 581–93.
- Kılıç, Gözde. “Postmodern Devlet Anlayışı”. Cumhuriyet Strateji Dergisi 31, sayı 1 (2005).
- Kızılçelik, Sezgin. Frankfurt Okulu. Journal of Chemical Information and Modeling. 2. C. 53. Ankara: Anı Yayıncılık, 2008.

- Kiraz, Sami. “Uluslararası İlişkilerde Egemenliğin Değişen Yüzü”. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 5, sayı 1 (2012): 93–102.
- Kolasi, Klevis. “Eleştirel Teori ve Güvenlik: Kimin İçin Güvenlik?” Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı: Teorik Değerlendirmeler, 2014, 121–54.
- Kürşad Zorlu; Hande Kırmızıoğlu. “Adam Smith’in Devlet Anlayışı Üzerine Kuramsal Bir İnceleme”. Akademik Bakış 11, sayı 22 (2018): 77–99.
- Laqueur, Walter. “Postmodern terrorism”. Foreign Affairs 75, sayı 5 (2014): 24–36.
- Levyk, Bogdan Stepanovich. “National Security Transformation in the Context of Postmodernism as Modern Cultural, Social, and Political Reality”. Journal of History Culture and Art Research 9, sayı 4 (2020): 176–83.
- Lytard, Jean-François. Postmodern Durum: Bilgi Üzerine Bir Rapor. Editör Murat Güzel. Çeviren Ahmet Çiğdem. 2. Baskı. Ankara: Vadi Yayınları, 1997.
- Arslanel, M. Nazan ve Eryücel Ertuğrul. “Modern Devlet Anlayışının Felsefi Temelleri”. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 15, sayı 2 (2011): 1–20.
- Messari, Nizar. “The State and Dilemmas of Decurity: The Middle East and the Balkans”. Security Dialogue 33, sayı 4 (2002): 415–27.
- MFA “Rusya’nın Kırım’ı işgali, Kırım Özerk Cumhuriyeti’nde yaşayanların Ukrayna topraklarına göç etmelerine yol açmıştı”, <https://turkey.mfa.gov.ua/tr/news/19774-rusyann-krm-igali-krm-zerk-cumhuriyetinde-yaayanlarn-ukrayna-topraklarna-g-etmelerine-yol-amt> (erişim: 13.07.2021).
- Miller, Benjamin. “The Concept of Security: Should It Be Redefined?” Journal of Strategic Studies 24, sayı 2 (2008): 12–42.
- Oğuzlu, Tarık. “Dünya Düzenleri ve Güvenlik: Ulus-Devlet Güvenlik Anlayışı Aşılıyor mu?” Güvenlik Stratejileri Dergisi 3, sayı 6 (2007): 35.
- Oğuzlu, Tarık. “Geçmişten Günümüze Türk Dış Politikasında ABD ve Avrupa İlişkileri” İfade ve Fikir Derneği Türk Dış Politikası e-Sertifikalı Online Bahar Okulu, Program Tarihi: 14 Mart 2021.

- Oğuzlu, Tarık. “NATO’nun Dönüşümü ve Geleceği”. *Ortadoğu Analiz* 4, sayı 40 (2012): 8–18.
- Okur, Mehmet Akif. “Uluslararası Hukuk ve Irak Savaşı’nın Meşruiyeti”, 2008 (2008): 8–27.
- Özcan, Erdem. “Türk kamu yönetiminde ve güvenlik hizmetlerinde hesap verebilirlik”. Adnan Menderes Üniversitesi, 2011.
- Özdaşlı, Esmâ. “Ateşkes Sonrası Karabağ’da son Durum” Türk Dünyası Birlik Platformu, https://www.youtube.com/watch?v=aZ_eXs4Kf9c (erişim: 13.07.2021).
- Özkaya, Ömer. “Devlet Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* 8, sayı 16 (2020): 317–52.
- Özkırımlı, Umut. *Milliyetçilik Kuramları: eleştirel bir bakış*. 1. Baskı. Sarmal Yayınevi, 1999.
- Öztürk, Gülnihal Altın. “Uluslararası Çatışma Bölgeleri: Doğu Türkistan ve İnsan Hakları İhlalleri”. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi* 1, sayı 1 (2013): 67–79.
- Peters, Micheal. “Globalism and its Challengers The Postmodern State, Security and World Order”, https://globalization.icaap.org/content/v2.2/04_peters.html#1 (erişim: 05.06.2021).
- Peters, Micheal. *The Postmodern State, Security and World Order*. Globalization, 2002.
- Postmodernizm, <https://fenomen.org/postmodernizm/37-postmodernizm-nedir/151-postmodernizm.html> (erişim: 02.01.2021).
- Qırım Haber Ajansı, “ABD’li yetkililer Almatı’da Çin mağduru ailelerle görüştü: Uygur akademisyen Karluk, Türk makamlarına seslendi” <https://qha.com.tr/haberler/abd-li-yetkililer-almati-da-cin-magduru-ailelerle-gorustu-uygur-akademisyen-karluk-turk-makamlarina-seslendi/281130/> (erişim: 29.03.2021).
- Rothschild, Emma. “What is Security?” *American Academy of Arts & Sciences Stable* 124, sayı 3 (1995): 53–98.

- SADAT, <https://www.sadat.com.tr/tr/> (erişim: 04.06.2021).
- Saklı, Ali Rıza. “Fransa ve Almanya’da Uluslaşma Süreci ve Ulus Bilincinin Oluşması”. *Akademik Bakış*, sayı 32 (2012): 1–19.
- Sandıklı, Atilla ve Bilgehan Emekliler. “21’inci Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanlar’ın Güvenliği”. *Uluslararası Balkan Kongresi*, Editör Hasret Çomak ve Caner Sancaktar, 41. Kocaeli, 2011.
- Shaw, Martin. “There is No such Thing as Society: Beyond Individualism and Statism in International Security Studies”. *Review of International Studies* 19, sayı 2 (1993): 159–75.
- Sheptycki, J. W.E. “Transnational Policing and the Makings of a Postmodern State”. *British Journal of Criminology* 35, sayı 4 (1995): 613–35.
- Sørensen, Georg. *Changes in Statehood*. 1. Baskı. Palgrave Macmillan UK, 2001.
- Sözcü, “Sokağa Çıkma Yasağı İhlaline Para Cezasını Mahkeme İptal Etti” <https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/mahkeme-sokaga-cikma-kisitlamasina-uymayan-vatandasa-kesilen-para-cezasini-iptal-etti-6200112/> (erişim: 29.05.2021).
- Stefanov, Svilen, Venelin Terziev ve Vanya Banabakova. “Levels of Security and Postmodern Society”. *IJSOS- International E-journal of Advances in Social Sciences* 4, sayı 12 (2018): 588–96.
- Stephen, Ogenei. “Postmodernism and Literature”. *The Routledge Companion to Postmodernism*, 2021.
- Stolberg, G. Alan. *How Nation-State Craft National Security Strategy Documents*. U.S Army College SSI (Strategic Studies Institute), 2012.
- Şaylan, Gencay. *Postmodernizm*, 6. Baskı. Ankara: İmge Kitapevi, 2020.
- Şenel, Alaeddin. *Siyasal Düşünceler Tarihi*, 4. Baskı. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1995.
- Şener, Bülent. “Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devlet ve Egemenlik Olguları”. *Journal Of History School* 7, sayı XVIII (2014): 51-77.

- Tekin, Ahmet Recai. "Postmodernizm Perspektifinden 11 Eylül ve İslamofobi: Üretilen Korkunun Temelleri". *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6, sayı 11 (2017): 97–121.
- Toulmin, Stephen. *Cosmopolis: The Hidden Agenda of Modernity. History of European Ideas*. Chicago: The University of Chicago, 1992.
- Toynbee, Arnold J. *A Study Of History*. Editör D.C. Somervell. 4. Baskı. Newyork: Dell Publishing, 1974.
- Turhan, Faruk ve Muharrem Aksu. "11 Eylül Sonrası ABD'de Özgürlük ve Güvenlik Dengesi Açısından Terörü Önleme Amaçlı Tedbirler /Özellikle Patriot Kanunu ile Getirilen Kısıtlamalar". *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, sayı 1 (2011): 47–90.
- Türkan, Hüseyin ve Fadime Türkölmez. "Yirminci Yüzyılda BM Güvenlik Konseyi Daimi Temsilcisi 5 Devletin İşlediği". *Yirminci Yüzyılda BM Güvenlik Konseyi Daimi Temsilcisi 5 Devletin İşlediği*, 2. Baskı., 221–41. Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi (UHİM), 2014.
- Uçkun, Gazi, Asiye Yüksel ve Barış Demir. "Özel Güvenlik Sektörünün Türkiye'deki Rolü ve Dünya'daki Konumu". *EJOVOC: Electronic Journal of Vocational Colleges* 2, sayı 2 (2012): 22–30.
- Ullman, H. Richard. "Redefining Security". *Internatioanal Security* 8, sayı 1 (1983): 129–53.
- Waldron, Jeremy. "Security and Liberty: The Image of Balance". *The Journal of Political Philosophy* 11, sayı 2 (2003): 191–210.
- Waltz, N. Kenneth. *Theory of International Politics*, 2004.
- Yalçınkaya, Haldun. "Özel Askeri Sektörün Oluşumu ve Savaşların Özelleşmesi". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 61, sayı 3 (2006): 247–77.
- Yalçınkaya, M. Hakan, Coşkun Çılbant ve Neslihan Yalçınkaya. "Küreselleşme ile Yeniden Şekillenen Ulus-Devlet Anlayışı". *International Journal of Economic and Administrative Studies* Yıl 4, sayı 8 (2012): 1–26.

- Yılmaz, Sait. “21’inci Yüzyılda Güvenlik Alanının Yeni Sivil Aktörleri: Özel Askeri Şirketler ve Kontratçı Firmalar”. Güvenlik Stratejileri Dergisi 3, sayı 6 (2015): 43–70.
- Yılmaz, Sait. “Özelleşen Güvenlik, Askerileşen İstihbarat ve Yeni Paradigma”, 2012, 32.
- Yılmaz, Sait. “Siber Güvenliğin Uluslararası Politikada Etki Aracına Dönüşmesi ve Uluslararası Aktörler”. Güvenlik Stratejileri Dergisi 14, sayı 27 (2018): 79–111.
- Yılmaz, Sait. “Temel İstihbarat ‘Toplama Analiz ve Operasyonlar’”. 21. Yüzyılda İstihbaratın Değişen Paradigmaları, 12:704. Kripto Yayınları, 2019.
- Zabunoğlu, H. Gökçe. “Günümüzde Ulus Devlet”. Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 13, sayı 1 (18 Mayıs 2018): 535–59.
- Zeka, Necmi. “Yolları Çatallanan Bahçe, Aynalı Gökdelenler, Dil Oyunları ve Robespierre”. Postmodernizm, 2. Baskı., 116. İstanbul: Kıyı Yayın, 1994.
- Zimbardo, Philip. The Lucifer Effect Understanding How Good People Turn Evil. 1. Baskı. New York: Random House, 2007.

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Postmodernizm / Modernizm Karşılaştırması	24
Tablo 2: Modern Postkolonyal Postmodern Karşılaştırması	57
Tablo 3: Büyük ve Bölgesel Güçlerin Tutunma Bölgeleri	86

ÖZGEÇMİŞ

Hilal Gül, 2008-2012 yılları arası Antalya Sosyal Bilimler Lisesinde, 2012-2013 yılları arası Burdur Anadolu (15 Temmuz Şehitler) Lisesinde öğrenim görmüştür. Lisans eğitimini; 2013-2018 yılları arası Ufuk Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde almıştır. Lisans döneminde 14. Ulusal Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Öğrenci Kongresi'nin düzenleme kurulu başkanlığını yapmıştır. 2019 yılında Karabük Üniversitesi'nde Bölge Çalışmaları alanında eğitimine başlamıştır. Yayımlanmış bir kongre tebliği bulunmamaktadır.